

DĚJINY

KLÁŠTERŮ FRANTIŠKÁNSKÝCH V ČECHÁCH A NA MORAVĚ.

DLE VĚROHODNÝCH PRAMENŮ

SEPSALI

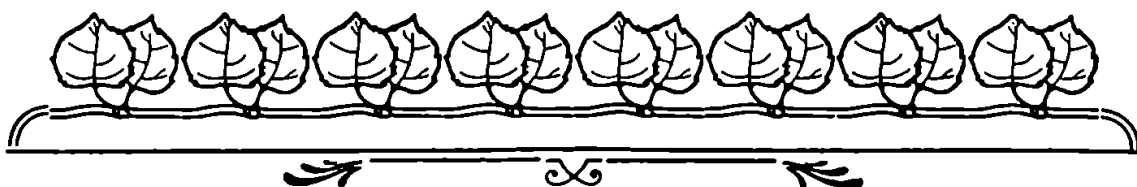
P. BONAVENTURA WILHELM A P. KLEMENT MINAŘÍK,
KNĚŽÍ ŘÁDU SV. OTCE FRANTIŠKA.

OTISK Z ČASOPISU „SERAFINSKÉ KVĚTY“.

TŘEBÍČ 1909-10.

NÁKLADEM FRANTIŠKÁNSKÉ PROVINCE
ČESKO-MORAVSKÉ.

Úvod.

Byli jsme vyzváni, abychom zpracovali dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě. Zdá se to být na první pohled práce snadná a také nám se tak z počátku zdálo. Než když jsme začali sbírat potřebnou látku k těmto dějinám, narazili jsme velice často na veliké překážky. Byli jsme odkázáni většinou na archivy klášterní a klášterní pamětnice, které nás často svou neúplností a neuspořádaností uváděly do rozpaků.

Považujeme za svou milou povinnost poděkovati veřejně na tomto místě oněm P. T. pánům spolubratrům, kteří nás v této naší obtížné práci nezištně a dle sil svých podporovali. Někteří ovšem svou netečností nám při zpracování těchto dějin jen byli na překážku. Než i přes jejich netečnost byla tato pro naši dobu zajiště vhodná a prospěšná práce dokonána.

Dříve než započneme s líčením dějin jednotlivých klášterů, považujeme za nutné zmíniti se krátce aspoň o dějinách františkánského řádu v Čechách a na Moravě.

„Viděl jsem Francouze, Španěly, Němce, Angličany... jak se všech stran se ke mně sbíhají“, těmito prorockými slovy předpověděl sv. František, osvícen Bohem, vzrůst svého řádu. A řád „Bratří Menších“ jím založený r. 1209 utěšeně se šířil, tak že na kapitole konané r. 1221 bylo přes 3000 bratří shromážděno. Kapitola tato jest pro nás velkého významu, neboť bylo tu jednáno o rozšíření řádu sv. Františka do střední Evropy, najmě do Německa, Chorvátska a Uher. Do Němec byl poslán P. Caesarius ze Špíru, rodilý Němec, s pětadvaceti jinými spolubratry, z nichž také někteří byli mocni jazyka německého. Začali v duchu sv. Františka pracovati a hle, záhy se počalo jeviti ovoce jejich pozh-

nané působnosti. Brali se nynějším Tyrolskem do krajin podél Dunaje a Rýnu. V krátkém čase podařilo se jim založiti několik klášterů jako na př. v Mohuči, Vormsu, Kolíně a j. Za nástupce Caesaria ze Špíru P. Alberta z Pisy rozmohl se řád sv. Františka v těchto krajinách měrou ještě větší.

Byly zřízeny čtyry kustodie*) a sice Franky, Bavorsy a Švýcarsy, Elsasko a Sasko. Nás zajímá jen provincie Saská, jejíž kustodem byl P. Jan z Pian-Carpino; neboť z této provincie byli první bratři Menší posláni do Čech. Příčinu k tomu zavdaly styky naši bl. Anežky České se sv. Alžbětou, lankraběnkou Durinskou. Tato vedena byvši ctihodnými otci ze řádu sv. Františka po cestě k spasení, poznala jakou cenu mají před Bohem i lidmi tito chudí řeholníci. V častých dopisech líčila své milé družce Anežce blahodárnou činnost Bratří Menších. Nebylo tudíž divu, že světice z rodu Přemyslova byla brzo pro řád sv. Františka nadšena. I přiměla královského svého bratra Václava I., aby povolal františkány do Čech, kteréž prosbě král milerád vyhověl. Nebylo sice tehda duchovních synů sv. Františka v Čechách tolik potřebí jako v Německu, než naši předkové rádi se chápali toho, co sloužilo ku blahu lidu a země.

Král Václav I. psal saskému kustodovi, jenž mu poslal r. 1232 několik kněží a bratří. To byly prvopočátky řádu františkánského v Čechách. Byl pro ně budován klášter a kostel u sv. Jakuba na Starém Městě pražském. Obě stavby byly ukončeny r. 1244 a posvěceny téhož roku biskupem Mikulášem. Bl. Anežka pečovala jako matka o tyto duchovní syny sv. Františka. Když od nich slyšela vypravovati o světici Kláře, jak bohulibý a přísný život vede u sv. Damiána se svými duchovními dcerami, pocítila touhu, aby měla tyto zbožné duše v Praze. I psala sv. Kláře prosíc ji úpěnlivě, aby jí poslala několik svých řeholních sester.

Svatá Klára okamžitě splnila prosbu české kněžny, o níž tolik chvalitebného slyšela. Poslala do Čech, když byl klášter na pravém břehu Vltavy hotov, pět řeholních panen, které byly na den sv. Martina slavně do nového kláštera uvedeny. Stalo se to r. 1234.

Až do té doby byl pouze jeden klášter „Bratří Menších“ (Fratrum Minorum) v Praze. V různých knihách, z nichž mnohé i vědecké jsou, když se děje zmínka o zavedení serafického řádu do Čech, mluví se o Minoritech či konventuálech, zase o bosácích či observantech. Již roku 1905 v životopise sv. Bernardina Sienského (Brno) na stránce 249. bylo o této dosti zmatené věci pojednáno.

*) Jedna kustodie vždy několik klášterů dohromady.

Hned po smrti sv. Františka začalo zcela přirozeně třídění duchů v řádu, ba počalo již za života světce. Některým z bratří byla řehole sv. Františka příliš přísnou a proto obrátili se na apoštolskou Stolicí a dosáhli některých zmírnění; druzí však trvali na původním přísném zachovávání pravidel a předpisů řádu. Tak vznikli v řádu sv. Františka záhy dva směry, dvě strany, strana přísnější a strana mírnější. Nejednou ovšem došlo ku třenicím mezi členy těchto dvou stran, což bylo zcela přirozeno, jelikož žili pospolitě v klášteřích.

Tyto poměry stále se přiosťrovaly, až konečně 100 let po smrti sv. Františka vypukla bouře plnou silou. Nastal krutý boj o původní chudobu řádu, jenž až na malé přestávky potrval celé dvě století. Svatá Stolica přísně musila zakročiti proti oběma stranám. Než dosud svatá Stolica neuznávala nějaké dělení v řádu sv. Františka. Stále byl nad oběma stranami jeden vrchní představený čili generál řádu.

Než brzo se ukázalo, že život takový není možný, jelikož často nepatrná věc zavdala příčinu k nepřátelství a nevraživosti té či oné strany. Vrchní představení pozorující to, záhy se starali o to, aby členové přísnější strany bydleli odděleně od členů strany mírnější. Usazovali je v menších klášteřích, odpovídajících zcela jejich chudobě. Stále však to byli duchovní synové sv. Františka pod společným praporem, pod společným představeným, pod společnou řeholí, kterou ovšem jedni v původním znění, druzí zmírněnou zachovávali.

Průběhem doby ovšem zcela přirozeně nabývalo dělení řádu sv. Františka stále určitější tvárnosti až konečně na sněmu Kostnickém r. 1415 nastalo rozdělení řádu sv. Františka ve dvě samostatné větve: Observanty (přísnější) a Konventuály (mírnější strana). Každá strana měla svého představeného. Představený Observantů ovšem byl poněkud na představeném Konventuálů závislý, než r. 1517 i tento stín závislosti odpadl.

Do r. 1415 t. j. do sněmu Kostnického nelze mluvíti o Observantech a Konventuálech v tom smyslu jako později se dalo. Do roku 1415 byli jenom „Bratři Menší“ ovšem, že přísnějšího a mírnějšího směru.

Jak jsme svrchu uvedli, byli do Prahy uvedeni Bratři Menší r. 1232 a usazení u sv. Jakuba na Starém Městě pražském. Byli mezi nimi přivrženci obou směrů. Než když bl. Anežka založila na břehu Vltavy klášter pro přísné Klárisky, poprosili ji bratři přísnější strany, aby i pro ně nějaký klášter vystavěla. Svěťice ráda jejich prosbu splnila a to tím spíše, že přísnější bratři v řádu sv. Františka se jí více zamlouvali. Vystavěla pro ně malý klášter

a nařídila jim, aby konali u Klarisek duchovní správu a pečovali o hmotnou výživu těchto duší zasvěcených Ježíši Kristu.*)

Co se týče rozlohy bývalého kláštera Bratří Menších, zdá se pravděpodobno, že stál na pravé straně kláštera panenského na východ. Náležel k němu kostel sv. Barbory, jenž na polední jeho straně stál a přední částí se dotýkal kůru panenského chrámu sv. Františka. Dle vůle sv. zakladatelky přebývali v tomto klášteře (na Františku) vždy Bratří Menší přísnějšího směru. Jak dlouho zde přebývali nemožno říci. Za bouří husitských byly Klárisky ze svého útluku vypuzeny a kostel a klášter pobořen a zrušeno. Ve století 16. dostaly se oba kláštery na Františku do rukou Dominikánů.

Působením sv. Jana Kapistrána dostalo se dne 14. června 1461 Observantům od Jiřího Poděbradského za souhlasu sv. Stolicе opuštěného kláštera sv. Ambrože na Poříčí (nyní celní úřad naproti Prašné bráně). Tito duchovní synové sv. Františka našli v Praze rozsáhlé pole činnosti. Horlivě kázali proti bludařům, navracující zbloudilé v lůno katolické církve. Známí jsou jako vyteční kazatelé P. Jakub Picenus, P. Pavel z Moravy, guardián kláštera a Jakub z Krupky. Svou blahodárnou činností popudili ovšem bludaře proti sobě. Dne 24. září 1483 vpadl fanatický, husitský lid do kláštera, všechno zrušil a zneuctil, bratřím uřezali nos a uši a vyhnali je z kláštera. Jeden starý kněz byl při tomto vpádu zabit. Klášter i kostel byly pak zapáleny.

Klášter sv. Ambrože stál opuštěn až do roku 1630, kdy se v něm usídlili vypuzení františkáni z Irska a sice z počátku jen 3 kněží a dva bratři laici. Guardiánem byl P. Patritius Fleming. Poněvadž našli vše v ssutinách, upravili si za pomoci dobrodinců dům „na Kovárně“ za prozatímní klášter. Než dlouho se netěšili pokoji. K Praze se blížili hrabiví a ukrutní Sasíci, před nimiž kde kdo prchal. Také Bratří Menší u sv. Ambrože usazení (Hyberňáci) opustili Prahu a ubírali se do Rakous. V klášteře zanechali jednoho kněze a několik laiků, kteří také později prchli. Tak znovu vše zpustlo.

Roku 1636 vrátili se však Bratří Menší Irové čili Hyberňáci zpět do Prahy a za pomoci četných dobrodinců počali budovati nový rozsáhlý klášter a kostel ke cti Neposkvrněného Početí bl. Panny Marie. Klášter ten se stal úrodným semeništěm missionářů, kteří potom vycházeli z Prahy do nešťastného od protestantských Angličanů sužovaného Irska, kde blahodárně působili k prospěchu Církve svaté. R. 1710 bylo v klášteře na 70 řeholníků.

*) Chronika Nicolai Glassberger. *Analecta franciscana* tom. II. pag. 56 seq.

Rozkazem císaře Josefa II. dne 12. února 1876 byl klášter tento zrušen. Nyní jest chrám skladištěm hl. celního úřadu a klášter upraven ku potřebě finančních úřadů.

Z počátku nalézaly se první kláštery Bratří Menších založené v zemích koruny české pod pravomocí provincie Saské,*) než brzo se spojily v samostatnou kustodii a když konventů stále přibývalo, byla se svolením generála řádu zřízena provincie česká (Provincia Bohemiae). Jak zdárně si Bratří Menší v Čechách, na Moravě a ve Slezsku počínali, toho důkazem, že r. 1258 čítala provincie česká již sedm kustodií.

Roku 1451 dosáhla provincie česká největšího rozsahu, neboť mimo Čechy, Moravu a Slezsko, patřila k ní též provincie Polská a Rakouská. Roku 1467 se však rozpadla zase ve tři samostatné části, totiž: Českou, Rakouskou a Polskou. Česká byla dvě léta prozatím spravována generálním komisařem, pak prohlášena za provinciální vikariát až do roku 1517, kdy znovu všechna stará práva jí dána. Od té chvíle byla řízena provinciálem. Prvním provinciálem samostatné české provincie observantů byl P. Viktorin z Pruska.

Jako každá i sebe trvanlivější věc průběhem doby podléhá zkáze, tak i kázeň v provincii České z počátku železná, povolovala. Do života řeholního vplížily se mnohé zlořády čelící přímo proti řeholi a proto bylo potřeba sáhnouti k reformě — obnově. Na provinciální kapitole slavené r. 1627 v Brně prohlášena byla reforma všech klášterů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Odtud vznikl název pro „Bratry Menší“ R e f o r m a t i (obnovení v původní kázni). Když r. 1755 Slezsko z větší části připadlo k Prusku, oddělila se provincie slezská od české.

Před oddělením Slezska od české provincie čítala tato následující konventy: P r a h a u Panny Marie Sněžné, T a c h o v u sv. Maří Magdaleny, K a d a ň u 14 pomocníků, J i n d ř. H r a d e c u sv. Kateřiny, P l z e ň na Nebevzetí Panny Marie, B e c h y n ě na Nebevzetí Panny Marie, V o t i c e u sv. Františka, T u r n o v u sv. Františka, S l a n ý u Nejsvětější Trojice, D a č i c e u sv. Antonína Padovského, H á j e k u Panny Marie Loretánské, H o s t i n n é u bl. Panny Marie Neposkvrněného Početí, Z á s m u k y vtisknutí 5 ran sv. Františku, T ř e b o v á u sv. Josefa, H e j n i c e u Navšt. Panny Marie, H o ř o v i c e (hospic) u Nejsv. Trojice.***) — Dále konventy, které však byly zrušeny: H l o h o v u sv. Stanislava, O l o m ú c u sv. Bernardina, K r o m ě ř í ž u Nejsv. Trojice, N y s s a u bl. Panny Marie Růžové, Z n o j m o na Nebevzetí Panny Marie,

*) Glasberger Analecta tom. II. pag. 64.

**) Všechny tyto kláštery patří až dosud k Česko-moravské provincii sv. Václava.

Javor na Nebevzetí Panny Marie, Kladsko u sv. Jiří a sv. Vojtěcha, Brno u sv. Maří Magdaleny, Opava u sv. Barbory, Hlubčice u sv. Jiljí, Namyslově u sv. Petra z Alkantary, Vratislav u sv. Antonína Padovského, Ratibor u sv. Václava, Lehnice u sv. Kříže, Goldberg u sv. Hedviky.

K dosud jmenovaným druží se dosud nejmenované kláštery: Cheb u Zvěstování Panny Marie, Uherské Hradiště u Zvěstování Panny Marie, Skalka (hospic) u sv. Maří Magdaleny, které též patří k sv. Václavské provincii česko-moravské. Dle toho má tato Provincie 17 konventů a 2 residence čili hospice. V nich žije teď přes 100 duchovních synů sv. Františka. Přejeme jim, aby jako dosud i na dále vzorně a svědomitě plnili úkol, který jim Prozřetelnost Božská svěřila.

I.

Kostel a klášter P. Marie Sněžné v Praze.

Karel IV., Otec vlasti, den po své a manželky Blanky korunovací vyjel v pondělí dne 3. září r. 1347. ze svého sídla na Hradčanech Starým Městem za bránu sv. Havla na prostranné pole, které slulo „na Písku“, a založil vlastní rukou kostel a klášter P. Marie Sněžné pro řád Karmelitánů, kteří byli do Čech nově uvedeni. Měla to býti památka na jeho korunovací a proto měl ten kostel vynikati rozsáhlostí i výškou nad všechny pražské chrámy. Ke stavbě daroval Karel IV. všecko dříví, z něhož uděláno bylo ohromné stavení ke korunovační hostině na trhu sv. Havla dne předešlého.

Klášteřu daroval prostranství, které nyní objímá ulice Jungmannova, Ovocná, Václavské náměstí a Vodičkova ulice. Po založení Nového Města (r. 1348.) postoupili však Karmeliti mnoho míst na stavbu soukromých domů, na nichž měli právo „postranní“. Kde jest nyní Jungmannovo náměstí, býval dříve hřbitov. U samého hřbitova byly stavěny domy, čímž vznikla jižní strana ulice Ovocné. Kolem r. 1450. stavělo se i na hřbitově.

Jméno P. Marie Sněžné vykládá stará legenda. R. 352. žil v Římě bohatý a zbožný měšťan, jemuž P. Maria ve snách kázala, aby založil jí chrám na místě, kde bude ráno ležeti sníh. Bylo pak to počátkem srpna, kdy tam bývají největší vedra. Ráno však vskutku byl římský vrch Esquilin pokryt sněhem. A že té

nocí i papež měl podobné vidění ve snách, založili na tom místě kostel.

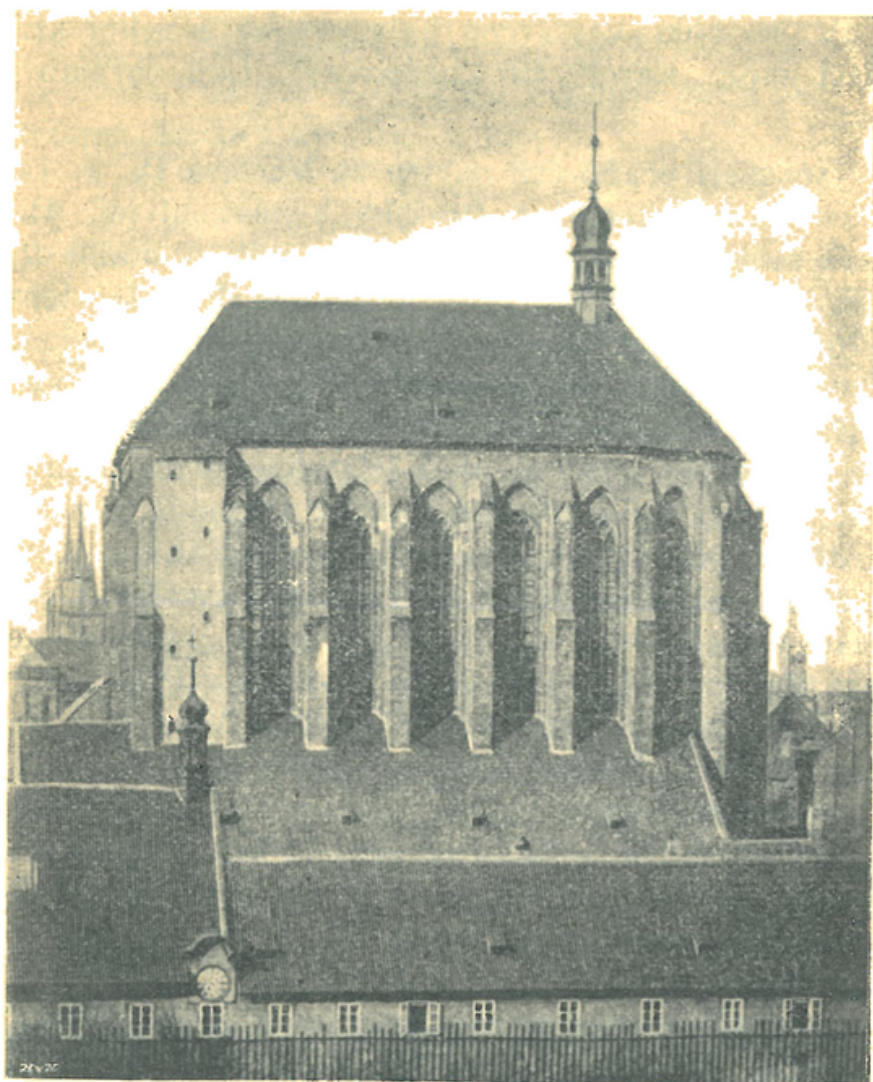
Mniši Karmeliti, pro něž Karel IV. založil chrám P. Marie Sněžné v Praze, obdrželi jméno po hoře palestinské Karmel, kde ve 12. století byla od sv. Bertholda tato řehole založena.

Z darovaného dříví učinili si mniši skrovné obydlí i kostelík a ihned jali se stavěti chrám a klášter. Stavbu řídil karmelita Heřman z Tachova. R. 1397. dokonán byl ohromně vysoký kůr kostela, a na stavbě chrámové lodi pracovalo se ještě za vlády Václava IV. R. 1405. vystavěna byla vysoká a velmi krásná věž, v níž visel zvon „Karel“ čili „neúnavný“. Loď chrámová nebyla dostavěna.

Za výtržností pražských o víru za Václava IV. r. 1412. vtrhl s lidem do chrámu Jeronym Pražský a pustošil jej. Ale kazatel P. Mikuláš se mu opřel a proto jej lidé lapili a hodili do Vltavy; ale rybáři jej zachránili. R. 1419. přidělil král Václav tento kostel utraquistům čili „pod obojí“, kteří tu konali bohoslužby a řeholníky vyhnali. U P. Marie Sněžné bylo středisko výstředních Husitů, jichž hlavou byl Jan Želivský. Dne 30. července r. 1419. vedl odtud Želivský průvod po Václavském náměstí a ulici Štěpánské k radnici novoměstské, odkud vyhodili a zabili asi 10 osob. Král uslyšev o tom, raněn byl na hrádku v Kundraticích dne 16. srpna mrtvicí. Potom se rozbouřily války husitské. Želivský vládl skoro 3 léta celé Praze, až byl r. 1423. úkladně zabit na radnici staroměstské. Jeho krev vyvolala v Praze nové bouře; byl s velikou slávou pochován od Jakuba Vlka pod kazatelnou v kostele P. Marie Sněžné. Dne 6. května r. 1437. vedl Vlk výstřední novoměstské husity k boji proti mírnějším staroměstským. S věže karmelitské se střílelo na Staré Město, až puškař z věže staroměstské radnice památný zvon sestřelil. Staroměstští zahnali potom novoměstské a zpustošili kostel P. Marie Sněžné. Rušitel pokoje Vlk byl z Prahy vyhnán.

Asi r. 1435. s králem Zikmundem vrátilo se sem několik mnichů, a žili tu pokojně za Jiřího Poděbradského. Ale r. 1483. při nové bouři kališníků vtrhl sem rozvášněný lid a rozbil kamenný obraz nad fortanou. Mniši prchli a vrátili se až po třinácti letech. R. 1492. srazil víchř prkenou stěnu, která oddělovala kůr od nedostavěné lodi chrámové, a pobořila kruchtu. R. 1521. byl klášter opět vybit od výtržníků a od té doby pustl. R. 1566. spadla střecha kostelní, která rozbila klenbu. Kostel i klášter byl poustkou, kam dobří sousedé nosili smetí a odpadky; tuláci tam měli bezpečnou skrýši.

Dějepisec Winter vypravuje z r. 1584. o klášteře tuto příhodu: Desátník městský, tedy osoba vážená, bydle tu kdesi vedle, v noci slyší křik na hřbitově. Otevře okno a vedle své povinnosti napomíná rváče k pokoji; byli to dva tovaryši konváři. Ti po-

Kostel a klášter františkánský Panny Marie Sněžné v Praze.

staví se mu pod okno a nadávají, aby šel dolů a s nimi se setkal, je-li dobré matky syn. Desátník se ozbrojí a vyjde, a již utržil si ránu, od níž za krátko zemřel.

R. 1603. přijel do Prahy generál řádu františkánského P. František a Sosa a vyprosil si od císaře Rudolfa II. pustý kostel

a klášter P. Marie Sněžné. S dovolením arcibiskupa i papeže začali Františkáni příštího roku spravovati klášter, k němuž byl položen základní kámen r. 1604. na den sv. Bonaventury. Představeným byl tehdy (1604—7) P. Emilius Keck, který řídil stavbu asi s osmi spolubratry. Byla to práce zdlouhavá, neboť bylo třeba nejdříve odstraniti smeti a ssutiny. Poněvadž ti řeholníci kázali proti kacírům, začala je lůza pražská pronásledovati a střílela po nich z úkrytů okolních domů, když se při stavbě kláštera ukázali, i po dělnících. Ale přece byla stavba kláštera r. 1607. dokonána. Toho roku se slavila kapitola české františkánské provincie a počet Františkánů pražských byl rozmnožen na 17 členů. Představeným kláštera byl v letech 1607—1611. P. Jiljí Smout. Ten dokončil opravu kostela r. 1610. z darů mnoha katolických dobrodinců, ale zvláště urozeného pana Zdeňka Popela z Lobkovic. Ten dal svým nákladem vystavěti klenbu kostela a okna. Klenba kostelní byla tehdy o 2 sáhy snížena, ale i při tom jest kostel františkánský nejvyšší ze všech kostelů pražských. Jest 35 metrů vysoký.

Ale Františkánům se nevedlo v Praze dobře. Když mnozí kacíři přestoupili na víru katolickou a když nepřestávali ti řeholníci kázati proti kacírům, začala je nekatolická lůza pronásledovati nadávkami, bitím a vyhrožovala jim smrtí. Konečně za vpádu pasovských dne 15. února r. 1611. splnila lůza své hrozby. Kacíři pod záminkou že shledávají ukrývané vojáky pasovské v klášteřích, vybíjeli a plenili kláštery na Novém i Starém Městě. Vetřeli se i do kláštera P. Marie Sněžné a zabili tam 14 řeholníků.

Nejdříve napadli staříckého kuchaře, bratra Křištofa Greisse, jenž nesl křížovou chodbou dříví do kuchyně, aby uvařil spolubratřím oběd; jakýs chlap rozťal mu hlavu řeznickou širočinou, a když klesl tváří na dříví, dobila jej luza palcáty. V jídelně připravoval stoly klerik Kliment; uslyšev nezvyklý ryk, vyšel na chodbu, kde ho jeden biřic válečnou sekerou sekl do hlavy, že klesl mrtev k zemi.

Někteří lidé přimlouvali se za Františkány, ale rozjitřená chátra za nevčasnou soustrast hrozila jim podobným osudem, jaký stihl ty dva řeholníky.

Vrahové běželi potom do kostela, aby loupili posv. roucha a nádoby. P. Jan Martinec, jenž právě odsloužil mši sv., chtěl zachrániti alespoň svaté Hostie. Ale luza již se naň vrhla u samého hlavního oltáře. Rvali mu z rukou kalich s Hostiemi, a jeden biřic sekl jej mečem do hlavy. Ale vytrvalý kněz nepustil ciboře z ruky. I sekl jej biřic do ruky, v níž ciboř držel,

že upadla na zem; leč v tom okamžiku vyprostil P. Jan druhou ruku a padající ciboř zadržel. V té však zasáhla i druhou ruku sečná rána, ruka i s ciboří upadla na zem a Hostie se vysypaly. Ze zástupu ozval se ďábelský jásot. Muž Boží chtěje posvěcené Hostie uchrániti zneuctění, přikryl je vlastním tělem; ale chátra jej na zemi rozsápala a sv. Hostie pošlapala.

Vrahové rozprchli se do celého kláštera a slídili po řeholnících. Nejdříve našli v domácí nemocnici P. Šimona z Francie; jeden biřic uhodil jej do hlavy okovaným kyjem, druhý vrazil mu do břicha meč, že byl ve chvíli mrtev. Katolíci uchránili jeho krev a uschovali ji jako ostatky. Jiní vrahové našli ve sklepě ukrytého zahradníka, bratra Jana z Monte Piano, jež za nohy vyvlekli na křížovou chodbu, kam jiní biřici přivedli P. Bartoloměje Dalmasoniho, kterého napadli u oltáře, když sloužil mši svatou; spílali jim, mrskali je býkovci a železnými bičiky, až klesli mrtvi k zemi. V kapli Panny Marie na chodbě klášterní našli jáhna Jeronýma hraběte Aresia z Milána, jenž modlitbou se připravoval na smrt; jeden vrah proklál jej dlouhým mečem, jenž pronikl zády do prsou. Dobili jej dýkami a palcáty. —

Ostatní Františkáni byli zaraženi krutostí, s jakou lůza jejich bratry ubíjela, neboť umírajícím řeholníkům vypíchali oči, uřezali uši a nos, tvář jim rozbili palcáty. Kterí z řeholníků umírali v kostele aneb na chodbě u kostela, těm rozpárali břicha, vykuchali je a do prázdného břicha vráželi jim sošky z oltářů. Ostatní Františkáni hleděli se útekem spasiti. Vrátný kláštera, bratr Jan, prchl na půdu a spustil se vykýřem do sousedního domu, odkudž utekl se v noci k Minoritům na Staré Město, kde za tři měsíce zemřel. Sedm zbylých Františkánů prchlo na půdu kostelní, a když byli pronásledováni, vystoupili do kostelní vížky. Ale chátra je pronásledovala až na věž a zabila z nich tři: klerika novice Jana, mladého kuchaře bratra Emanuela a laika novice Antonína. Poslední čtyři Františkáni spustili se z věže na střechu kostelní. Ale u kostela shromážděná lůza začala po nich střílet; zastřelila dva řeholníky a třetího jen zranila; byl to podjáhen Kašpar z Varesia, bratr Didák a klerik Jakub z Augsburga. Zatím již ukázali se pronásledovatelé v oknech vížky a lapivše postřeleného řeholníka, na kusy jej rozsekali. Vikáře kláštera, P. Bedřicha Bachštejna, nemohli lapiti i zavraždili jej kopím, které mu prohnalo srdce.

Rozjitřená lůza zhanobila těla i těchto řeholníků, svlekla je z hábitů, vykuchala a na ulici pohodila.

V noční době zazářila v kostele i v klášteře Panny Marie Sněžné veliká záře, kterou považovali Pražané za zázrak, kterým chce Bůh oslaviti pro víru umučené řeholníky. V půlnoci slyšeti bylo z kaple Panny Marie krásný zpěv chorální. To se opakovalo mnoho nocí. Věřící začali je ctíti jako mučedníky. Roku 1677. zaveden byl vskutku proces, aby byli mučedníci pražští prohlášeni za blahoslavené. Roku 1698. poslána byla akta do Říma, kde byla prozkoumána, leč pro nedostatek peněz proces nebyl dokončen. Ale tolik jest jisto, že církev prohlásila tyto pražské mučedníky za ctihodné. *)

Ve vigílii sv. Šimona a Judy r. 1611. přišli sem na žádost císaře Matiaše II. noví františkáni, přežili povstání r. 1618. i hrůzy války třicetileté a opravovali s velikými oběťmi kostel i klášter. Největším dobrodincem jejich byl tehdy pan Jan starší z Talmberka na Janově. Od toho pochází nynější hlavní oltář barokové renaissance z r. 1625. Jest náramně vysoký, že se vyrovná domu o třech patrech; jest to práce umělecká, snad jediná svého druhu v Rakousku. Obraz na oltáři jest také z té doby, ale původce jeho není znám. Obraz znázorňuje událost, jak povstal název P. Marie Sněžné. Po stranách hlavního obrazu i výše po stranách obrazu sv. Františka stojí po čtyrech sochách a ještě anděl s křížem jako zbraní a konečně mohutný kříž, který se dotýká stropu.

Na straně epištolní v presbytáři jest oltář sv. Františka, na evangelní sv. Kateřiny. V lodi chrámové stojí po straně oltář sv. Kříže a naproti němu oltář Zvěstování P. Marie; obraz na tom oltáři jest dílo umělecké od českého malíře Reinera. Pod kruchtou jest oltář sv. Antonína s pěkným obrazem. U toho oltáře stojí křtitelnice, která byla ulita r. 1459. od konvářů Víta a Vavřince nákladem bečvářské vdovy Markéty, jak nás o tom poučuje staročeský nápis.

Pod kruchtou jest vchod do kaple sv. Michala, jemuž jest zasvěcen hlavní oltář. Dříve slula ta kaple „českou“, poněvadž se tam v 17. století kázalo česky a v kostele německy. Po evangelní straně jsou tři oltáře: Sv. Barbory, sv. Františka a sv. Petra z Alkantary; pod ním odpočívají těla výše jmenovaných mučedníků pražských. Ta kaple jest památná tím, že se tu r. 1662. uchovávala zázračná socha P. Marie Staroboleslavské. Stála na svatostánku oltáře sv. Michala, a na tu událost upomíná obraz P. Marie Staroboleslavské vyrytý do svatostánku. Nad touto kaplí jest noviciát.

Po stranách kostelního nádvoří jsou také kaple. Na straně epištolní jest kaple P. Marie Pomocné, která byla založena r. 1680. Na druhé straně kaple sv. Jana Nepomuckého, nad níž jest

*) Acta Ordinis Minorum A. XXVIII. N. V. pag. 220, 221.

klášterní knihovna, obsahující 7000 svazků. Na jihu kostela jest rozsáhlý klášter a obdélná, dosti velká zahrada. Ve velké jídelně jest obraz Ukřižovaného od českého malíře Škréty. V křížové chodbě u samé fortny jest obraz ctih. pražských mučedníků.

Františkáni u P. Marie Sněžné působili pro víru katolickou velmi mnoho. Po válce třicetileté bylo tam mnoho missionářů, kteří konali missie po celých Čechách. V letech 1657—1670. vyučovali bohosloví na pražské universitě. Byli to P. Hilarion Špaček, P. Hippolytus Vodák, P. Donulus Palea, P. Antonius Brouček z Kopidlna, P. Erasmus Schaff, P. Englbert Potumský, P. Faustinus Sibeneicher a P. Bernard Sannig.

R. 1680. navštívil tento klášter císař Leopold I. a císařovna Eleonora Teresie s celým komonstvem, vyslanci a knížaty. Ti se účastnili výroční slavnosti, která se každoročně konávala ke cti pražských mučedníků.

R. 1679. na podzim nastal mor, za kterého umřelo v klášteře františkánském 21 kněží, 6 kleriků a laiků a 1 terciář. K obsluze morem nakažených věřících v Pražských městech ustanoven byl z františkánského kláštera P. Sigmund Veselý, P. Václav Kubička a P. Michal Jütner; tento byl také zachvácen morem a zemřel. V té době vykonávali Františkáni bohoslužby v mnohých pražských kostelích i v okolních vsích, ale po moru opět se uchýlili do kláštera.

Tak působili duchovní synové sv. Františka pokojně až do času Josefa II. R. 1784. bylo však nařízeno nepřijímati noviců, aby klášter vymřel. Ale přece klášter nebyl zrušen, poněvadž Františkáni vypomáhali v duchovní správě. Z rozkazu vlády byla zde r. 1786. zřízena fara místo fary u P. Marie v Louži. Přece však byl počet Františkánů omezen ze 66 členů pouze na 18 řeholníků. Od té doby působí zde Františkáni bez překážek. Počet řeholníků býval v Pražském klášteře značný, jelikož Praha byla sídlem provinciála a střediskem provincie. Z počátku bylo tam sice jen 17 řeholníků, ale již r. 1688. žilo tam 30 kněží a 16 bratří laiků; r. 1746. bylo všech členů 60; r. 1784. bylo jich 66; r. 1835. bylo všech 85; r. 1876. bylo tam 9 kněží, 9 kleriků a 8 laiků; v době přítomné čítá klášter 8 kněží, 10 kleriků, 4 laiky a 3 laiky novice.

Původně bydlili však Františkáni u sv. Barbory na Starém Městě, kde měli také Klarisky klášter u kostela sv. Františka. Bylo to v letech 1232—1419., kteréhož roku byli Františkáni od husitů vyhnáni z Prahy. R. 1460. dostali však od krále Jiřího z Poděbrad klášter u sv. Ambrože, kde se zdržovali jen 23 leta, neboť

r. 1483. byli opět z Prahy vyhnáni, a navrátili se až r. 1604. k P. Marii Sněžné.

II.

Kostel Zvěstování P. Marie a klášter františkánský v Chebu.

rálovské město Cheb (Eger), jež bývalo říšským městem německým, leží skoro na hranici českobavorské na pravém břehu řeky Ohře. Dva urození měšťané chebští pan Honigar (Höniger) Schmidl ze Secberku a pan Hecht z Pograthu, založili v Chebu r. 1260. kostel a klášter pro Františkány a r. 1268. klášter pro Klarisky. Oba řeholní domy byly pod správou provinciálů saských.

Sotva byly kláštery dostavěny, vypukl dne 16. května r. 1270. požár, který zničil celé město i oba jmenované kláštery. Při ohni zahynulo 150 lidí, mezi nimiž pět Františkánů a čtrnáct Klarisek. Šlechtní zakladatelé dali opět vystavěti oba kláštery. Opravený kostel františkánský posvětil řezenský biskup Jindřich se slávou nevídanou dne 26. ledna r. 1285. Přisluhoval mu biskup pražský, olomucký, pasovský, naumburský a merseburský u přítomnosti římského císaře Rudolfa I., českého krále Václava II. a české královny, vévody bavorského, hraběte norimberského, vévodkyně rakouské, markraběnky brandeburské, velmi četných hrabat, rytířů a měšťanů. Svátek posvěcení chrámu byl však přeložen na neděli po Božím Těle.

Vchod do kostela byl původně od západu z řeznické ulice (Fleischgasse), kde v průčelí kostela dosud znáti jest jeho ozdoby; byl však klášterem Klarisek zastavěn. Zamřížovaným oknem, jež pokryto bylo velikým obrazem, mohly jeptišky slyšeti kázání i mši svatou. Kdy byl zařízen vchod do kostela chodbou klášterní, není známo. Z téže ulice vedl hlavní vchod i do kláštera. — Z prvních dob kláštera dochovalo se nás málo zpráv; jen to jest známo, že roku 1397. shromáždil v Chebu saský provinciál Jan z Gmündu kapitolu.

Na počátku 15. století přešel klášter v ruce Minoritův. V několika desetiletích oddali se Minoriti nepořádkům a upustili od řeholní kázně. Konšelé města Chebu zvěštovali to papeži Pavlu II., který vydal r. 1463. rozkaz, aby se v klášteře chebském zavedla původní přísná řehole. Když však začal biskup zaváděti r.

1465. reformu, opustili Minoriti klášter kromě jediného řeholníka, jenž byl chromý a slepý. Do kláštera uvedeni jsou tedy Františkáni (Observanti) ze saské provincie.

Kostel a klášter františkánský v Chebu.

Roku 1466. žalováno bylo z Chebu papežskému nunciovi Rudolfu, biskupu levantskému, že jsou dva Františkáni, P. Jan a P. Lavinus z Wörsperku oddáni bludům Husovým. Nuncius Rudolf rozkázal tedy v červnu r. 1466. řezenskému biskupu Jindřichovi z Abensberku, aby ty bludy vymýtil. Biskup povolal před sebe Františkány chebské, ale ti se stkvěle ospravedlnili, že na nich

nezbylo ani stínu podezření, jak svědčí listina papežského nuncia ze dne 20. srpna 1466. Jest sice pravda, že se v Chebu šířily nauky Husovy a lidé na nich houževnatě lpěli, což nám potvrzuje výrok soukenníka Hanse Schömbacha, jenž chtěl raději umřít, než se zřící učení Husova, ale Františkáni nebyli Husovými příznivci.

Roční dávky na obilí, jichž požívali Minorité ze vsi Rossenreutu a Schlady, přiřklo město klášteru Klarisek, jimž nařízeno, aby v náhradu zadarmo čistily prádlo pro kostel františkánský, pekly chléb a dávaly klášteru některé poživatiny.

Kostel a klášter františkánský u Chebu.

Vzrůstající protestanství vniklo do Chebu plnou silou. Již r. 1525. odvolává odtamtud německý řád svého kněze, ježto byl lutherský. V r. 1555. zvěstováno bylo při kapitole saských Františkánů v Halberštatě, že několik spolubratří v Chebu přidalo se k nauce Lutherově a prchlo z kláštera. Odpadlíci byli P. Jan Fritschhanns, jenž se stal farářem kostela sv. Ducha v Magdeburku, a P. František Limburg, který byl r. 1565 farářem v Oberlohmě a r. 1567. kaplanem ve Frauenreutě. Také Klarisky utíkaly a vdávaly se. R. 1566. bylo již v městě většina protestantů, a superintendent Paceus dosáhl toho, že byly farní bohoslužby katolické omezeny. Příštího roku povolavše protestantští již konšelé před sebe na rathouz Dominikány, Františkány, jednoho Křižovníka a kněze lutherské, nařídili, aby se navzájem nehaněli,

aby se drželi textů a písma. Ve františkánském klášteře zbyli dva nebo tři řeholníci, ale ti, zdá se, byli řádnými obhájci víry katolické. Jeden slul P. Jan († 1582.), o němž píše současník, že byl velmi učený a horlivý mnich; jiný byl kvardián P. Ludolf Hülber († 1583.). Po nich tam jistě zbyli řeholníci, neboť iezeňský kanovník Šimon Strobels rozkazuje dne 17. ledna r. 1588., aby byly v kostele františkánském v Chebu předčítány zákony sněmu Tridentského, jednající o soukromě uzavřených sňatcích. Dne 21. října r. 1591. byli tam tři řeholníci, z nichž kvardián obdržel dne 18. ledna r. 1592. dovolení odejít do jiného kláštera, druhý si vzal dovolenou a P. Tomáš Schieferdecker odpadl ke protestantství. Od té doby stál františkánský klášter pustý po jedenáct let. Počínaje r. 1593. chýlilo se katolictví v Chebu ke konci. Město Cheb houževnatě se přidržovalo lutheránství, neboť nemajíc dosti na Rudolfově Majestátu (r. 1609.), žádalo o zvláštní potvrzení svého augsburského vyznání.

R. 1603. přišel do Čech general řádu františkánského P. František a Sosa a s dovolením císaře Rudolfa II. poslal do Chebu ještě téhož roku nové řeholníky; představeným jmenuje se P. Springer. Ježto však skoro celá provincie saská odpadla k protestantství, připojil general františkánský klášter v Chebu roku 1607. k provincii štrasburské (*Prov. Argentina seu Germania Superior*).

Po vítězství katolíků českých nad protestanty r. 1620. přijal i Cheb víru katolickou. Františkáni vykonávali bohoslužby v Chebu, v Niklasberku (v Aši), v Haslau, Liebenšteině, v kapli radnice chebské, v kostele sv. Jodoka a v kostele karrnerském (*Karrnerkirche*). Později konali bohoslužby na Annaberku od r. 1701. do r. 1717., kdy tam založen samostatný klášter, jež však císař Josef II. r. 1787. zrušil.

Řeholníků bývalo v Chebu obyčejně 40; r. 1608. bylo tam 95 kněží, r. 1733. čítal klášter 55 členů, r. 1792 zbylo však jen 14 kněží a 6 bratří, r. 1845. žilo v klášteře 6 kněží a 3 bratři. V době přítomné přebývají v Chebu 3 kněži a 3 bratři.

Kostel Zvěstování P. Marie jest krásná stavba gotická prostředních rozměrů. Lodi chrámové jsou tři; gotická klenba hlavní lodi spočívá na 6 mohutných pilířích. Pobočné lodě jsou nižší. Vysoká okna gotická mají pěkné kružby trojího druhu. Do kněžiště vchází se vysokým obloukem vítězným, jenž sklenut jest lomeným polokruhem. Klenba v presbytáři, jenž zakončen pěti stěnami neúplného osmiúhelníka, jest nižší a bohatší než klenby v lodích.

Hlavní oltář sdělán jest dovedně ve slohu gotickém ze dřeva; jest poměrně skrovných rozměrů. Postaven byl asi před 10 lety. Dřívější hlavní oltář P. Marie Bolestné dala postaviti paní ze Schöneichu r. 1676., a posvětil jej dne 27. srpna 1689. řezenský světící biskup Albrecht Arnošt hrabě Wartenberk. Dřívější oltář byl posunut původně ku předu, neboť za ním býval hudební chor, jehož používali i řeholníci; teprv r. 1828. dal zřídit hudební chor kvardián P. Konrád Kachler na opačné straně kostela. Z vedlejších oltářů zasluhuje zmínky nový oltář sv. Antonína, gotického slohu; renaissanční oltář sv. Anny a oltář sv. Šebestiána jsou ze 17. století. Oltář P. Marie Lurdské jest pěkné a nákladné dílo z roku 1904., ale hořejškem zakrývá starobylé a umělecké freskové nástěnné malby. Za gotickou kazatelnou, lehkého a vzdušného provedení, visí starobylý obraz Panny Marie, který pochází od sicilského krále Ludvíka, jenž sám se stal Františkánem. Na pergamenu psané svědectví vykazuje letopočet 1381.

Klášter jest rozsáhlá budova o dvou poschodích. V křížové chodbě u kostela jsou velmi cenné, gotické kružby v oknech trojího druhu. Nemenší ceny jest bývalá kapitolní síň, stavěná na poschodí ve slohu gotickém; klenbu nesly dva pilíře. Nyní však jest skoro celá síň přepažena stropem. Ostatní místnosti jsou bez významu. Knihovna klášterní má však větší cenu než kterákoli jiná v provincii. Jsou tam četné rukopisy, prvotisky německé i latinské a četná odborná díla ze 16. a 17. století. V rozsáhlém dvoře klášterním spatřují se zbytky bývalého pivovaru a sladovny. Zahrada jest malá, ale útulná. —

Roku 1707. nařídila kapitola v Augšburku tehdejšímu kvardiánu P. Theodoriku Dengerovi, aby opravil chebský klášter. I rozbourána byla část kláštera a položeny základy, ale stavba dokonána až r. 1733. za představeného P. Floriána Fiekera. Ten dal také celý kostel opravit, pořídil v kostele nová okna a zpovědnice. V choru pro řeholníky postavil nový oltář. Tehdy bylo v klášteře 55 členů, přičítajíc k tomu bohoslovce; byloť tam studium bohoslovné nepřetržitě již od 25 let. Jindy tam býval buď noviciát, buď studium filosofické.

Klášter chebský patřil do r. 1781. k provincii štrassburské; na rozkaz císaře Josefa II. přidělen byl dne 23. dubna r. 1782. provincii české. O to usiloval český provinciál P. Bernard Sannig již r. 1687., ale při vši obratnosti, kterou v celém řádě slynul, nezdařilo se mu to. Dle císařského dekretu ze dne 24. září r. 1785. byl klášter františkánský v Chebu zrušen a řeholníci propuštěni do jiných klášterů; ale na žádost konšelů městských, obyvatelstva a řezenského biskupa dovolil císař dne 16. dubna r. 1787., aby

se řeholníci opět v Chebu usadili. I vrátilo se tam 20 řeholníků, kteří pracovali na blahu duchovním celého města i okolí, a lid jim prokazoval za to vděčnost; dosud jsou Františkáni v Chebu oblíbeni.

III.

Františkánský klášter v Tachově.

Tachov leží na řece Mže v Českém Lese, asi dvě míle od bavorských hranic. Město bývalo jevištěm krutých bojů v době husitské i za války třicetileté.

Tachov navštívil sv. Jan Kapistrán r. 1452.; svou apoštolskou činností naklonil si obyvatele tou měrou, že městská rada ustanovila, zbudovati ve městě klášter pro Františkány. K tomu účelu vybrala starý špitál, jenž stál pod „Dolní Branou“ při cestě z Plané do Kladrub. Nejdříve bylo však třeba vyzdvihnouti špitál i připojenou kapli z rumů, v nichž ležela od 30 let. Dne 14. ledna r. 1421. přitrl obávaný vůdce husitský Jan Žižka z Trocnova k Tachovu a spálil celé předměstí.

Měšťané dali se do opravy špitálu, ale že město schudlo válkami a požárem, trvala stavba 14 let. Teprve r. 1466. dokonali bohulibé dílo a vyžádali si na tehdejšího provinciálu P. Jakubovi Hlohovském několik Františkánů; nemohli se nových řeholníků ani dočkati, neboť soudili podle Františkánů plzeňských a chebských, že budou horliví kazatelé. Provinciál vypravil do Tachova dvanáct řeholníků z Velkého Hlohova (ve Slezsku) ještě téhož roku, a ti se usadili v opraveném špitále. Vnitřní zařízení v klášteře nebylo ještě dokonáno a klášterní zahrada dotud neohrazena. Špitální kostelík byl jednoduchý a malý s rovným, dřevěným stropem. Měl tři oltáře; hlavní zasvěcen byl sv. Maří Magdaleně a sv. Alžbětě Duryňské, postranní dva oltáře sv. Františku a sv. Antonínovi. Obě budovy trpěly za krátko vlhkem, neboť pod kostelíkem podtékala mlýnský potok.

Než se Františkáni v klášteře zařídili, trvalo několik let. Ještě r. 1468. (27. srpna) uděluje biskup Ferrarský, jménem Vavřinec, sto dní odpustků všem těm, kdož ve svátek posvěcení chrámu přistoupí ke sv. svátostem a při tom dle své možnosti udělí almužnu buď na opravy kostela a kláštera, nebo na kalichy, roucha a knihy. Kostel byl tedy vysvěcen před r. 1468. Z toho také sou-

díme, jak byl klášter Tachovský chudý. Vždyť zahradu si ohradili a upravili teprv r. 1512., k čemuž si vyžádali dovolení krále Vladislava v Budyni.

Tachovští Františkáni byli asi horlivými kazateli a misijnáři, neboť biskup lavantský Rudolf udělil v listopadu r. 1467. každému kazateli plnomocné odpustky jednou v životě a podruhé v hodinu smrti; při tom však nařídil, aby se denně modlili jeden žalm a litanie za vítězství katolické víry v Čechách.

Dne 1. května r. 1536. vyhořelo celé město Tachov i všechny kostely; františkánský kostelík, který stál mimo hradby, byl asi ušetřen.

Učení Lutherovo zahnízdilo se i v Tachově. Roku 1547. bylo tam již hojně protestantův, kteří si vydržovali ženatého faráře i kaplana. Roku 1566. stěžuje si zoufale tachovský děkan, že se kacíři vtírají do jeho děkanátu. V pozdějších dobách nabyli převahy kalvíni, kteří nechodili na průvod o Božím Těle a tropili si si z něho smíchy; po „Majestátě“ Rudolfově (1609.) byli ještě drzejší. V těch smutných dobách rozkolu náboženského klesl počet Františkánů tachovských asi na čtyři členy. Také řeholní kázeň se uvolnila; alespoň kvardián P. Ambrož Weisser (1568.) a P. Oldřich Aichel (1568.) nezasluhují chvály. Když byli kadaňští Františkáni vypuzeni ze svého kláštera, utekli se do Tachova, kde pobýli několik let. Krátce po roku 1570. byl klášter úplně opuštěn, a pražský arcibiskup usadil tam na čas světského kněze.

Život řeholní a pravá činnost zavládla v klášteře tachovském až po r. 1600., kdy počet Františkánů českých vzrostl zásluhou provinciála P. Emila Aleše Keka (1607—10.). Za vzpoury protestantských stavů českých r. 1618. neutrpěl klášter škody, ba poskytl ještě přístřeší Jaroslavu Bořitovi z Martinic. Když byl svržen s hradního okna do příkopu dne 23. května, vyvázl skoro zázračně životem a uniknuv mnohým nástrahám, dorazil do Tachova. V klášteře františkánském skrýval se několik dní, a když pronásledovatelé ztratili jeho stopu, prchl do Falce, kde našel bezpečný útulek. Také městský děkan hledal útočiště v klášteře. Brzy dostal se Tachov v ruce vojska císařského, které bylo ubytováno nejen ve městě, nýbrž i v okolních vesnicích. Důstojníci přáli Františkánům tak, že dali na své útraty opravit jejich kostel a postavili v něm klenbu r. 1621. Po dvou letech dal kostelík vymalovati Tepelský opat; veliký dobrodinec kláštera Jan Filip Husmann postavil svým nákladem oba vedlejší oltáře.

Ty opravy byly poměrně velmi značné a u jiného kostela postačily by snad na několik století; ale místo, na němž stál ta-

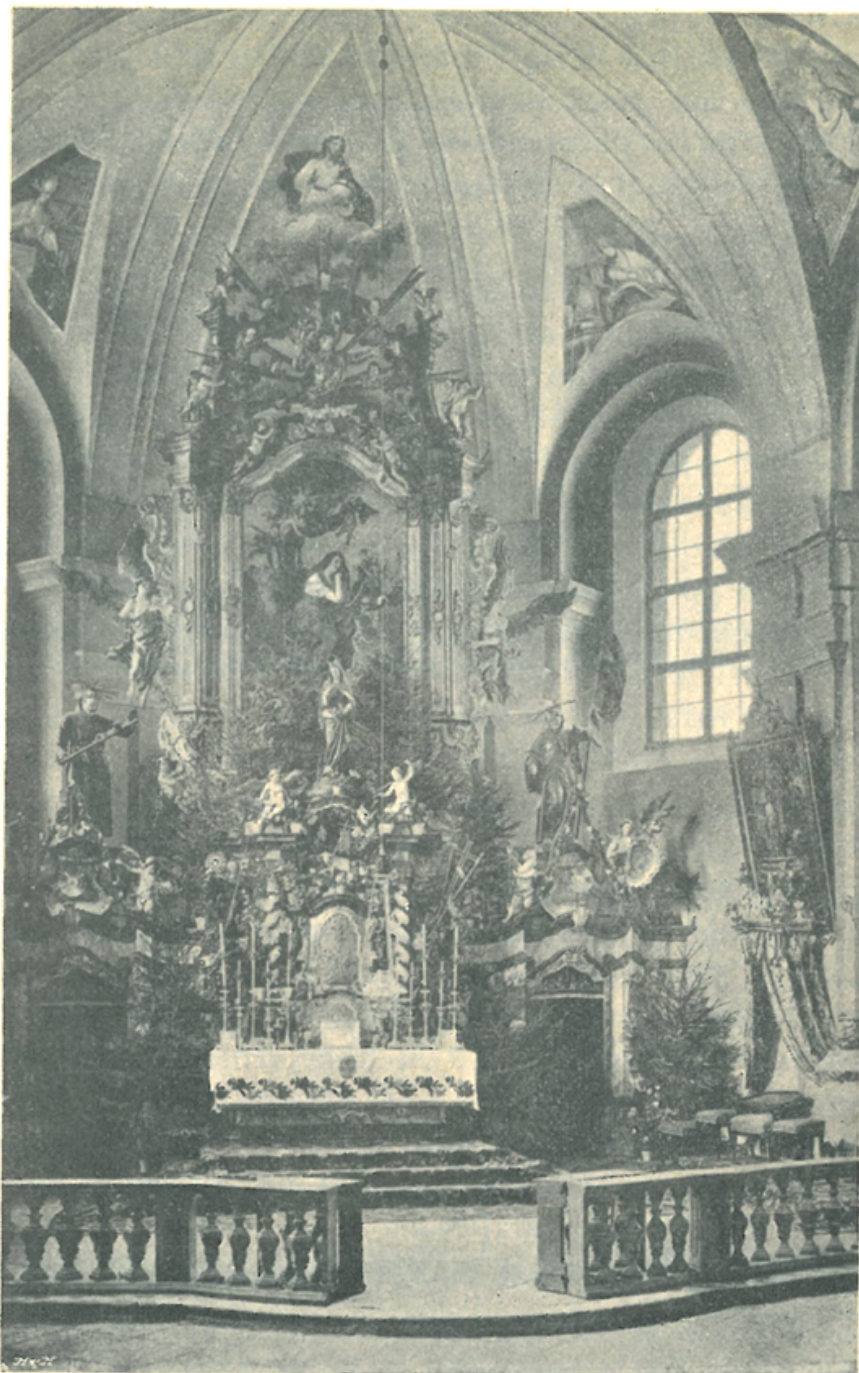
chovský kostelík, bylo nešťastně voleno. Pod kostelem tekla mlýnský potok, z něhož se šířila vlhkost po celém kostele i klášteře. Obmítka neustále opadávala, na podlaze a na zdích usazovala se plíseň a mech, oltáře a lavice dole zahnívaly. Proto na žádost OO. Františkánů a obyvatel, kteří do jejich kostela přicházeli, byl mlýnský potok odveden klášterní zahradou do řeky Mže. Než tím nebylo vlhkosti valně odpomoženo; prosáklé zdi nevysychaly a ssály opět vlhkost z bahnitě půdy. Klášter byl již tak schátralý a vlhký, že bylo nebezpečno v něm přebývat. To uznal při visitaci P. Bernard Sannig, velezasloužilý provinciál, a počal se ohlížeti po dobrodincích, aby mohl vystavěti nový klášter. Paní Barbora Františka z Vrtby, rozená z Kokořova, darovala mu na

Františkánský klášter v Tachově.

stavbu kláštera 8.000 zl.; také jiní dobrodinci přispívali, jak svědčí klášterní pamětnice. Dne 8. března 1686. vyznačil P. Bernard Sannig místo ke stavbě kláštera kolíky a položil základní kámen u přítomnosti právního zástupce kláštera pana Ondřeje Stadlera, představeného P. Adama Operera i všech řeholníků; stavbu řídil stavitel Martin Allio. Ve třech letech byla postavena jižní strana a dvě křídla při kostele; křížová chodba nebyla dokonána pro nedostatek peněz, neboť všechny základy položeny byly na jehlách.

O klášter bylo postaráno, ale s kostelem nevěděli si Františkáni rady. Kvardián P. Damián Jüttner (1692—95.) dal zvý-

Vnitřek chrámu v Tachově.

šiti podlahu skorem o 40 cm, aby voda z křížové chodby nevnikala do kostela. Jeho nástupcové dali ozdobiti průčelí kostela

a opravovali, jak mohli. Ke klášteru přistavěli křídlo o čtyřech pokojích, kde umístili také knihovnu a domácí nemocnici. Roku 1699. postavil v kostele známý varhanář František Gartner z Tachova nové varhany s 15 rejstříky.

Obyvatelstvo, jak z města tak okolí, rádo přicházelo do františkánského kostelíka. O velkých svátcích bývala v kostele veliká tlačenice a nemalá část musila zůstat před kostelem na trojhraném náměstí. To prostranství darovala městská rada r. 1745. klášteru, aby ho řeholníci používali k bohoslužebným úkonům.

Pro dějiny kláštera jest významný 9. duben r. 1748. Ve tři hodiny ráno vznikl v židovské ulici oheň, který hrozně řádil v židovských barácích a skladištích. Na poplašné znamení vstali obyvatelé a s hrůzou pozorovali, že moře plamenů šíří se k „Dolní Bráně“. Lidé prchali před plameny a stěží zachránili život; skoro veškeren jejich majetek strávil oheň. Vítr přenesl plameny přes hradby na předměstí, které zažehly několik dřevěných domků u mlýnského potoka. V okamžiku vzňala se věž na františkánském kostele a po chvíli stál kostel i klášter v ohni. S velikým nebezpečím zachránil kvardián P. Petr Prentner z kostela Největější a odnesl je do blízkého mlýna na Mži, který dosud sluje „Untermühle“. Když se vrátil, poznal, že se prohořelo do kláštera. S horečným chatem shledal žebř, vystoupil po něm k oknu svého pokoje a rozbiv je, vnikl do světnice, kde zachránil pamětnici kláštera, archiv a úřední listiny. Více zachrániti nemohl, neboť plameny dostaly se až do světnice. Nejstarší člen kláštera P. Remigius Zimmerhackel, kněz jubilár, zahynul v plamenech, neboť pro kouř nemohl nalézt schody z prvního poschodí do přízemí. Škoda byla veliká. Obydlí představeného s 10 světnicemi v prvním poschodí bylo úplně zničeno, dolejší chodby poškozeny a na věži roztavily se tři zvony, jež byly před rokem přelity. Vyjma sakristii, knihovnu, jídelnu a kuchyni, lehlo všecko popelem. Řeholníci uchýlili se po ohni do mlýna „Untermühle“ a vedli život chudičký, strádající na všech stranách; mši sv. sloužili v sakristii. Většina kněží odešla na čas do okolních farností.

Po ohni zdálo se, že klášter zanikne. Ale Bůh vzbudil klášteru dobrodince, kteří neskrbili dary. Poněvadž však kostel již dávno nevyhovoval, začal kvardián P. Hermolaus Pleiner (1749—50.) stavěti nový kostel dne 20. března r. 1749.; základní kámen položen byl o svátku sv. Maří Magdalény. Největších zásluh o stavbu nového kostela získal si majitel tachovského panství hrabě Adam z Losíмова. Roku 1750. byla už stavba kostela dokonána a uvnitř pořízeny dva vedlejší oltáře; příštího roku postaveny

byly opět dva oltáře postranní. Hlavní oltář zdělán byl teprve r. 1758.

Kostel sv. Maří Magdalény v Tachově jest úhledná stavba baroková. Ozdobné průčelí kostela vystupuje v jehlanový štít, nad nímž se vypíná vížka se třemi zvony. Střecha kostela i kláštera kryta jest břidlicí. Vnitřek kostela vyniká úhledností, prostotou a čistotou. Délka lodi i s kněžištěm čítá 36 m, šířka 15 m. Čtvercovým portálem vstupuje se do předsíně, nad níž jest hudební chor, spočívající na dvou sloupech. Loď jest osvětlována románskými okny; mezi nimi stojí podvojně sloupy s pěkným římsovým bez hlavic. Klenba jest románsky sklenutá a nad okny provrána jest trojbokými žebry.

Na evang. straně mezi pilíři stojí barokní oltáře sv. Jana Nepomuckého a sv. Kříže, které sestávají z tumb, točitých sloupů a římsovní, jež nese bohatě zdobený štít. Socha sv. Jana i sochy na oltáři sv. Kříže jsou polychromovány. Těm oltářům úplně odpovídají dva oltáře na epištolní straně, totiž sv. Anny a P. Marie Bolestné. — V rozích, kde se stýkají lodní pilíř a presbytáři, stojí oltář sv. Františka a na straně epištolní oltář sv. Antonína; oba jsou souměrné, barokní, s točitými sloupy, římsami a štíty. Obrazy na obou oltářích jsou dovednými výtvary malíře Maurusa Fuchse z Tirschenreutu (1827.).

Vysoký oblouk vítězný, románsky sklenutý, odděluje kněžiště od lodi. K oltáři, který ohrazen jest barokně prohýbanou, dřevěnou mřížkou, vystupuje se po třech stupních. Na tumbě oltářní spočívá dvojnásobný svatostánek, podle něhož vystupují dva barokní, točité sloupy s římsovým, na němž sedí po obou stranách andílkové. Nad sloupy pne se štít, nesoucí novou, polychromovanou sochu sv. Alžběty. Horní část oltáře sestává z vysokých barokních sloupů, které nesou opět bohatý štít, jehož výplň tvoří dovedně ve dřevě řezaný relief sv. Trojice. Mezi sloupy zasazen jest veliký umělecký obraz sv. Maří Magdaleny, ona se kaje na poušti; maloval jej tachovský rodák prof. Lenz. Nad vchody za oltář, které nesou v barokních kartuších křišťálové lampy, stojí zručně provedené sochy sv. Františka a sv. Jana Kapistrána.

V žebrových výklencích nad okny jsou obrazy církevních učitelů, uprostřed za oltářem svrchovaný učitel národů, Ježíš Kristus. Na klenbě v kněžišti jest dovedný obraz nejsv. Trojice v barokním, štukovém ráme. Klenbu lodní přídy zdobí obraz „Příchod Františkánů do Tachova“; na klenbě v hudebním choru obraz sv. Maří Magdalény a Krista u studnice Jakobovy. Všechny

ty obrazy maloval Maurus Fuchs v letech 1831—2. Od něho pochází četné ještě obrazy v kostele i klášteře, především pořad obrazů ze života sv. Jana Kapistrána; poslední dílo „Tajemství sv. Růžence“ nedokonal, neboť neúprosná smrt vyrvala mu štětec z ruky († 26. června. 1848); toto dílo dokončil malíř Antonín Leutner z Heinrichsgrünü. — Ke kostelu přiléhá sakristie, v níž visí prastarý kříž; tělo Kristovo jest ve dřevě řezáno v nadživotní velikosti a ruce jsou upjaty na kříži vodorovně. Klášter jest velmi úhledná, jednopatrová budova se vzdušnými místnostmi a rozsáhlou jídelnou; knihovna jest malá, ale velmi cenná. Zvláště pergamenové knihy s překrásnými iniciálkami a malbami zasluhují zmínky. U kláštera stál do r. 1894. pivovar, po němž nyní nezbývá ani památky. Zahrada jest velmi útulná a hostinná; protéká ji potok, jenž žene mlýny a továrny.

V klášteře přebývalo r. 1750. šestnácte kněží, 4 klerici a 11 bratří. Teď žijí v Tachově jen dva kněží a dva bratři.

Vážnější nehoda stihla klášter dne 28. února r. 1784., kdy se Mže rozvodnila a zaplavila celé údolí. Voda vystoupila o několik metrů, vnikla do chodeb, sklepů a hrobek, že vyzvedla rakve a podemlela zdi. Za krátko byly však škody opraveny.

Pročítáme-li dějiny klášterů našich v Čechách a na Moravě, žasneme, jak se dobrotivý Bůh staral o zachování a zvelebení řeholních domů a kostelů; proto nepřestáváme mu děkovati za jeho ochranu a požehnání, a modlíme se denně za spásu dobrodinců.

IV.

Kostel a klášter u XIV. sv. Pomocníků v Kadani.*)

olem r. 1450. za Jiřího z Poděbrad vystavěli občané Kadaňští na temeni blízkého vrchu, kde dříve stávala šibenice, malou kapli ke cti XIV. sv. Pomocníků. Posvětil ji míšeňský biskup Dětrich (Theodorik), neboť pražský arcibiskupský stolec byl v letech 1419—1560 uprázdněn.

O založení a stavbě té kaple vypravuje se takto: V Kadani žilo tehdy čtrnácte bratří rodu šlechtického, kteří byli pro velezradu odsouzeni k smrti. Na pří-

*) Jména sv. Pomocníků jsou: Sv. Jiří, Blažej, Erasmus, Pantaleon, Vit, Dionýs, Křištof, Cyriak Achác, Eustach, Jiljí, Kateřina, Markéta a Barbora.

mluvu však četných přátel toho rodu rozhodl král, že zemře z nich jen ten, kdo při hře v kostky nejmenší počet vrhne. Nejstarší bratr vrhl nejméně, a ihned byl odveden z města a pověšen na šibenici. Visel tam celé tři dny a tři noci, nemoha umřít. I tázali se ho, proč neumírá; on odpověděl, že jej na živu zachovávají svatí Pomocníci, které od dětství věrně uctíval. Když o tom zvěděla světská i duchovní vrchnost, odvolala rozsudek smrti, a nařízeno mu, aby putoval do Jerusalema a odpočítal kroky křížové cesty, kterou vykonal Kristus Pán. Osvobozený šlechtic putoval do svaté země a přinesl Kadaňským zprávu, kolik kroků obsahuje křížová cesta v Jerusalemě. Podle jeho popisu poznali Kadaňští, že křížové cestě Jerusalemské podobou i délkou rovná se cesta od rohu kadaňské radnice až k popravišti. Dali tam tedy postavit kapli ke cti XIV. sv. Pomocníků.

Když kopány byly základy k té kapli, šla kolem toho místa do Kadaně jakás žena a tázala se dělníků: „Co děláte?“ — Odpověděli jí: „Vykopáváme základy ke kapli čtrnácti sv. Pomocníků“. — Když to žena slyšela, pravila rouhavě: „Jako já pod srdcem nenosím čtrnácte dětí, tak také není čtrnáct Pomocníků!“ — Ale sotva to dořekla, napadly ji bolesti, začala pracovati k porodu a v nejbližším domku na předměstí porodila čtrnácte dětí. Matka však i dítky její brzy zemřely. — Z toho vzešla veliká úcta ke sv. Pomocníkům v celém kraji.

V té době konal missionářské cesty po Čechách veliký kazatel sv. Jan Kapistrán, Františkán, který svými kázáními obrátil mnoho tisíc husitů. Při tom zakládal v českých městech kláštery pro své spolubratry a zřizoval českou provincii, která byla do r. 1467. spojena s rakouskou a polskou provincií. Ve válkách husitských (1419—1434) byly totiž všechny františkánské kláštery pobořeny a řeholníci buď povražděni, buď z klášterů vyhnáni. R. 1451. navštívil sv. Jan Kapistrán Krumlov, Plzeň, Cheb a počátkem r. 1452. ubíral se přes Kadaň do města Mostu. Odtamtud napsal dne 24. dubna měšťanům Kadaňským „filiální list“, kterým je učinil účastnými všech zásluh celého řádu. Sv. Jan znal asi osobně kadaňského starostu Mikuláše Zedlingera, soudce Františka Rurenst warta i faráře Jana Menetiga, neboť se zdržoval nějaký čas v Kadani a posvětil také studnici u svatyně čtrnácti sv. Pomocníků. Na té cestě seznámil se s panem Mikulášem z Lobkovic a Hasištejna, u něhož na Hasištejně přenocoval. Sv. Jan pobádal Lobkovice, aby vystavěl klášter v Kadani pro Františkány, aby se tam nezahnízdilo bludařství husitské. Lobkovic přislíbil, ale než mohl slib splnit, zemřel r. 1462. ve čtvrtek po sv. Martě.

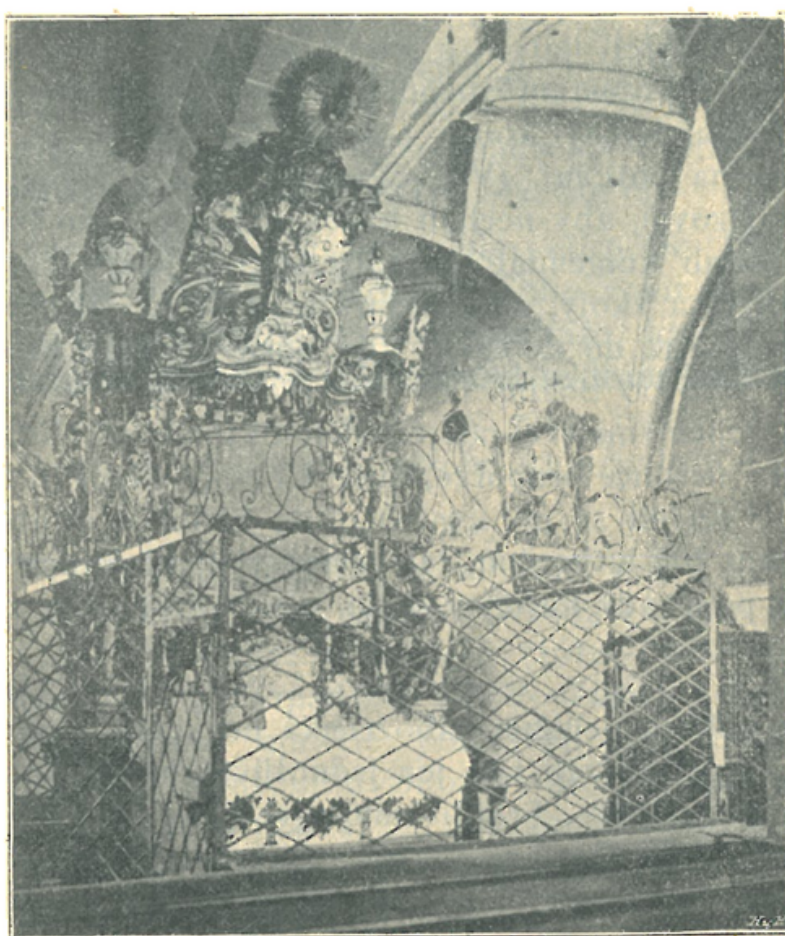
Měšťané Kadanští začali sami stavěti malý klášter u kaple XIV. sv. Pomocníků, a snažně prosili františkánského provinciála P. Pavla Moravského (P. Paulus de Moravia), aby tam poslal zpovědníky a kazatele, ježto k té kapli přicházeli poutníci z celého okolí. Provinciál tam tedy poslal řeholníky o velikonocích roku 1473., aby konali pobožnosti a bohoslužby v kapli sv. Pomocníkův, vyžádav si dovolení od krále Vladislava II. a patriarchy basilejského Marka. Františkáni zvelebili svou horlivostí kadaňské pouti tak, že se brzy ukázala potřeba rozšířiti kapli i klášter.

Kostel a klášter františkánský v Kadani.

O to se přičinil pan Jan z Lobkovic a Hasištejna, nejstarší syn jmenovaného Mikuláše Lobkovice, který s dovolením krále Vladislava II. ze dne 17. ledna r. 1481. vystavěl veliký klášter pro řeholníky a rozšířil kapli v prostranný kostel, jež zvelebil velikými dary. Místo ke stavbě kláštera darovali měšťané Kadaňští, kteří k tomu účelu koupili r. 1483. pole a vinici od Mikuláše Fincka. Kolem r. 1490. byla stavba dokonána. Řeholníků žilo tam asi 10 a živili se almužnou. Dne 25. ledna r. 1488. zemřel v

Kadani provinciál P. Jakub z Velkého Hlohova při visitaci kláštera. Ten byl žákem sv. Jana Kapistrána a úřad provinciála zastával čtyřikráte. Jako kazatel znám byl v celých Čechách a r. 1468. hlásal z rozkazu levantského biskupa a papežského vyslance Rudolfa křížovou válku proti husitům. On byl sloupem řeholní kázně, mužem apoštolským a šířitelem řádu. Umřel v pověsti

Oltář XIV. sv. Pomocníků ve františkánském kostele v Kadani.

světce a pochován byl v řeholním kůru u sv. Pomocníků. Bůh oslavil jeho hrob četnými zázraky, a největší z nich byl, že při upravování hrobky r. 1707. nalezeno jeho tělo neporušeno. Tam také odpočívá provinciál P. Jakub z Krupky († 1509), a P.

Tadeáš Stadler, který pro svůj dokonalý život nazýván byl mužem Božím.

Františkáni žili v Kadani klidně, posluhující poutníkům sv. svátostmi a vykonávající sv. missie. Ale brzy jim nastala doba zkoušek. R. 1517. počal hlásati bludy Martin Luther, a ty se dostaly v krátké době až do Čech. R. 1520. měl v Praze přívržence i mezi kněžími. Také do Kadaně přišlo jeho učení a šířilo se kvapem. Již r. 1530. musil podkomoří Planknar z rozkazu králova smiřovati měšťanstvo kadaňské, pro víru vzbouřené. Měšťanů byla tu většina protestantská; pod jménem „podobojích“ shluchovali se, uráželi katolíky, kteří, majíce v rukou vládu, protestanty tiskli; protestanté uváděli do města a poslouchali kněží ženatých (lutherských), konali pokoutní schůze, rvali se s katolíky na ulici na potkání. (Viz: Winter, Život církevní, str. 90.). Planknar nařizoval, aby nechali hádek a praček pro náboženství, aby neutiskovali komendatora maltézského, který byl správcem farního kostela a školy, a také jiných klášterů. Ale to obapolné dráždění trvalo až do r. 1535., kdy došlo k bouři. Kadaňští lutheráni vypravili po Božím Těle posly do Žatce i jinam, a v neděli sešli se jejich souvěrci počtem několika set do Kadaně, pěšky i na koních, nesouce praporce, kuše a bubny. Napadli františkánský klášter, vetřeli se do kostela, kde hanobili oltáře. R. 1538. bylo v Kadani 400 lutheránů, tak zvaných „podobojích“, a jen 50 katolíků; a poněvadž katolíci vládli, vlekly se hádky a bouře náboženské dále.

V těch dobách ochabla náboženská horlivost a pouti do Kadaně přestaly. Přicházeli tam jen jednotlivci, mezi nimiž plzeňský poustevník Jan r. 1541. Františkánům vedlo se zle, neměli z čeho žítí. Kolem r. 1530. živili se výrobou léčivé „růžové vody“, která byla asi ve vážnosti, že si pro ni r. 1533. sám pan Lev z Rožmitála poslal.

R. 1557. nastaly v Kadani nové bouře náboženské. Lutheráni měli již svou školu. Nějaký písař Lutherán učil dítky posměšným písním na katolíky, kněze a kláštery. Vůdcem lutheránů byl tehdy Lev Fiktum, od něhož pochází surový rozkaz, aby papeženci pochováni byli na hnoji. Příštího roku byl boj tak pokročilý, že prosil děkan za ochranu, aby nebyl od měšťanů připraven o hrdlo. (Winter, Círk. život, str. 119—120.). Nedivíme se tedy, že Františkáni r. 1564. Kadaně opustili a uchýlili se do Tachova. Byli v Kadani tehdy jen dva kněží a jeden bratr laik. Sotva však odešli, chtěla si městská rada přivlastniti klášter jejich, čemuž za-

bránil však pan Šebastián z Lobkovic a Hasištejna, který si v Praze dne 4. června r. 1564. vyžádal potvrzení, že klášter jest jeho majetkem. Ale kacíři přece mnohé věci z kláštera odnesli anebo zničili.

Příčiněním pana Jiřího staršího z Lobkovic a Hasištejna vrátili se Františkáni do Kadaně r. 1574. Byl to však smutný návrat. V Kadani bylo tehdy jen 14 katolíků, řeholníci neměli výživy a klášter byl na spadnutí. Konečně se nad řeholníky ustrnul Jiří Lobkovic a opravil dokonale klášter r. 1590. Zdá se, že byly tehdy v Kadani doby mírnější, ježto pouti ke čtrnácti sv. Pomocníkům byly obnoveny. R. 1596. putovala tam abatyše*) od sv. Jiří v Praze a její dcera, která měla p. Viléma z Roženberka a s nimi jel celý průvod na 130 koních. Před tím byla v Kadani také paní Maria Mandriques de Lara, manželka Vratislava z Pernštejna se 60 paními, z nichž některé šly bosy.

Františkáni netěšili se však dlouho míru. R. 1618. nastala vzpoura lutherské šlechty v Čechách. Toho roku přepadla luza klášter kadaňský, znesvětila v kostele oltáře, kromě dvou (sv. Pomocníků a sv. Wolfganga). Klášter byl vydrancován a při tom zničena knihovna i archiv, v němž se mezi jinými uschovala kniha o zázracích a vyslyšeních, jež se na přímluvu sv. Pomocníků staly.

R. 1631. vyloupili Kadaň Sasíci, r. 1645. dobyl města a vydrancoval je švédský generál Gustav Wrangel a po něm Königsmark r. 1648. Ve válce třicetileté (1618—1648) spustl kadaňský klášter opět a rozpadával se. Poněvadž nebylo dobrodincův, kteří by klášter opravili, podjal se toho úkolu františkánský provinciál P. Konstantin Dubský, který sbíral příspěvky po všech františkánských klášteřích, a dokončil opravu, nebo vlastně stavbu kadaňského kláštera r. 1662. Stavbu řídil tehdejší kvardián P. Alexandr Peipe.

Od té doby klášter zkvétal. R. 1664. postavena byla kaple sv. Antonína Paduánského, r. 1674. přistavěno ku klášteru jižní křídlo zásluhou provinciála P. Bernarda Sanniga; kolem r. 1700. zbudována velká kaple sv. Anny, a r. 1740. kaple sv. Jana Křtitele před klášterem u cesty, a konečně kaple sv. Kateřiny v chodbě klášterní u fortny. V té kapli stojí na oltáři dvě velmi staré řezby, které představují dvanáct ze čtrnácti sv. Pomocníků, a dva poslední sv. Pomocníci stojí po stranách Panny Marie u prostřed oltáře.

*) Byl to čestný název osoby světské.

Celá stavba kostela i kláštera nepůsobí na pozorovatele dojmem jednotným a souladným, což zavinily časté přestavby a přídavky. Polohu má ovšem překrásnou.

Kláster kadaňský byl ještě jednou svědkem krvavé vřavy. Za válek o dědictví rakouské r. 1742. dne 14. října přitrhlo před polednem vojsko francouzské od Klášterce ke Kadani počtem 6000 mužů; u kláštera se však zastavili, ježto s druhé strany přicházelo vojsko rakouské, totiž pěchota chorvatská a jízda uherská. Poněvadž byli Rakušané v přesile, vyvrátili Francouzi dvěře kostela, odkudž stříleli na Rakušany. Konečně chorvatská pěchota vnikla do kostela a pobila tam 10 vojáků francouzských a na chodbě klášterní 4. Zraněných bylo mnoho a ještě více zajatých. Rakouský generál Herberštejn dobyt vítězství nad Francouzy, netáhl dále, ale dovolil svému vojsku odpočinek a sám přenocoval v klášteře. Večer, když chtěl sluha zatopiti ve velké světnici, kde leželi ranění, našel v kamnech ukryté dva vojáky francouzské. Ráno v 5 hodin měl vikář kláštera mši sv. v kapli sv. Kateřiny a při ní zaslechl chrapot. Po mši sv. hledali a našli na oltáři pod baldachýnem ukrytého vojáka francouzského. Na přímluvu kvardiána P. Jovity Starce darován jim život. Dne 19. října r. 1742. byl kostel znova vysvěcen.

Nová nehoda stihla Kadaňský klášter na počátku vlády Josefa II., který klášter zrušil. Ale ze známých příčin rozkaz císařův byl odvolán.

V polovici 19. století působil v Kadani horlivý Františkán P. Robert František Pöpl, jenž jest původcem Kadaňského sirotčince. Narodil se dne 20. února r. 1812. v Sehlau u Kadaně; vystudovav gymnasium v Kadani a Chomůtově, vstoupil r. 1828. do řádu Františkánského. Bohosloví studoval v Praze a ve volných chvílích obíral se písemnictvím i hudbou. Na kněze posvěcen byl r. 1835. a po primici poslán do Kadaně. Vypomáhal v duchovní správě v Radonicích, v Kadani a v Altschau. Svou horlivostí a přímostí povahy získal si srdce všech. Dne 1. listopadu r. 1843. stal se spirituálem Alžbětinek v Kadani, a vida v nemocnici bídu osiřelých dítek pojal vznešený úmysl vystavěti sirotčinec. Kolik cest podnikl, kolik starostí vytrpěl než dospěl cíle! Vyžádal si církevní i státní svolení, započal stavbu dne 1. května r. 1852. malými prostředky, ale s velikou důvěrou v Boha. V polovici září r. 1853. bylo dílo dokonáno a sirotčinec dne 20. září vysvěcen. P. Robert „Otec sirotků“ vystavěl útulek pro 170 opuštěných dítek, které mu denně blahořečí. Zemřel r. 1866.

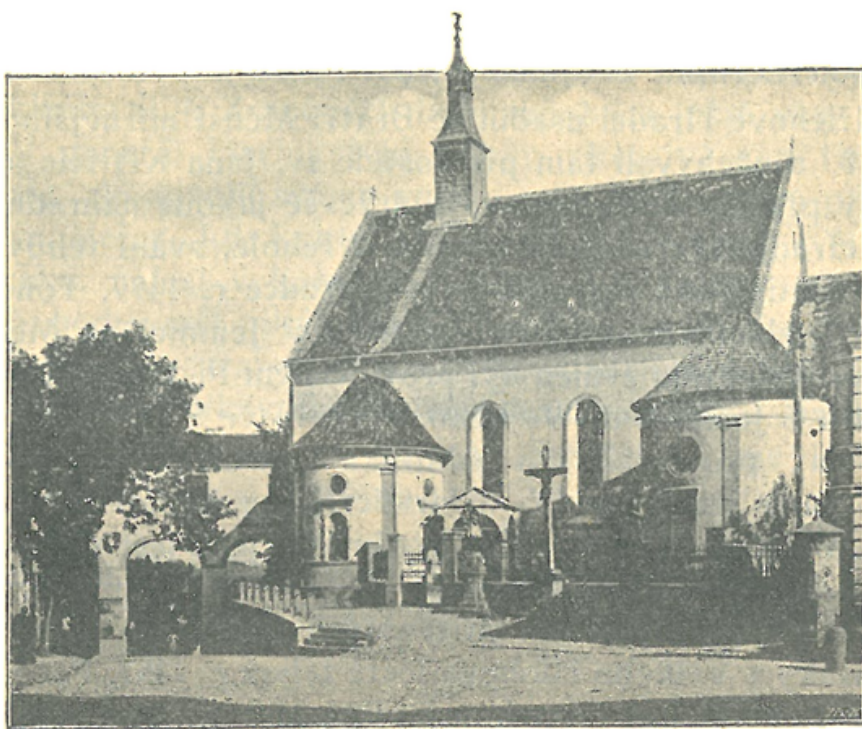
Kostel a klášter františkánský v Jindřichovém Hradci.

Jindřich Vítkovic založil v českomoravské vysočině na řece Nežárce před r. 1220. hrad, jemuž dal jméno Neuhaus (Nova Domus, Novum Castrum). Češi říkali mu prostě Hradec. Potomci Jindřichovi, páni z Hradce, vládli hradem i příslušným panstvím do r. 1604., kdy vymřel rod po meči; od té doby vládl sestra posledního pána z Hradce, Lucie Otilie, manželka Viléma Slavaty, až do své smrti r. 1633. Po té drželi hrad Slavatové a od r. 1693. přešel hrad i panství v moc rodu Černínů z Chudenic, při nichž jest dosud.

V Jindřichově Hradci usadili se Bratří Menší mírnějšího směru již r. 1330. a přebývali tam při kostele sv. Jana Křtitele až do r. 1564., kdy přesídlili do Jihlavy, obdrževše jakous náhradu od Jáchyma z Hradce. Františkáni přísnější řehole, zvaní tehdy Bosáci čili Observanti, přišli do Jindřichova Hradce r. 1477. Toho roku, dne 8. září, slavili Františkáni kapitolu v Jemnici na Moravě, v klášteře sv. Víta, kde zvolen byl provinciálem P. Jakub Hlohovský. Při návratu z Jemnice do Velkého Hlohova ve Slezsku zastavil se nově zvolený provinciál i s několika kvardiány v Jindřichově Hradci u pana Jindřicha IV. z Hradce. Ten nabídl provinciálovi kostel sv. Václava na hradeckém předměstí, jenž jest tím památný, že v něm kázal sv. Jan Kapistrán r. 1451. P. Jakub Hlohovský přijal to místo se souhlasem přítomných kvardiánů a poslal tam přísné Bosáky z Velkého Hlohova ještě téhož r. 1457. Počet a jména nových řeholníků se nezachovala. Pokud byl klášter stavěn, bydlili v nedalekém domě č. 67. Kolem r. 1460. byl v Jindřichově Hradci kvardiánem P. Klemens Birmarský z Dětmarovic (de Dietmaria) z Těšínského Slezska, zvaný obyčejně Kliment Bosák. Není známo, kdy se narodil a z jaké vyšel rodiny. Před r. 1452. byl mistrem svobodných umění na universitě v Lipsku. Krátce před adventem (tedy na konec listopadu) r. 1452. přišel do Lipska sv. Jan Kapistrán a přijal do řádu 60 studentů i profesorů universitních. Mezi nimi byl mistr Klemens Birmarský. Noviciat konal ve Vratislavi a potom přesazen jest do Vídně, kde byl později vícekrát představeným kláštera. Po rozdělení provincie rakouské r. 1479. přišel do české provincie, nejspíše do Brna a potom po založení kláštera hradeckého do Jindřichova Hradce. Roku 1486. přeložen byl opět do Brna, kde r. 1487. zemřel dne 25. ledna za všeobecného moru. (Chronica Provinciae). Byl to znamenitý bohoslovec a neúnavný kazatel. Vedle toho osvědčil se jako básník a přední hudební skladatel své doby. Zachovalo se od něho 15

kostelních písní, k nimž složil slova i nápěv, ale melodie známé jen k pěti písním. Nejznámější z nich jest „Otče náš, milý Pane“ (před kázáním), „Kdo se líbí Bohu“, „Panc Kriste, Bože věčný“, „Bože Otče, sešli nám“ a „Dočkali jsme se svítání“. Písně ty ocenil Konrád v „Dějinách zpěvu“ (Praha 1893). Písně P. Klementa Birmarského byly tak oblíbeny a rozšířeny, že je zpívali i kališníci i protestanti. Od něho má původ většina liturgických zpěvů, jichž užívají Františkáni v Čechách (*Lamentationes hebdomadae sanctae* etc.).

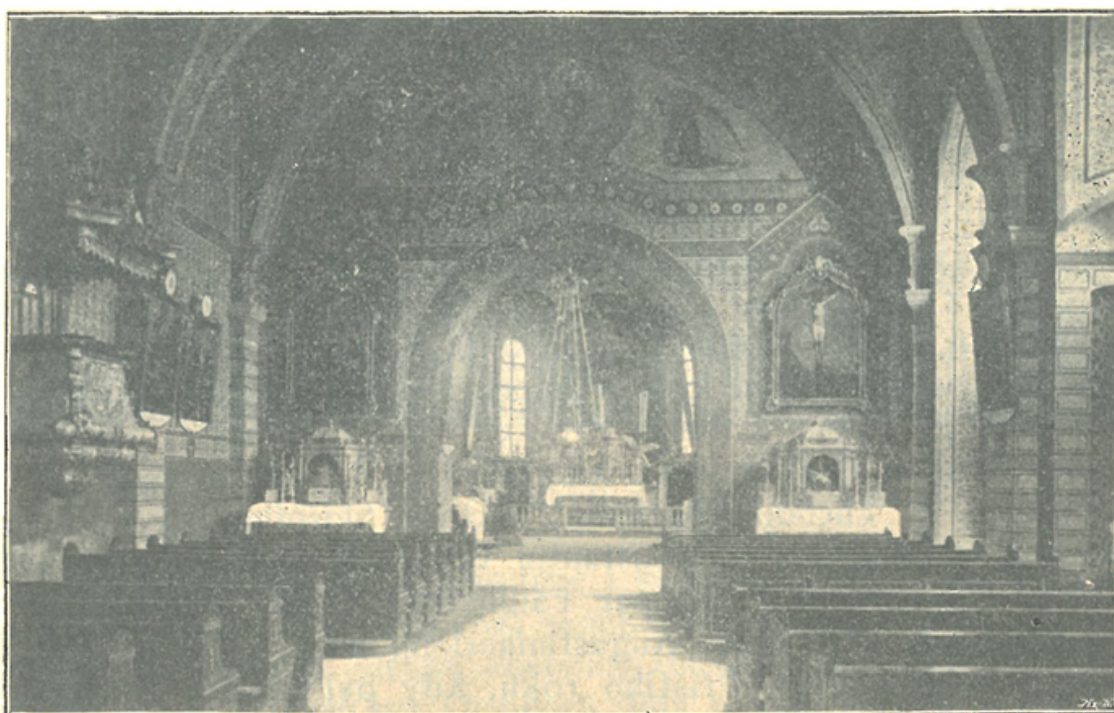

Kláster františkánský s kostelem sv. Kateřiny v Jindřichovém Hradci.

Jindřichohradeckým Františkánům nezamlouval se asi kostel sv. Václava, neboť kvardián P. Bernardin z Prahy a kněz P. Bernard z Netolic prosili Jindřicha IV. z Hradce, aby jim vystavěl kostel a klášter na jiném místě. Pan Jindřich založil tedy pro Františkány kostel sv. Kateřiny na Novém Městě dne 3. června r. 1478. Téhož dne napsal zakládací listinu, kterou zabezpečil řeholníkům výživu. Řeholníci přesídlili do nového kláštera roku 1479; kostel sv. Kateřiny vysvětil kamenický biskup Benedikt dne 9. srpna r. 1491. (Archiv kláš. v J. H.).

Pan Jindřich z Hradce byl takový příznivec Františkánů, že se dal v bratrství s celým řádem a zapsal se mu r. 1493. s manželkou Annou Minstrberskou i s dětmi, což generální vikář Františkánů stvrdil ve Florencii listem na věčné časy. Nadaci pana Jin-

dřicha pro Františkány rozhojnila r. 1545. kněžna Minstrberská, Anna z Poděbrad. Táž kněžna založila listinou z r. 1534. (v úterý po sv. Jiljí) v Jindř. Hradci obec bekyň. Darovala jim dům na předměstí proti klášteru bosáckému u sv. Kateřiny, aby tam opodál hlučného života dny své trávily a péči měly o deset žen málomocných neb nakažlivou nemocí zachvácených. Bekyň tam bývalo obyčejně pět, jež vybírány z jakéhokoliv stavu, jen když byly panny nebo vdovy „dobře zachované a dobře křesťanské“. Byly to asi terciárky, neboť za duchovního otce směly si voliti jen

Vnitřek kostela sv. Kateřiny v Jindřichovém Hradci.

„Bosáka ze zákona (řádu) sv. Františka“, kterého jim konšelé města navrhli. Společně chodili na služby boží do kostela sv. Kateřiny, a ze svého „klášteríčka“ nesměly vycházeti ani do města, ani na procházky. Františkánům dávaly za duchovní správu ročně deset kop českých grošů (t. j. 106 K 40 h.). Ústav bekyň v Jindřichově Hradci byl kolem r. 1600. zrušen, neboť měly v ošetřování jen dvě churavé osoby. Jméni „klášteríčka“ věnováno jest na zřízení kláštera jesuitského.

Františkáni statečně bojovali proti protestantům, ale přece nezachránili města od přívalu nové víry. Kolem r. 1660. byli již protestanté v Jindřichovém Hradci a v několika desetiletích nabývali převahy. Roku 1619. vyhnali katolíky z města; také Františkány zbili a vyhnali, klášter vyplenili a zapálili, že z kostela

i kláštera zbyly jen ssutiny. Také bohatý archiv klášterní byl z velké části zničen. Stalo se to asi na konci měsíce června, kdy do města přitřhl Thurn s vojskem stavovským. Toho času byl představeným kláštera P. Jakub Appellius, jenž zároveň zastával úřad provinciálský.

Po bitvě bělohorské, v měsíci červenci r. 1621., vrátili se Františkáni do Jindřichova Hradce pod představeným P. Jiřím Lomnickým. Kostel i klášter dal nuzně opravit Vilém Slavata se svou tchýní a poslední opravy dokonat Adam Pavel Slavata. Roku 1625. dostavěna byla u kláštera kaple sv. Barbory nákladem Jakuba Kecla z Rotendorfa, hejtmana panství hradeckého. Opravený kostel vysvětil kardinál Arnošt hrabě Harrach roku 1626. v neděli před Narozením Panny Marie.

Od té doby klášter se vzmáhal. Počet řeholníků vzrůstal a založeno tam studium filosofické. Roku 1646. vystavěli řeholníci sakristii a roku 1661. vížku nad kůrem pro zvony; příštího roku dal postavit kapli sv. Antonína hradecký hejtman Samuel Ferdinand Karolides z Karlsberka.

Rozvoj kláštera zastavil na několik let požár, který r. 1669. dne 7. července ztrávil krov kláštera i kostela. Tehdy byl představeným P. Vilém Antonín Brouček, lektor filosofie; vikářem byl P. Bedřich Brukáč; něm. kazatelem P. Theodorik Burg; čes. kazatelem P. Theodul Machalín; lektory filosofie byli také P. Antonín Hartmann a P. Konstantin Vogel. Zbylí dva lektoři, P. Amand Hermann a P. Kašpar Faulhaber, odešli toho roku do Třeboně, kde v klášteře Augustiniánském učili vědám filosofickým a bohoslovným. Příštího roku, kdy byl klášter hradecký z větší části opraven, vrátili se do svého kláštera.

Když byla oprava kostela dokonána, založil roku 1674. (dne 22. května) Pavel a Jan Slavata kapli porciunkulovou, kterou dala vymalovati a vyzlatiti paní Judita Tovačovská. V té kapli uloženo bylo dne 11. listopadu roku 1682. neporušené tělo sv. Theodora, mučedníka. Ostatky přinesl z Říma od papeže Innocence XI. generál řádu karmelitského P. Karel Felix hrabě Slavata, poslední svého rodu. Kolem 9. hodiny ranní zahlaholily zvony ve všech chrámech, ozvala se hudba i bubny a ve slavném průvodu nesený byly ostatky z farního chrámu do kostela sv. Kateřiny. V předu kráčely školy jesuitské se svými učiteli, potom konšelé města, Františkáni s křížem, celá rodina Jáchyma Slavaty, četná šlechta a zástupy lidu. Ostatky nesený byly v umělecké skříni, kterou vyzdobila hraběnka Margarita Slavatová hedvábím a drahokamy. Skříni neslo šest Františkánů, kteří přistrojeni byli za jáhny; kolem kráčeli kněží z města i okolí.

Za válek pruských roku 1758. ustanoven byl za kaplana ve vojenské nemocnici v Jindřichově Hradci P. Melchior Heindl, který obrátil na víru katolickou mnoho protestantů. Podobně činní byli P. Libor Fritz, P. Dativus Angerle, P. Ignac Radl a P. Anselm Hlamač, kterýž byl vojenským kaplanem.

V době, kdy císař Josef II. rušil kláštery, vzpomenuto i na klášter františkánský v Jindřichově Hradci. Dne 25. února roku 1785. rozpuštěn byl III. řád a jeho jmění a též kostelní náčiní, z peněz terciářských pořízené, zabraly úřady státní. Téhož roku došlo i na Františkány, kterým ponechán klášter do vymření. Dozor nad klášterem přijal první biskup Budějovický, Prokop, svob. pán ze Schafigotsche. Dne 23. listopadu příštího roku vykonal jeho generální vikář František Hník visitaci kláštera i řeholníků. V září roku 1787. zavedl visitaci sám biskup, jenž nařídil zavřít kapli sv. Theodora i sv. Antonína a odstraniti oltář sv. Anny pod chorem. Státní úřady ze známých příčin obnovily roku 1789. klášter v Jindřichově Hradci a pro 19 řeholníků vyměřily státní dotaci v obnosu 619 zlatých, které se vyplácely z náboženské matice, počínajíc 1. lednem 1790.

Veliká pohroma stihla klášter dne 19. května roku 1801. — V deset hodin ráno vyšel oheň u jakéhos kotláře na náměstí, jenž zachvátil všechny domy mezi hradbami, zničil radnici, farní kostel, bývalé kollegium jesuitské i kostel sv. Jana. Také kostel a klášter františkánský vzňal se plamenem. Krov lehl popelem, prohořela a spadla klenba kostelní, zničeny jsou ohněm všechny oltáře, kromě kaple sv. Theodora, kde se ani svíce neroztavily. V klášteře prohořela klenba, a oheň strávil všecko nářadí i bohatou knihovnu. P. Vitalis Löw, kněz 70letý, chtěje zachrániti některé věci, odvážil se do kláštera, ale nemohl pro žár a kouř vyjít; svázav tedy dvě cingula (opasky), spustil se z kobky nad jídelnou. Ale provaz se přetrhl a ubohý stařec zlámal si pádem nohu. Ležel na tom místě několik hodin v bolestech a hrozném žáru, až jej spolubratři našli a odnesli. — Čtvrtého dne zemřel. — Také dolní chodba u sakristie vyhořela a při tom zničeny skoro všechny kostelní nádoby a roucha; do sakristie oheň nepřišel. Sakrista P. Sanktin Svoboda, nemoha z kláštera uniknouti, přebyl oheň ve velké jídelně, kde uhasil hořící rámy v oknech a hořící dvěře u kuchyně. Kolny a zahradnický domek strávil oheň, a stromy v zahradě ohořely.

Při všeobecném zmatku buď uhořelo, buď se zadusilo přes třicet občanů, nepočítajíc nemocné vojíny. Bohaté a kvetoucí město bylo v několika hodinách ochuzeno a mnohá znamenitá památka stavitelská i písemná zanikla na vždy.

Představený kláštera P. Tomáš Weingartner píše roku 1801., že těžko opravovati, když příspěvky nestačí. Sbíрка a dary vynesly 669 K a náboženská Matice dala na opravu dne 30. prosince 500 zlatých. Do té doby byl klášter pustý. Na rychlo tedy sdělán byl krov na kostele, sakristii, nad jídelnou a kuchyní, ale v zimě nebylo možno v klášteře bydleti. Řeholníci přezimovali po dvou nebo po třech v soukromých domech v městě. V dubnu příštího roku 1802. pokračovali Františkáni ve stavbě, že v listopadu mohli již v klášteře bydleti čtyři řeholníci. V kostele dostavěn byl hlavní oltář a 7. listopadu přeneseny slavnostně ostatky sv. Theodora ze zámecké kaple, kam byly odneseny hned po požáru, a toho dne nastala pravidelná bohoslužba. V několika letech byl kostel a klášter z dobrovolných příspěvků opraven. —

Za nedlouho odešli Františkáni z kláštera zase. Dne 3. srpna roku 1813. založil krajský hejtman v klášteře vojenskou nemocnici a ke konci měsíce musili Františkáni opustiti klášter a hledati přístřeší v soukromých domech. Řeholníkům ponechána jen jedna špižirna, jídelna a knihovna. Z chodeb a kaple sv. Barbory upraveny jsou pro raněné vojáky místnosti, v nichž postavena trojí kamna. Ale vojákům nebyla ta „klášterní“ nemocnice dosti pohodlná; stěžovali si na zimu a kouř z kamen. Konečně dne 23. června roku 1814. vrátili se řeholníci do kláštera a odstranivše lecjaké nepřístojnosti, upravili klášter dle svého vkusu. —

Lod kostela sv. Kateřiny jest 23 metrů dlouhá, 13·6 metrů široká a 6·3 metry vysoká. Překlenuta jest klenbou valenou; žebra (lunety) spočívají na pilířích s toskánskými hlavicemi a sbíhají se až uprostřed klenby. Kněžiště, jež čítá délky 19 metrů a šířky 8 metrů, zakončuje se pěti boky, neúplného osmihranu. Klenba jest též valená. Hlavní oltář, stavěný ve slohu copovém, má úhledný svatostánek, jež po stranách podpírají dvě dvojice sloupců korintských. S obou stran klečí andělé. Za oltářem visí obraz sv. Kateřiny uprostřed malované architektury mramorové. Obraz maloval roku 1869. plzeňský malíř Jan Herzog. Starý obraz z roku 1804. visí nyní na chodbě v klášteře.

Kaple Porciunkulová, přistavěná k předu lodi na straně epištolní, jest okrouhlá. Vzorem staviteli byla asi zámecká rotunda. Kupole i kolmé zdivo jest rozčleněno na pět částí, podle zevnějších pilastrů toskánských. Okna jsou kruhovitá. Na oltáři Panny Marie Andělské spočívá zasklená skříň s ostatky sv. Theodora. Obraz jeho jest zavěšen na zdi; rámec jest vyzlacen a řezán ve dřevě ve slohu barokním. Po stranách stojí pěkná socha

sv. Anny a méně cenná sv. Heleny; obě sochy jsou z kláštera dačického.

Podobně jest stavěna kaple sv. Antonína; má však z venčí jen tři toskánské pilastry, uvnitř však rozčleněna jest na devět dílů. Na oltáři jest renaissanční obraz sv. Antonína od neznámého malíře.

Oltáře sv. Kříže a sv. Františka jsou stejného rázu. Nad svatostánkem kolem obrazu namalována jest barokní architektura s malovanými, bílými sochami sv. Jana Ev., sv. Maří Magdalény, Jana Kapistrána a Bernardina. Oba hlavní obrazy jsou zdařilá díla ze začátku 19. století.

Barokní oltář sv. Jana Nepomuckého přivezen roku 1809. z pacovského kláštera. Obraz jest pěkný, svícny dřevěné, rokokové. — Oltář sv. Anny jest copový. Hlavní obraz představuje sv. Annu se sv. Jáchymem a P. Marií, ani stojí na jakés verandě budovy renaissanční; obraz maloval Jan Steinhäuser kolem roku 1830. — Oltář sv. Petra z Alkantary jest románská stavba z roku 1874. od Mat. Neubauera, ale obrazy sv. Petra (větší) a svatých Jana Kapistrána a Bernardina (menší oba) jsou asi z roku 1804. — Oltář sv. Josefa, nyní v choru na straně epištolní, z roku 1728., jest práce barokové. Hlavní obraz, ani postranní sochy sv. Šebestiána a Rocha neprozrazují zvláštního umělce.

Kazatelna jest rokoková s pozlacenými ozdobami. Na stříšce stojí socha Mojžíše s desaterem. Převezena byla roku 1809. z kláštera pacovského. Varhany, čítající 18 rejstříků, na kůru postavil Vojtěch Wolf roku 1839. za 1000 zlatých. Skříň pro varhany jest baroková.

Budova klášterní nevyniká výstavností. Snad jen jídelna s valenou klenbou, jejíž lunety nesou štukové ozdoby, zasluhuje zmínky.

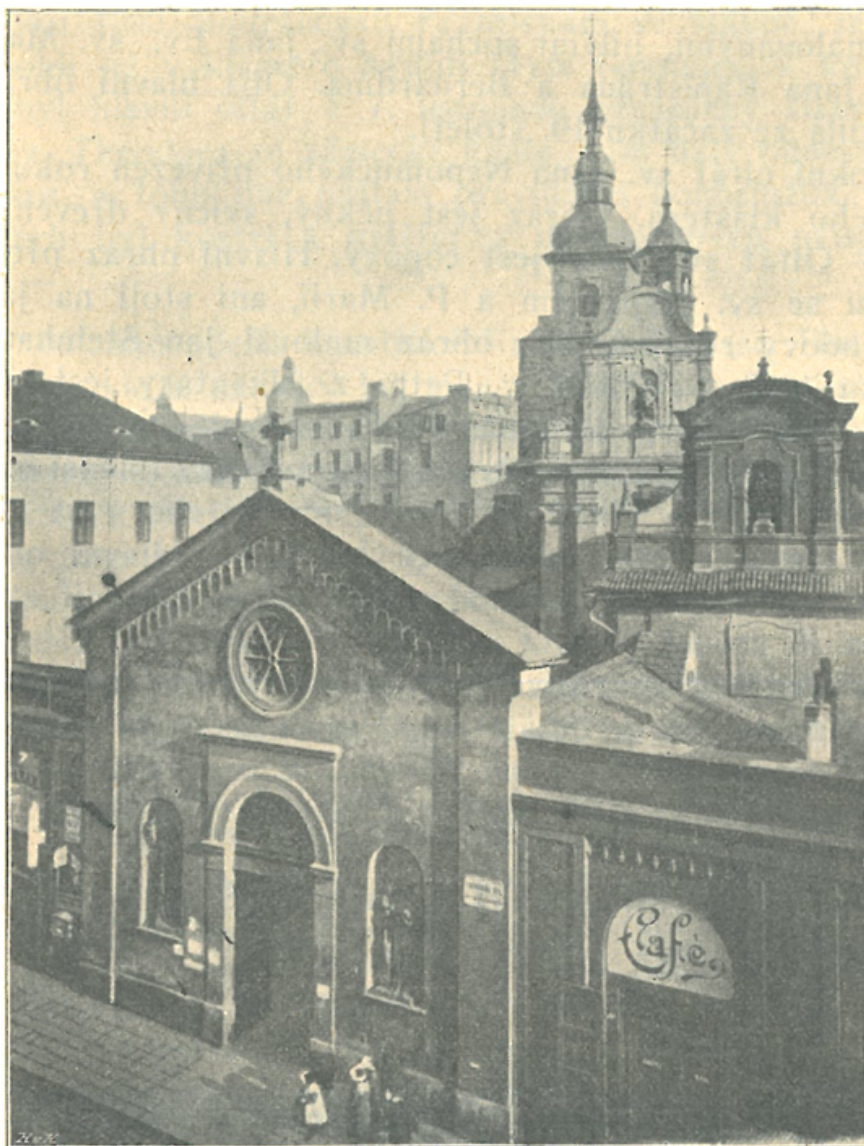
VI.

Kostel a klášter františkánský v Plzni.

Město starobylé Plzenec nestačilo ke konci 13. století na obranu a bezpečnost v zemi, i založil král český Václav II. roku 1290. Novou Plzeň čili Plzeň. Brzo po založení Plzně uvedeni jsou do města Bratři Menší mírnější strany; bylo to asi roku 1292. o svátku nejsvětější Trojice. Vystavěli si kostel a klášter ke cti „Zvěstování Panny Marie“ v jihovýchodní čtvrti městské při samých hradbách. Že byli ve velké oblibě, nasvědčují mnohé dary a odkazy ke

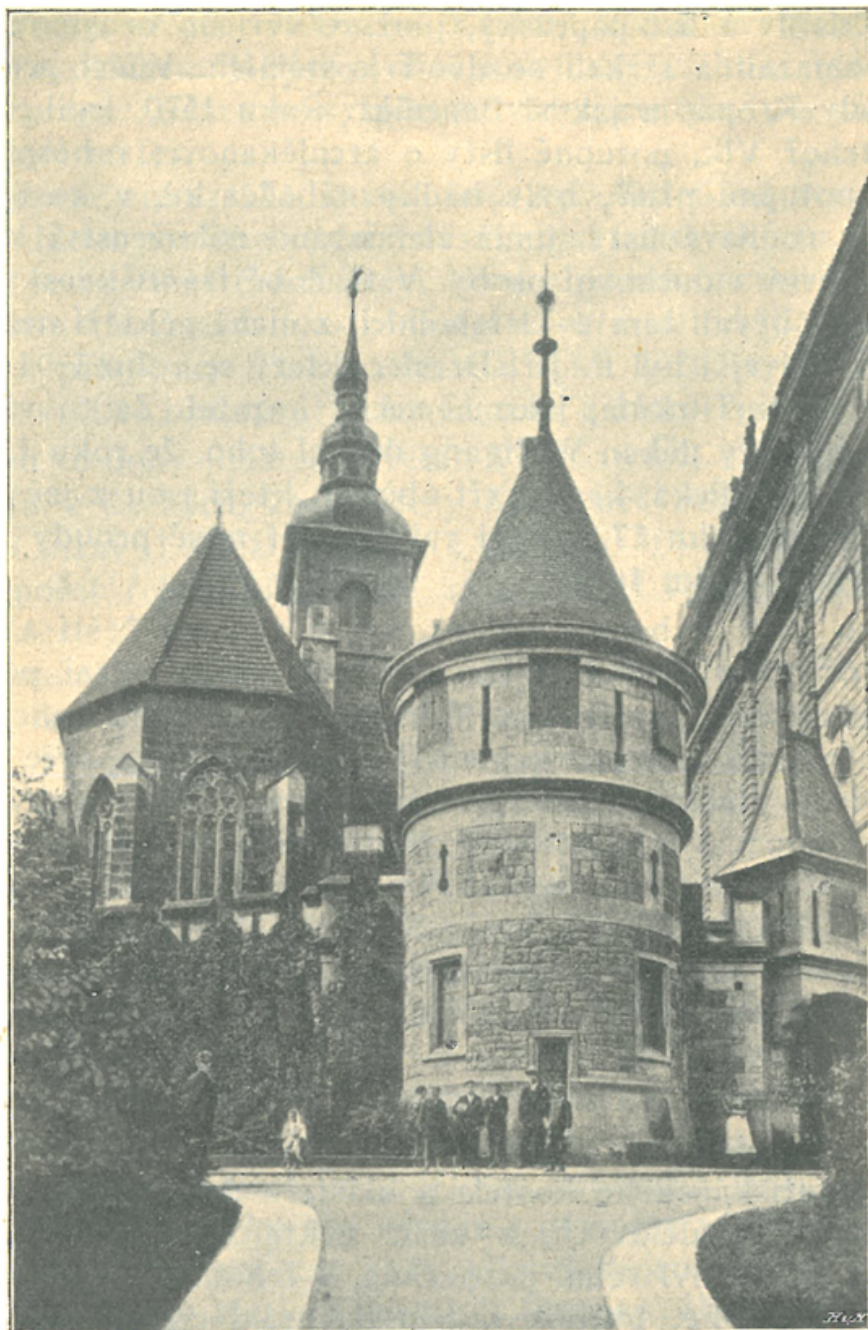
stavbě kláštera. Klidný rozvoj kláštera přerušen byl válkami husitskými. V měsíci srpnu roku 1419. dobyli Plzeň Husité a mnichy z kláštera vyhnali. Když však po čtyřech měsících opustili Husité město, vrátili se bratři a pilně opravovali škody, které kostel utrpěl při obléhání. Plzeň byla čtyřikrát napadena od Husitův, a za posledního obležení roku 1433—34. utrpěl kostel i klášter

Průčelí kostela františkánského v Plzni.

nemalých škod, které však z darů dobrodincův do roku 1459. byly napraveny. K rozkazu papeže Pia II. a krále Jiřího odevzdán byl klášter roku 1460. Františkánům, kterým se tehdy říkalo Bosáci čili Observanti. Minorité byli vyzváni, aby buď vstoupili k Františkánům, anebo přesídlili do jiného kláštera. Než se Minorité odstěhovali, bydlili Františkáni na předměstí u jakéhos měšťana

Hlada. Správu jmění klášterního odevzdal král konšelům plzeňským, aby pečovali o potřebné opravy kostela a kláštera a také o výživu řeholníků. Františkáni si získali důvěru i přízeň obyvatelstva. Klášter jejich slul „u Matky Boží“ nebo „klášterem šest-

Kostel františkánský v Plzni z opačné strany.

rým“. Roku 1524. bylo tam asi 15 řeholníků, ale na žádost konšelů omezil král Ludvík jejich počet na 10 členů.

Počínaje r. 1529. tiskli se protestanté i do katolické Plzně, a čím více se rozmáhalo v zemi protestanství, tím více ubývalo ř-

holníků. Roku 1555. žil v plzeňském klášteře P. Jan Chýšský, který znamenitými kázáními způsobil, že se protestanté v děkanátu plzeňském nešířili. Po jeho smrti vetřeli se protestanté i do Plzně. Roku 1569. budilo mezi katolíky nemalé vzrušení, když nekatolíci před františkánským klásterem hanebně skydali obraz Kristův a list papežský, jímž se věřícím oznamovalo jubileum, pomazali a strhali se dveří kostelních. Vůdci protestantů byli tehdy Kropáč a jakýsi Benedikt. Roku 1570. lepil na rozích domů Řehoř Vlk, potupné listy o arciděkanovi; v hospodách se zpívaly potupné písně, byly hádky náboženské, v kostelích pohazovány rouhavé listy, jimiž zlehčováno náboženství katolické, řády církevní a duchovní osoby. V té době františkánský klášter jen živořil; bývali tam 2—3 řeholníci, z nichž někteří nebyli řádu ke cti. Horlivější byl P. Jiří Dresler, který se roku 1594. účastnil výpravy proti Turkům, jako německý kazatel. Za to však podnikavý a horlivý děkan Wolfgang dosáhl toho, že roku 1579. byla celá Plzeň katolická, kromě tří občanů, kteří jsou z města vypořádání. Na počátku 17. století vnikly opět nové proudy náboženské do Plzně (roku 1612).

Roku 1618. vzbouřili se nekatoličtí stavové čeští a na podzim téhož roku vyslali vojsko proti katolické Plzni pod generálem Arnoštem Mansfeldem. Ten oblehl město na konci října a naproti františkánskému kostelu postavil dva praporce lidu pěšího a děla, jimiž stříleno na hradby i na klášter. Jakýs „kumštýř“ podkopával u kláštera hradby podivným nástrojem a chtěl ji prachem vyhoditi, ale byl od Plzeňských postřelen a zajat. Mezi dělostřelci byl i nekatolík hrabě Smiřický, který zamířiv velikým dělem na věž chrámu děkanského sv. Bartoloměje, pravil k ostatním kacířům: „Tou koulí pošlu pozdrav sv. Bartoloměji“. Když však chtěl vystřeliti, přilítla z města dělová koule a urazila Smiřickému hlavu. Sv. Bartoloměj Smiřického předešel.

Mansfeld dobýval Plzně s velikým úsilím po několik neděl. Jen do františkánského kostela a kláštera dal vypáliti přes 1200 železných koulí dělových, z nichž některé vážily až 25 liber. Klášter i kostel byl velmi porouchán, a řeholníci v neustálém nebezpečí. Klerik Fr. Theofil, rodem Bavorák, chtěl zavřít dvéře své kobky, zasažen byl dělovou koulí, jež mu utrhla obě ruce. Zemřel krátce potom ve velikých bolestech. Jiného Františkána zabila dělová koule v kostele. Konečně dne 21. listopadu probili nepřátelé u kláštera hradby a vnikli do města. V kostele františkánském rozbili oltáře a sochy a klášter vyplenili. Dosud neporušen byl veliký kříž na průčelí kostelním. I zamířiv ručnicí na hlavu Ukřižovaného jakýsi žoldněř, pravil rouhavě: „Já tomu

naháči hlavu srazím“. A vskutku sestřelil hlavu Ukřižovaného; ale v té postižen byl šílenstvím a odhodiv ručnici, utíkal k řece, v níž se utopil. Františkáni byli od kacířův vyhnáni z města, a kostela i kláštera použito k účelům světským. V děkanském chrámu konaly se bohoslužby kalvínské, a katolíkům ponechán byl dominikánský kostel sv. Ducha. Kostel „Všech Svatých“ proměnili kacíři v ovčinec. Jakýsi rouhač kalvínský ulehl si tam večer na oltář, pravě: „Dnes se vyspím se všemi svatými“, a ráno nalezen na oltáři mrtev.

Teprve roku 1621. osvobozena byla Plzeň od nepřátel, neboť Mansfeldova posádka vydala město vojsku císařskému. Téhož roku vrátili se do Plzně Františkáni. Na nezbytnou opravu kostela, hlavního oltáře a západní části kláštera dostávali od Plzeňských čtené dary a příspěvky. Dne 6. června roku 1636. vysvětil opravený kostel světící biskup pražský Simeon z Horštejna.

Od té doby klášter zkvétal. V 17. století vzrostl počet Františkánů v Čechách, že kláštery byly opět zalidněny. Roku 1688. bylo v Plzni 11 kněží a 6 bratří. Od roku 1650. býval zde noviciát, čímž počet řeholníků vzrostl až na třicet členů. Roku 1746. žilo v klášteře 27 kněží a bratří a 9 novicův.

Značnější opravy kláštera pořízeny byly na počátku 18. století. Roku 1720. dala postavit čtvrtou stranu kláštera při zahradě Marie Teresie hraběnka z Wrbný, rozená ze Steinau. Také pan Adam z Kokořova a Maxmilian hrabě Trautmannsdorf podporovali Františkány při opravách kláštera.

Roku 1786. zřízena byla komise stran zrušení plzeňského kláštera, která ustanovila, aby se pro 938 německých osadníků konaly služby Boží ve františkánském kostele. Počet řeholníků byl však valně ztenčen. Nyní žije v klášteře plzeňském 5 řeholníků, 3 kněží a 2 bratři.

Ke kostelu františkánskému přichází se vchodem, který nese trojhranný štít s křížem; po stranách ve výklencích stojí sochy. Odtud jde se ke kostelu obdélným nádvořím mezi dvěma budovami. Průčelí kostelní jest vysoké a důstojně zdobené, ale po stranách jest zastavěno, což ruší celkový dojem. Pod kruchtou jest kaplička Panny Marie Lourdské, kterou věřící horlivě uctívají. Pod chorem jest také pamětní deska, na níž zaznamenány osudy kláštera, jakož i poslední oprava v letech 1886—92 za kvardiána P. Antonína Neumayera.

Kostel jest slohu gotického. Trojlod' chrámová čítá 21 metrů délky. Žebrová klenba spočívá na třech párech oblých pilířů, které navzájem spojují sklenuté oblouky. Hlavní loď jest 13 metrů vysoká, postranní jsou nižší. Všechny lodi mají malá gotická

okna s podélným prutem a kružbami. Ohromným lomeným obloukem vítězným vchází se do kněžiště, které má zdělí 23 metrů a zakončeno jest za oltářem třemi boky. Zde jest klenba goticky křížová, jejíž žebra vystupují z oblých přípor a ozdobených nosníků. Dříve stával v kněžišti barokní oltář ze druhé polovice 17. století, jenž dosahoval skoro stropu, s velikým obrazem „Zvěstování Panny Marie“. Nový gotický oltář není dostavěn. Vystavena jest na něm zázračná socha Panny Marie ze dřeva řezaná asi z 15. století.

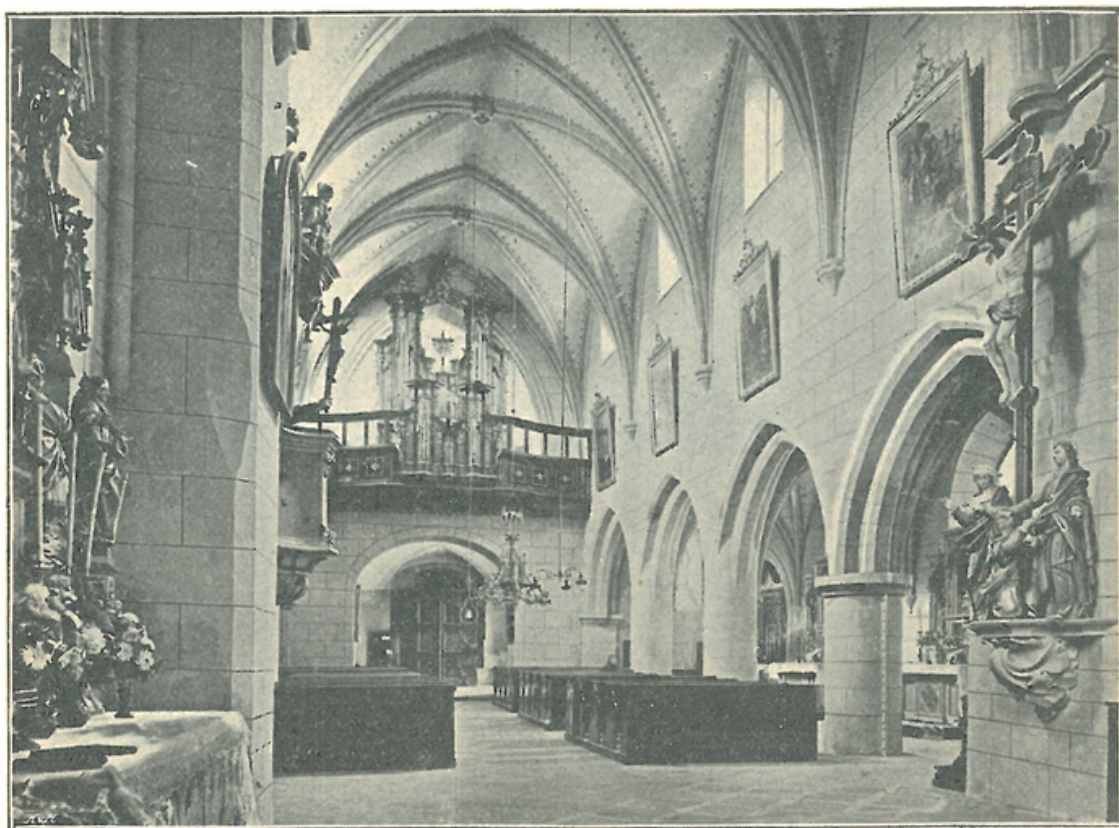
Vnitřek kostela františkánského v Plzni.

Z kněžiště vede obrovský gotický portál do kaple nejsvětější Trojice, kterou roku 1611. založil konšel a měšťan plzeňský Jan Skribonius z Horšova. V kapli jest jeho hrobka.

V obou postranních lodích jsou nové gotické oltáříky. Na jednom z nich pozoruhodná jest socha Panny Marie Bolestné ze 17. století, a na jiném starobylá (asi z počátku 16. století) dřevořezba sv. Anny a Panny Marie s Ježíškem, nad nimiž vznáší se Bůh Otec. Kazatelna jest rokoková. Na její stříšce umístěna jest socha sv. Františka v plameném voze taženém andílky. Podobného

slohu jest oltář sv. Jana Nepomuckého, jenž vyniká pěknou a bohatou řezbou. Na choru jsou veliké varhany, které postavila firma pražská „Bratři Paštikové“. Hudbu chrámovou obstarává pan učitel Wieser, který utvořil a sestavil znamenitý sbor a orchestr kostelní.

Na severní straně v rohu mezi lodí chrámovou a kněžištěm stojí věž se střechou cibulovitou, jejíž hořejší část stavěna byla v letech 1567—1602. Zvony jsou dva.

Vnitřek kostela františkánského v Plzni.

K jižnímu boku kostela přiléhá jednopatrová budova klášterní, do čtverce postavená. Ambity jsou vyzdobeny obrazy ze života sv. Františka, jež maloval frater Amand roku 1646—51. Jest tam též kazatelna s letopočtem 1547, se které prý kázal sv. Jan Kapistrán; letopočet na ní napsaný vykazuje rok 1547. Při východní chodbě jest čtvercová kaple sv. Barbory, v níž jsou starobylé obrazy nástěnné ze života sv. Barbory. Obrazy ty nalezeny byly roku 1901. pod obmítkou.

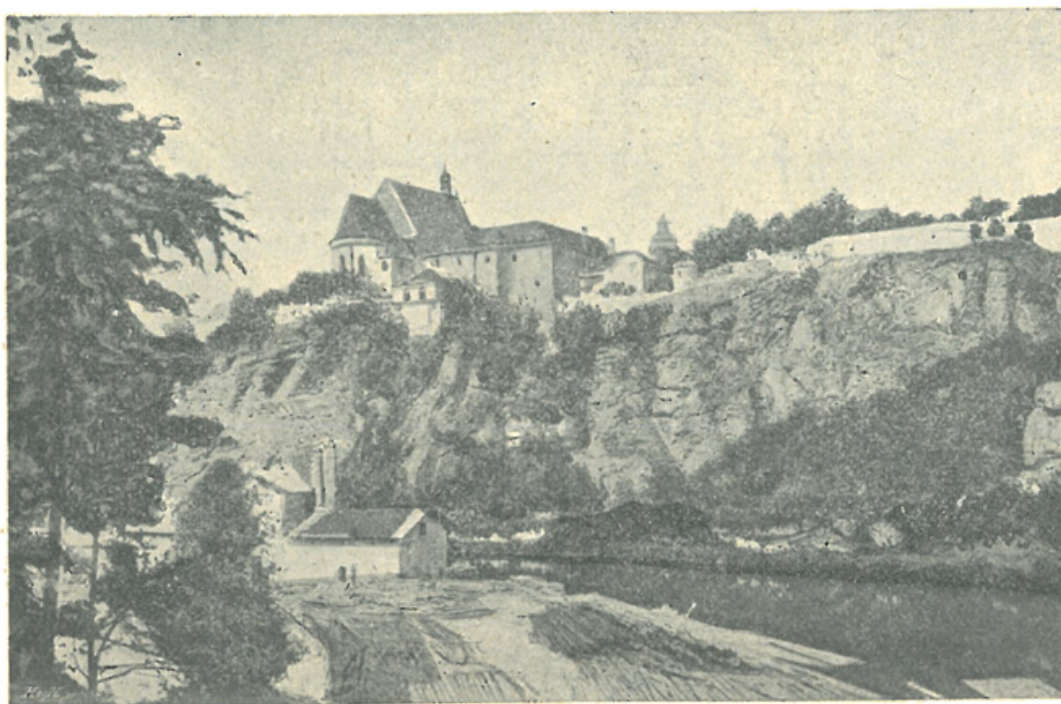
Klášter má bohatou knihovnu se starými a cennými knihami (16. a 17. století). Kolem kláštera a kostela táhne se úzká zahrada, v níž se spatřují obnovené hradby městské.

Chrám Nanebevzetí P. Marie a klášter františkánský v Bechyni.

romantické krajině při řece Lužnici stojí starobylé město Bechyň. Již z daleka poutá oko cestovatele hrad, jenž strmí na skalnaté stráni nad šumnou Lužnicí, a naproti poutnický a klášterní chrám Nanebevzetí Panny Marie. Kdo jest přítelem a znatelem staročeského umění, neopomene toho chrámu navštívit.

Kostel i klášter vystavěli r. 1284. měšťané Bechyňští pro Bratry Menší. Stalo se tak asi působením biskupa Tobiáše z Bechyně, neboť od pradávna příslušelo město Bechyň biskupům pražským. Již té doby byla v klášterním kostele uctí-

Kostel a klášter františkánský v Bechyni.

vána zázračná (menší) soška Panny Marie, která nyní stojí ve výklenku před kněžištěm.

Za válek husitských r. 1426. obořili se Táborité na královský hrad Bechyň, ale nedobyli ho. Po dvou letech obě stálá vojska, Táboorské totiž i Sirotčí, snad jen proto, aby se nečinnosti neoddávala, oblehla opět důležitý hrad Bechyň. Stalo se to dne 8. července r. 1428. Tehdy držel město i hrad manským právem p. Hynce z Lažan. Dobývání bylo úsilovné, an sám kněz Prokop Veliký je vedl s předními hejtmany a pomocníky z jejich měst. Do-

praveno před hradby mnoho děl velikých i malých a jiných oblehacích strojů, a ty rozestaveny na čtyřech místech okolo města i hradu. Obležení hájili města srdnatě pod Hyncem z Lažan a hejtmanem Kokotem. O sv. Václavě vyjednával o mír mezi stranami pan Oldřich z Rozenberka, a dne 14. října vydala královská posádka město i hrad Táboritům, nemohouce déle odpor klásti, začož ji povolen svobodný odchod z města. Také synové sv.

Vnitřek kláš. chrámu v Bechyni.

Františka opustili město, asi bez příkoří, ale klášter jejich byl později od Táboritův zpustošen. Bechyň zůstala v rukou Táboritův až do r. 1444., načež připadla pánům z Lažan, a od r. 1481. pánům Šternberkům, kteří přáli straně pod jednou.

Po válkách husitských nabývalo řeholnictví v Čechách opět důležitosti. Řeholníci získali si přízeň šlechty katolické, která stavěla nebo opravovala pobořené kláštery. Také bechyňský klá-

šter povstal po 60 letech z rumů. Zdislav ze Šternberka, nejvyšší kancléř království Českého a držitel panství Bechyňského, vyžádav si dovolení od krále Vladislava a papeže Inocence VIII. (31. března r. 1490.), opravil na rychlo klášter Bechyňský a uvedl tam na podzim r. 1490. Františkány, kteří sluli tehdy Observanti čili Bosáci. Dne 8. září r. 1490. slavili Františkáni kapitolu ve Znojmě a provinciál P. Antonín Lipský (de Lipsia) určil pro bechyňský klášter patnácte řeholníků, vesměs Čechů. Byl to kvardián P. Alexander z Chrudimě († 1493 v Bechyni), P. Bernardin z Prahy, P. Jiří z Roudnice, P. Daniel z Vodňan, P. Tomáš z Čáslavy, P. Václav z Evančic († 1510 v Bechyni), P. Lukáš z Pacova, P. Václav z Jihlavy a j. Do kláštera byli slavně uvedeni v pátek po sv. Františku, dne 8. října r. 1490. Přítomen byl zakladatel kláštera Zdislav ze Šternberka, pan Markvard z Rakovic, Petr Kořenský z Terešova, Adaukt Koc z Dobrše, Václav Bolehošť z Milčice a biskup Varadinský Jan Filipec, který kostel vysvětil. Ti všichni se podepsali na zakládací listinu, kterou zakladatel zajistil Františkánům slušnou výživu. Noví řeholníci utvrzovali katolíky ve víře a obraceli kázáním a missiemi kacíře na víru katolickou. Konali missie v Čechách i v okolních zemích. Zbožný pan Zdislav dal kostel i klášter přestavěti r. 1501. a od té doby se kostel podstatně nezměnil. V Bechyňském klášteře konával biskup Varadinský duchovní cvičení a napsal r. 1499. pro tamnější Františkány vzácnou pergamenovou knihu, jež obsahuje řeholi a závěť sv. Františka; rukopis ten chová se v pražském klášterním archivu.

Františkáni žili v Bechyni v pokoji až do války třicetileté. Dne 13. srpna 1619. obsadil město i hrad Bechyň císařský vojevůdce Buquoi. Hned za ním přitrhlo vojsko protestantských stavů českých a obklíčilo město. Stavovští obsadili celou krajinu od Chrobkova až ke Kamennému Dvoru, odkudž město bombardovali. Ale obležení se bránili statečně. Než vyskytl se zrádce, který slíbil ukázati nepříteli tajnou chodbu do města i hradu. U Kamenného Dvora za řekou bydlil v chatrči ovčák jménem Nepovolný, který měl dospělého syna Jiříka. O starém ovčáku šla pověst, že jest tajným protestantem, a že chodívá na Jamník u Sudoměřic, kde mávali hlavní sídlo kacíři Mikulášenci čili Plačtívi. Při obležení Bechyně ubytováno bylo u Nepovolného několik stavovských vojáků, z nichž se jmenuje Matěj Stránský ze Slaného, Valentin Šmaha z Táboru, Prokop Kudláček z Milevska i Antonín Rebec ze Sedlčan. Těm vyzradil ovčák Nepovolný tajnou chodbu z Obory do hradu. V sobotu na večer, dne 19. srpna, vyházeki stavovští vojíni hlínu, kterou byl vchod do chodby za-

šypán, vyvrátili dubová vrata a vnikli chodbou do hradu Bechyně. Přepadli císařské, svázali vojevůdce a vojsko uzavřeli do žalářů. To vše dalo se zákeřnický a bez hluku. Měšťané Bechyňští byli tedy nemálo překvapeni, když spatřili v neděli ráno na náměstí houfy vojska stavovského.

V té zazněly z věže františkánského kostela zvony, jež zvaly lid na mši svatou. „Hoj, zvoní“, vzkřikl Matěj Stránský na své druhy, mezi nimiž byl též Jiřík Nepovolný. „Pojďme do kláštera! Rozbijeme tam vše a klášter zapálíme, ať zhyne ta modla, kterou nazývají Rodičkou Boží Bechyňskou!“ — Dáno znamení, a houfy protestantských vojáků hnaly se do kláštera. Přišli nejdřív do kostela, křičeli a rouhali se Panně Marii. Ustrašený bratr sákristián zvěstoval to kvardiánovi P. Františku Štarcovi, který s P. Bernardem Nagerem přišel do kostela a vlídně napomínal vojáky, aby si slušněji vedli a nerouhali se Panně Marii. Slyše to Valentin Šmaha, volá: „Vzhůru na ně“, a již se vrhli na oba kněze, srazili je k zemi a spoutali řetězy. Vetřevše se do kláštera, zjímali ostatní Františkány a dali je zpoutané odvéztí všechny do Prahy, kdež byli uvrženi do žalářů.

To byla jen přehra k hroznému divadlu, jež uspořádali kacíři v kostele. Prokop Kudláček, kterého ovčák Jiřík Nepovolný upozornil na zázračný kříž Kristův, tasil meč a vyskočiv na oltář, uťal Ukřižovanému spodní část obličeje. Matěj Stránský vystoupil zatím na kazatelnu a měl ke shromážděnému lidu rouhavou řeč. Obyvatelé Bechyňští poznávše ráno, že jest město v moci nepřátel, utekli se do kláštera a kostela, kde již kacíři začali své dílo. Stránský tupil s kazatelny Krista a zvláště pustě lál Panně Marii, že lidé stanuli v kostele jako zkamenělí. Úctu obrazů nazýval modlářstvím. Konečně vzal kámen a uhodil jím Ukřižovaného; ale kámen se od kříže odrazil a zasáhl Stránského do prsou, že ho odnesli polomrtvého z chrámu. Vida to Valentin Šmaha, chopil se ručnice a střelil do kříže. A hle, z těla Ukřižovaného vytryskla jasná záře na vše strany. Ovčák Jiřík Nepovolný rozpáliv se hněvem, vyskočil na oltář a srazil k zemi zázračnou sochu Rodičky Boží Bechyňské a popadnuv cihlu, urazil sošce Panny Marie hlavu a chtěl ji odnésti domů. Ale v tom okamžiku spatřil, že socha naň přísně pohleděla, jakoby živá byla, a ústa se pohybovala, jak by mu výčitky dělala. Jiřík Nepovolný zařval hrozným hlasem a klesl bez sebe k zemi.

Zatím ostatní vojíni přinesli sekery, jimiž ničili oltáře a sochy. Uprostřed kostela rozdělali oheň a házeli naň trosky oltářů a soch i mešní roucha. Též menší sochu Panny Marie vrhli na oheň, ale socha zmizela a objevila se na svém původním místě.

Ale ten zázrak je nezarazil. Přihrnuli se do kostela jiní vojáci, kteří vyloupili klášterní komory a sklep s pivem, a ti dovršili surové dílo. Otevřeli hrobky slavného rodu Šternberského, vyvrhli mrtvoly z rakví, do nichž uložili všechny kalichy a monstrance a jiné drahocenné věci, a odnesli. Na konec zapálili kostel i klášter. V nádvoří klášterním dopíjeli někteří vojáci pivo a prázdné soudky odhazovali do ohně. — Tak zničeno bylo památné poutní místo v Bechyni.

Když k večeru uhasly plameny, přišlo na spáleniště několik občanů Bechyňských a pátrali po zázračných obrazech. Primátor města Štěpán Rosol našel v rumech kříž, který tajně odnesl do svého domu. Městský radní Petr Hrnčíř (Figulus) našel větší sochu Panny Marie Bechyňské i uraženou hlavu, která dotud v ohni ležela a neshořela. Menší sochu Panny Marie ukryla paní Dorota Poslová ve svém příbytku. U těch tří měšťanů scházivali se Bechyňští a uctívali ty drahé památky, vzývajíce Krista Pána a Matku Boží o pomoc, neboť vojáci přepadali a loupili domy občanské. Po značné porážce stavovských u Záblatí, opustilo vojsko protestantské Bechyň a spěchalo k Bílé Hoře, kde byli stavovští na hlavu poraženi dne 8. listopadu r. 1620.

Hned roku 1621. dal Adam ze Šternberka, pán na Bechyni, rozkaz, aby byl klášter i kostel Bechyňský opraven. Posvátné sochy dal přenést z měšťanských domů do zámecké kaple sv. Ludmily, kde se denně konaly služby Boží a odpoledne bývaly zpívané litanie.

Františkáni, kteří byli odvezeni v okovech do pražských žalářů, jsou hned po bitvě Bělohorské propuštěni a vrátili se do Bechyně. Ve třech letech byl klášter i kostel opraven a dne 23. srpna roku 1623. přenesla Mariánská družina bechyňských dívek s velikou okázalostí posvátné sochy do kláštera. Na věčnou památku zpusťování kostela vymalovány jsou dva obrazy u vchodu do kláštera, které představují rouhače a jejich trest, a třetí obraz jest v kostele nad výklenkem, v němž trůní menší socha Panny Marie.

Od té doby — díky Bohu — nestihla klášter žádnější nehoda. Hned když se Františkáni vrátili, obnovili zbožní katolíci pouti do Bechyně. P. Jindřich Labe († 1691.) vypravuje ve svém spise o Bechyni, že od pradáвна přicházeli poutníci do Bechyně o svátku Zvěstování a Nanebevzetí Panny Marie. Zmínku činí zvláště o Jindř. Hradeckých, Píseckých, Tábořských, Vltavo - Týnských, Bernardických, Soběslavských a j.

Poutní místo Bechyň dosud vábí k sobě zbožné poutníky. Dostavují se pravidelně poutníci z Kard. Řečice a Koloděje o svát-

cích Svatodušních, ze Sudoměřic v den sv. Antonína Paduánského, ze Stálce a Chraštan o Navštívení Panny Marie. V sobotu po té slavnosti mají pouť Jindřicho Hradečtí. O Porciunkuli přichází procesí z Tábora a Budějovic, před Nanebevzetím Panny Marie z Vodňan, Protivína, Hluboké a Vltavotýna. O svátku Narození Panny Marie putují do Bechyně ve velkém průvodě Písečtí a Chrousničtí. Z Kamenice přicházejí na svátek Jména Panny Marie; od Milevska a podruhé z Kardašovy Řečice o sv. Václavě. Na slavnost sv. Františka Seraf. dostavují se poutníci ze Sepekova.

Počet řeholníků byl v Bechyni různý. Z počátku bylo tam 15 Františkánů; po moru r. 1570. zbyli tam jen dva, r. 1688. žilo tam 9 kněží a 4 bratři; v 18. století býval v Bechyni klerikát a řeholníků bylo tam přes 30 (r. 1746.). Nyní tam žijí dva kněží a dva bratři. —

Do kostela sestupuje se po několika schodech. První, co naši pozornost vzbuzuje, jest kropenka, zajímavý to výtvar slohu ze sklonku 15. století. Kulatá mísa spočívající na článkovaném sloupci, jehož podstavec znázorňuje osmihranou hvězdu. Články sloupce jsou slohu Vladislavského: známé kořenové pruty a výběžky tvořící ozdobnou část rovných a hladkých žlábků. Kostel jest dvojloďní, což neklamným znamením, že stavitelem kostela byl Čech. Diamantová klenba obou lodí spočívá na třech štíhlých, kulatých pilířích, jejichž patníky jsou osmihranné. Žebra klenby vystupují prostě z ploché zdi a pilířů bez podpěr stavitelských. Lze chrám bechyňský považovati za jednolodní, neboť obě lodě jsou stejné výše i šíře a nejsou odděleny pásy nebo oblouky. Loď čítá ve světlosti 12 m šířky a 20 m délky. Do kněžiště vchází se vysokým a článkovaným obloukem vítězným. Osa kněžiště nemíří do středu lodí na podpěrné pilíře, nýbrž do levé lodě chrámové. Jest asi 7 m zšíří a 14 m zdělí, a vybíhá ve tři strany neúplného osmihranu. Klenba jest tu síťovitá; žebra a pásy vystupují odvážně s plochy klenbové. Zdá se, že klenba v kněžišti má vyšší stáří než klenba lodí. Nosiče jsou jednoduše článkovány a štítky ozdobeny osmipaprskovou hvězdou. Kružby v oknech jsou vesměs stejné, dobře článkované a dělí okna podélným prutem na dvě části.

Hlavní oltář Nanebevzetí Panny Marie jest slohu copového a dosahuje klenby. Přední ozdobou jeho jest starobylý kříž a pod ním zázračná socha Panny Marie Bechyňské uprostřed svatozáře; jest to Panna Maria bolestná (Pietà), ona drží na klíně mrtvé tělo Kristovo. — Ostatní oltáře jsou stavěny ve slohu copovém a parukovém. Oltář sv. Jana Nepomuckého, jenž stojí hned za kněžištěm, zdobí cenný obraz sv. Ludvíka od malíře Michala Hol-

by. Naproti sobě stojící oltáře sv. Antonína Paduánského a sv. Františka nesou obrazy slovutného umělce českého Karla Škrety. Na epištolní straně přiléhá ke kostelu kaple P. Marie Lourdské, kterou založila r. 1725. Marie Teresie hraběnka Paarová, rozená Šternberková. V ní bývala umístěna zázračná socha Panny Marie i s křížem. Kaple jest slohu copového. Na oltáři jest od r. 1884. překrásná socha Panny Marie Lourdské zdělaná od tyrolského řezbáře Ferd. Demetze. — I v sákrístii jest klenba diamantová, dovedně provedená. Každá čtveř čtverce vykazuje čtyři diamanty. Neméně zajímavý jest výklenek oltářní, jenž vyzdoben drobným hvězdovitým klenutím. Ta místnost byla původně kapitolní síň, v níž se odbývala kapitola r. 1513., 1537., 1623. a 1713. Klášterní budova nemá ovšem stavitelských zvláštností.

VIII.

Klášter Františkánský v Uherském Hradišti.

byvatelé královského města Uherského Hradiště, uchránivše rodné město roku 1333. dne 4. října přímluvou sv. Františka z Assisi před hordami Maďarů, učinili slavný slib, že vystaví kostel i klášter pro duchovní syny sv. Františka. Papež Jan XXII. dal k tomu dne 1. května roku 1334. své svolení a doporučil Františkány biskupu olomuckému Janu VIII. O splnění toho slibu pečovala Sv. Stolica i provincial Česko-polské provincie jménem Mikuláš, ale ke stavbě kláštera nedošlo z neznámých příčin. Přání obyvatel Hradištských splnilo se teprve po 160 letech.

Založení kláštera Hradištského provedl Jan Filipec, biskup Varadínský a správce biskupství Olomuckého. Byla to jedna z nejdůležitějších osob svého věku, která zasluhuje, abychom se o ní šířeji zmínili. Jan Filipec narodil se roku 1431. v Prostějově z rodičů chudých, náboženství husitského; vzdělal se na škole prostějovské, která se vyrovnala nynějším středním školám. Nejprve byl písařem hejtmana markrabství Moravského pana Jana z Cimburka i jeho synův Ctibora a Jana. Když se zmocnil Moravy uherský král Matiaš roku 1469., vzal Filipce do svých služeb a přidělil jej z počátku vévodě Sedmihradskému, Mikuláši Čuprovi z Monoslo. Roku 1472. upadl však vévoda v nemilost u krále, a Filipec poděkovav se vévodě, vstoupil přímo do služeb královských. Neobyčejnými dary ducha, příjemnými mravy i ušlechtilým zevnějškem, získal si důvěru královu, že se stal předním

jeho rádcem a později uherským kancléřem. V tom úřadě osvědčil Filipec takovou státnickou obratnost, že se o jeho přízeň ucházeli knížata i králové. Od r. 1472. sprostředkoval všechny smlouvy a řídil zájmy koruny uherské v Čechách, Slezsku, Polsku, Německu, Francii a Italii s podivuhodnou obratností a štěstím. Král se odměnil Filipcovi roku 1476., vyprosiv u papeže Sixta IV. dovolení, aby směl jeho kancléř požívatí biskupství Varadínského, ačkoliv knězem dosud nebyl. Papež svolil a Filipcovi dostalo se svěcení biskupského. Roku 1482. po smrti biskupa Tasa z Bos-

Kláster františkánský v Uherském Hradišti.

kovic stal se Jan Filipec správcem biskupství olomuckého; mimo to byl proboštem Budínským a Velkovaradínským. Jeho roční příjem obnášel 30.000 zl.

Na venek vystupoval jako král. Jeho průvod tvořilo 300 pážat stavu šlechtického, kteří jeli na stejných koních v bohatých hávech purpurových, jež oslňovaly zlatem. Jeho sídlo — pokud se přepychu týče — podobalo se dvorům královským. V soukromí žil však prostě a skoro přísně. Nevzdaloval se přátel svého rodiště, na příklad Jana Klenovského, jednoho ze starších Jednoty bratrské. Přimlouval se též u krále českého Vladislava za Kališníky, začož byl u papeže osočován jako přítel kacírův. Svých velikých příjmů užíval k účelům prospěšným. Opravil biskupský chrám v Olomouci, koupil město Mohelnici pro biskupy Olomucké, vystavěl překrásné zámky ve Vyškově a Mírově. V O-

lomouci zbudoval klášter „Všech Svatých“ pro Augustiány, v Javoru, Kamenci a v Uherském Hradišti kláštery františkánské.

Poslední léta vlády Matiašovy († 1490.) vyznačovala se snahou pojistiti přirozenému synu královi Korvinovi korunu uherskou. V tom smyslu pracoval i biskup Varadínský Jan Filipec. Ale později, přesvědčiv se o beznadějnosti zájmů Korvínových a nezbytné potřebě pro blaho říše, zasadil se o volbu českého krále Vladislava na trůn uherský.

Při korunovační slavnosti ve Stoličném Bělehradě prohlásil biskup Jan Filipec, že vstoupí do řádu sv. Františka. Marné byly domluvy královy a prosby předních mužů v říši. Biskup odstoupil do Olomouce a spořádav své záležitosti oblekl dne 10. června roku 1492. ve Vratislavi řeholní roucho františkánské. Než nebylo mu dopřáno žiti opodál ruchu politického. Již roku 1492. byl přítomen sněmu o sv. Václavě jako smírce mezi Čechy a papežem, a jako prostředník mezi králem Vladislavem a knížaty Minsterberskými. Roku 1506. vyjednával jménem krále českého s císařem Maximiliánem, roku 1508. předsedal památnému sněmu sv. Jakubskému. Po té odebral se do kláštera v Uherském Hradišti, jež roku 1491. založil, a zemřel dne 17. června roku 1509. Pohřben jest v řeholní hrobce pod hlavním oltářem, a náhrobní kámen má tento nápis: Anno Domini 1509 obiit Reverendissimus in Christo Pater, Frater Joannes, quondam Episcopus Varadiensis, hic tumulatus, cuius anima Deo vivat.

Tento výtečný muž postaral se jistě o výživu bratří v nově zřízeném klášteře, ač v klášterním archivu není zakládací listiny a pochybuji, že tam kdy byla. Ke stavbě kláštera přispíval král Vladislav II., který se zřekl ve prospěch kláštera důchodů města Hradiště. Bylo to asi 30 dukátů ročně. Také obyvatelé Hradiště a okolních vesnic podporovali klášter, jak nasvědčují zápisy v knihách městských. Z té nejstarší doby uchovalo se jen málo památek. Základní zdi chrámové, některá okna gotická a pak tři kamenné znaky na vnější zdi kostelní se znakem zakladatele biskupa Jana, potom i na zdi klášterní nad okny vytesaná biskupská mitra, kde biskup přebýval, a náhrobní kámen v sakristii jsou skrovné zbytky původní stavby. Vše ostatní jest z doby pozdější.

Františkáni české provincie, která zaujímal kláštery v Čechách, na Moravě a v bývalém Slezsku, přebývali v klášteře Hradištském jen 51 let. Bludy Lutherovy vnikly již roku 1521. do moravských měst (Jihlavy, Znojma, Dolní Kounice a j.), do nichž jim upravili cestu kališníci a novokřtění. V několika letech

byli Lutheráni také v Uherském Hradišti, kde zatlačili katolíky do pozadí. Když jim Františkáni odporovali, vyhnali je násilně z kláštera roku 1542. den po svátku Nejsv. Trojice. Vrátili se sice, ale podlehli morové ráně roku 1554. Od té doby byl klášter pustý po 50 let a že nebyl dostavěn, rozpadával se. Dotud nebylo na kostele střechy, a pilíře a zdi byly jen na hrubo vystavěny.

Na počátku 17. věku přišlo zase několik Františkánů do Hradiště z Uher, odkud byli vyhnáni od stavů protestantských. Byli to P. Ludvík de Angelis, horlivý a ctnostný řeholník, rodem Uher; klerik Michael Szilagi-Somlyo a několik bratří. Prvního útulku dostalo se jim v cisterc. klášteře na Velehradě, a na žádost katolíků Hradišských a primátora Jana Purka, který slíbil se

☞Kostel františkán. v Uh. Hradišti, věž původní před požárem.

starati o výživu a potřeby řeholníků, přestěhovali se dne 19. března roku 1605. do kláštera v Uherském Hradišti. Provinciál české provincie postoupil klášter uherským Františkánům dne 9. září roku 1611., což schválila městská rada, papež i císař, jak svědčí listiny v archivu klášterním. Uherští Františkáni přispěním dobrodinců opravili a dostavěli kostel. K opravě kláštera nedošlo,

neboť nastaly nové bouře náboženské. Roku 1619. dne 12. května přitřhl do Hradiště velitel Stubenfall se 200 jezdci a pomohl protestantům k vládě. Dosavadní primátor Vojtěch Kremer i katoličtí členové městské rady zbaveni byli svého úřadu. Primátorem se stal Bedřich Musik, člověk lstivý a ničemný. Ten vypudil z města trochu příkrého děkana Kulíška a povolal za kazatele protestanta Augustina, jenž konal obřady a kázání v kostele sv. Michaela na Starém Městě. Brzo na to zmocnili se protestanté farního kostela sv. Jiří. Františkáni zvěděvše o tom, odebrali se v průvodě do farního kostela, odkud přenesl kvardian P. Michael Nejsv. Svátost do klášterního chrámu. A protestanti zaražení tou neohrožeností ani v nejmenším jim nebránili. Po celá dvě léta konaly se služby Boží jen ve františkánském kostele. Teprve roku 1620. po bitvě bělohorské uveden děkan Václav Kulíšek i bývalý primátor Vojtěch Kremer do města a uvázali se ve své úřady. Protestantský kazatel Augustin prchl z města v ženském oděvu, obávaje se hněvu přísného děkana Kulíška.

Když se rozbroje uklidnily, začali Františkáni se stavbou kláštera. Než roku 1646. vypukl v domě pana Trumpety oheň, který ztrávil 22 domů i klášter s kostelem. Co dříve pracně postaveno, zničil požár v několika hodinách. Škoda nedala snadno se napravit, neboť město Hradiště schudlo válečnými poplatky a zemskými berněmi. Klášterní budova nebyla roku 1647. ještě pokryta. Téhož roku strhl prudký vítr kostelní věž i štít na klenbu chrámovou, která se probořila. Tím byla zhouba dokonána. Na místě rozsáhlého kláštera a vkusného kostela stálo několik pobořených pilířů a zdí.

Teprve roku 1653. přičinil se o stavbu kostela i kláštera uherský provinciál P. Jiljí Barilovič, a stav se roku 1657. kvardiánem v Hradišti dokončil stavbu kláštera v nynějších rozměrech. Dostávalo se mu podpory od občanů Hradišfských a hraběte Gabriela Serenyi. Roku 1680. vypukla ve městě morová rána, která řádila krutě mezi obyvatelstvem. Děkan Řehoř Obročný utekl se i s kaplanem do vinic a také Otcové Tovaryšstva Ježíšova opustili město, když zemřeli dva spolubratři; ale Františkáni neopustili svých dobrodinců. Ustanovili P. Jeronýma a P. Remigia za exposity moru, kteří nemocným ve dne i v noci posluhovali sv. svátostmi. Po roce přestal mor, a oba Františkáni vrátili se mezi své spolubratry živi a zdraví. Tak odměnil Bůh jejich lásku k bližnímu! Ale lidské odměny se jim nedostalo. O sv. Jiří roku 1681. založil jakýsi zlomyslník v klášterní kolně oheň, který zničil klášter a velkou část města. Co nezničil požár, zpustošeno bylo výbuchem městské prachárny. Celý klášter i kostel o-

třásl se v základech, všechna okna i dvěře vyvráceny a klenby porouchány na sesutí. Nezbyvalo, než stavěti kostel i klášter od základů.

Ta veliká práce počata roku 1700. Našli se dobrodinci, kteří neštěstím navštěvované řeholníky štědře podporovali. Byl to na prvním místě urozený pan Amand z Peterswaldu, majitel panství Buchlovského, a Hradišfský sudí pan Bernard Antl. Tento vy-

Kostel františkánský po požáru r. 1894.

stavěl kapli P. Marie a složil nadaci pro klášter v obnosu 8.000 zl., onen dal upravití překrásnou jídelnu, která dosud vzbuzuje obdiv cizincův. Roku 1709. zbudovány v kostele dvě kaple, lépe řečeno oltáře, a to sv. Antonína Padovského a P. Marie Bolesné nákladem pana Františka Skydinského, sídlem na Bílovicích. Téhož roku vystavěn v zahradě noviciát. Hlavní oltář „Zvěstování

Panny Marie“ dala postavit roku 1721. paní hraběnka Kolovrat-Liebštejnská za 1.200 zl. Byla to umělecká práce slohu renesančního, která stála až do roku 1904. Od roku 1721. stále se ke kostelu i klášteru přistavovalo. Roku 1706. vypukl v domě ja-

„Pohřeb Pána Ježíše!“

Gotická vypuklá řezba z 15. století v klášteře Františkánském v Uh. Hradišti.
Fotografoval ředitel Jos. Klvaňa v Kyjově.

kéhoš měšťana oheň, který byl by jistě zničil nedostavěný dotud klášter, kdyby nebyl zakročil neohrožený velitel pan Jan Říčan. Klášter byl šťastně dostavěn a dne 6. srpna roku 1757. slavně posvěcen od františkánského biskupa P. Mikuláše Stanislava z Nikopole v Bulharsku.

Za války sedmileté (1757—64.) bývali častokráte v klášteře ubytováni Prušáci, a Františkáni musili se starati o jejich zaopatření, vyjímaje chléb. Dostali za to od císařovny Marie Teresie náhradu 400 zl. Za vpádu pruského do Moravy opustili mnozí faráři své osady a proto vykonávali Františkáni duchovní správu v Polešovicích, Boršicích, Spitinově, Napajedlích, Malenovicích a jinde.

Císař Josef II. (1780—90.) zrušil františkánské kláštery v Olomouci, Kroměříži, Znojmě, Brně, Opavě a Mor. Třebové. Podobný osud hrozil klášteru Hradištskému. Krajský hejtman Baltazar de Bossi, muž o město jinak zasloužilý, navrhoval, aby byl klášter přeměněn v kasárny pro 6 sestnin pěšího vojska, ale jeho návrh byl v Brně roku 1787. zamítnut. Hejtman usiloval však znova, aby zřízeno bylo z kláštera skladiště pro 4 setniny, což vykonala vojenská komise (2. ledna roku 1788.) způsobem nešetrným i proti protestu kvardiána P. Jana Remeše. Nový představený P. Cassián Vogel vymohl však u zemské správy v Brně dne 1. dubna, že byl klášter vyklizen. Téhož roku navštívil Uherské Hradiště moravský místodržitel svob. pán Alois z Ugarte, a hejtman Bossi vyžádal si u něho právo sestaviti komissi stran zrušení kláštera. Komisse sestávala z hejtmana, vojenských důstojníků, primatora a městské rady, místního děkana a kvardiána. Jednalo se o to, zda jest městu Františkánů třeba. Děkan Josef Lach tvrdil, že jich není třeba (!) a jemu přisvědčili všichni členové, vyjímaje staršího obce pana Josefa Fridricha a kvardiána, kteří dokázali z událostí minulých i přítomných, že jsou Františkáni městu Hradišti nezbytně potřebni. Kvardián nepřistoupil na to, aby Františkáni přesídlili na Velehrad. Ta záležitost byla vyřízena příznivě pro klášter roku 1788. Zatím však byl Hradištský klášter patentem císařským ze dne 13. října roku 1785. přivtělen české provincii sv. Václava, kterýž úkon vyřídil P. Protasius Frank jménem provinciála P. Františka Bartoně. V té době žilo v klášteře 24 kněží, 12 kleriků a 10 bratří.

Od té doby těšil se klášter pokoji. Až roku 1890. za hrozné bouře a krupobití utrpěl klášter škod velikých. Střecha byla porouchána, okna vybita a krov věže z části stržen. Tehdejší představený s velkou prací vyžebal peníze na opravu věže, když tu nová pohroma stihla klášter i kostel. Dne 17. dubna roku 1894. vypukl v domě pana Pánka na Velkém Náměstí oheň a prudký vítr zanesl hořící šindel na střechu klášterní a jiný zapadl otevřeným oknem do věže. Ve chvíli stál klášter v plamelech. Požár trval do 6 hodin večer; věž, klášter i kostel lehl po-

pelem. Škoda se odhadovala na 30.000 zl. Ve třech letech sice klášter opraven, ale dosud nevymizely stopy té pohromy.

Nyní žije v Uherském Hradišti 5 řeholníků.

Kráčíme-li po Mariánském náměstí, patříme na severní straně na klášterní věž, která byla kdysi ozdobou města, nyní však nepřispívá k jeho okrase. Místo ozdobného krovu spatřujeme obyčejnou, nedůstojnou stříšku. Ani pohled na klášter není zajímavý, neboť pozorovateli jeví se jen část průčelní zdi bez ozdob. Blížíme-li se ke bráně klášterní, máme po pravici jedno-

!Vnitřek kostela františkánského v Uh. Hradišti.

duchý vchod do kostela, po levici dům vystavěný na místě, kde od roku 1716. stávala kaple sv. Rosálie.

Vnitřek kostela jest velmi útulný. Byla to původně stavba slohu gotického, nyní však po mnohých opravách a přestavbách činí dojem slohu renaissančního. Z gotického slohu zbyla okna

a šest sloupů, které dělí kostel na tři lodi. Kostel jest čistě, ač velmi jednoduše vymalován. Hlavní oltář „Zvěstování Panny Marie“ a tři poboční oltáře jsou úplně nové v románském slohu; ostatní jsou opraveny. Po obou stranách hlavního oltáře v lodích stojí oltář sv. Františka a sv. Antonína. Po epištolní straně jest ještě oltář sv. Petra z Alkantary a P. Marie Bolestné; na evangelní straně Panny Marie Lourdské a sv. Josefa. Na pěveckém kůru stojí varhany o 10 rejstřících. Starobylá kazatelna s polovypouklými obrazy ze života sv. Františka jest zajímavý i cenný úkaz řezbářského umění z 18. věku.

Refektář v klášteře františkánském v Uh. Hradišti.
Fotografoval ředitel Jos. Klvaňa v Kyjově.

Kláster má podobu čtverce, na jehož jihovýchodní straně přistavěn kostel. Na východní straně jest klášterní zahrada. Ve quadratuře jest hluboká studna s dobrou vodou. Klášter sám nevyniká stavitelskou zajímavostí, vyjma letní jídelnu, o níž byla zmínka. Knihovna obsahuje 6000 svazků, mezi nimiž drahocenné jsou žaltáře na pergamenu psané s ozdobnými iniciálkami. Jsou zde mnohé knihy ze zrušeného kláštera Jesuitského v Hradišti i cisterciáckého na Velehradě, kteréž se za nepatrnou cenu prodávaly.

IX.

Františkánský klášter ve Voticích.

akladatelem kláštera OO. Františkánů ve Voticích jest hrabě Sezima z Vrtby. Otec jeho byl urozený pán Jan Prostibořský z Vrtby a na Červeném Hrádku, matka slula Magdaléna rozená z Říčan. Po rodičích zdědil Sezima pouze tvrz a statek Červený. Hrádek. V osudné vzpouře stavů českých r. 1618. zůstal věren císaři Ferdinandu II., od něhož za osvědčenou věrnost povýšen byl do stavu hraběcího. Po válkách skoupil okolní zabavené statky a to: Kosovou Horu s Vojkovem, Vrchotovy, Janovice, Křešice, Beztahov, Votice, Křimice a Nezašov.

Sezima hrabě z Vrtby byl tedy bohatým pánem, ale neměl dědice, jemuž by odevzdal rozsáhlý majetek. Narodilo se mu sice několik dětí, ale ty všechny v útlém věku zemřely. Učinil tedy slib, dá-li mu Bůh dědice, že vystaví pro Františkány ve Voticích klášter. Když byl jeho slib vyslyšen, dohořl se r. 1627. s františkánským provinciálem, vymohl si dovolení od papeže i císaře a dal se do stavby. Nedaleko svého votického zámku na konci města zbudoval jednoduchý kostel sv. Františka a malý klášter, jak si to řeholníci vyžádali. Ve dvou letech dokonál stavbu, a nadační listinu napsal dne 26. dubna r. 1628. Ještě toho roku přibyl do Votic P. Eustorgius Albinus, který obstarával ještě s jedním řeholníkem bohoslužby v klášteře i zámecké kapli. Když pak i vnitřní zařízení v klášteře bylo dokonáno, přišlo do Votic na jaře r. 1630. dvanáct Františkánů s kvardiánem P. Rehořem Lomnickým.

Nové řeholníky čekala ve Voticích perná práce. Město i okolí bylo tehdy osídleno zarputilými „českými bratry“ jimž „pikardů“ přezdívalo; také fara byla v rukou českých bratří. Ve městě našel P. Rehoř Lomnický jen jediného katolíka, jenž provozoval živnost lazebnickou. Než vytrvalým katechisováním a kázáním Františkánů stalo se město katolickým, a zásluhou kardinála Harracha dosazení na votickou faru katoličtí kněží, kteří zastávali duchovní správu také v Janovicích, Martinicích a Olbramovicích. Kardinál Harrach vysvětil též kostel sv. Františka ve Voticích dne 20. srpna r. 1631. Tehdy byly v kostele jen čtyři oltáře: sv. Františka, P. Marie Pomocné (Srdce Páně), sv. Barbory a sv. Antonína (evang. strana).

První léta trvání kláštera spadají do bouřlivé doby války třicetileté. Roku 1631. vtrhly do Čech houfy Sasíků, dobývaly

měst a postupovaly ku Praze, kde povstal veliký strach a zmatek. Zámožnější měšťané, šlechta a řeholníci prchali z Prahy do jižních Čech a do Vídně. Také Františkáni z části odcházeli z Prahy a uchýlili se na čas ve Voticích; bylo tam s uprchlíky až 40 řeholníků. Rovněž i Františkáni Irští (Hybernáci), kteří založili r. 1629. kolej v Praze u sv. Ambrože, v níž vzdělávali své

Františkánský klášter ve Voticích.

bohoslovce na missionáře pro Irsko, opustili Prahu a prchali k Vídni. Ráno dne 6. listopadu ušli z Prahy dva z nich, totiž P. Patrik Taffe s laikem Františkem Magnesiem a po několika hodinách odešel představený kolleje P. Patrik Flemeng s jáhnem Fr. Matoušem Hory. Oni dorazili šťastně do Benešova a potom do Vídně, tito však došli jen do Želevsí, kde přenocovali ve dvorci nejv. zemského purkraběte Adama ze Šternberka; tam se právě zdržovala jeho manželka, jež byla s dětmi na útěku do Vídně, a pohostila ochotně oba Františkány. Ti se vydali časně ráno na cestu a modlili se společně sedmiradostný růženec. Zatím došli až k prvním domkům ve vsi Volešnici. V tom však se vyřítil z jednoho domu zástup Petráků a snad i Sasíků, kteří mávali nad hlavami meči, sekerami a ručnicemi a křičeli „Zabijme,

zabijme mnichy, vlasti hlízu a protivníky naší víry“. P. Patrika ubili na místě, kdežto jáhna Matouše odvěkli do blízkého lesa, kde jej zastřelili. Za neceľou hodinu přijela k Volešnici hraběnka Šternberková a poznavši, co se přihodilo, naložila mrtvolu P. Patrika na vůz a dovezla ji do votického kláštera. Kvardián P. Řehoř Lomnický, spatřiv tělo umučeného spolubratra, zvolal : „O, třikráte blažený chráme votický, který jsi obohacen a podruhé posvěcen krví mučednickou!“ Druhého dne pohřbil za velké slávy jeho tělo v kostele pod kazatelnou. Před pohřbem sloužili někteří řeholníci mši sv. zádušní, někteří však sloužili mši sv. na poděkování, neboť „bezpráví činí mučedníku, kdo se za mučedníka modlí“.

Dne 11. listopadu přitáhl do Benešova císařský vojevůdce Baltazar Marrades, který našel v lese tělo umučeného jáhna Matouše a dal je donést do města. Příštího dne vystrojil mu slavný pohřeb a uložil jej do opuštěného Minoritského kostela v Benešově. Ale hrabě Sezima z Vrtby dal tělo jáhna Matouše převézt v polovici prosince do votického kláštera, kde bylo uloženo v hrobě P. Patrika Flemenga. Věřící uctívali oba mučedníky jako světce. P. Řehoř Lomnický dal ohraditi jejich hrob a upevniti tam desku s tímto nápisem: „Léta Páně 1631. dne 7. Měsíce Listopadu Welebný Kněz Patritius Flemengus Pjsma S. Učitel a Bratr Matauš Hory gehu Towaryš blíž Města Benešowa od Kacyřůw z nenáwisti Wíry Katolické zamordováni byly; gegichžto Těla pod tauto Kazatelnicy počestně pohřbená w Pánu odpočjwagj, oba z Ržadu S. Otce Františka Bratrůw Menšych Bosákůw nazwaných“.

Poněvadž byla kazatelna přenesena roku 1758. na epištolní stranu, jest hrob mučedníků na evangelní straně v kněžišti při oltáři sv. Josefa. Roku 1904. položeny byly v kostele dlaždice a při tom nalezen jejich hrob. (Svědectví Fr. Ondřeje Knoba O. Fr. M., jenž byl při práci zaměstnán).

Moc Sasíků byla ve třech letech zlomena, ale za nedlouho nastalo zemi České nové utrpení: Přitáhli Švédové, kteří loupili a pálili po celých Čechách, nejdřív pod Bannerem potom pod Torstensonem.

Linhart Torstenson vtrhl r. 1645. nejdřív do Žatecka, prošel s vojskem kraj Podbrdský, Prácheňský a potom překročil Vltavu. Za ním pustili se císařští od Prahy, kde se odbývalo veřejné modlení, aby s ním svedli rozhodnou bitvu. Torstenson zvěděv o tom, postavil se u městečka Jankova v kraji pahorkovitém, kde císařští nemohli rozvinouti své síly. Na přání Jana de Werta dal císařský generál Götz povel k bitvě dne 6. března, kterou

však prohrál a sám v boji padl. Kdyby se císařští o dva dni od bitvy zdrželi, byli by zvítězili, neboť již příštího dne generál Torstenson se rozstonal na podagru a z nosítek ani nevystoupil. — O nehodách po bitvě u Jankova vypravuje pamětnice votického kláštera toto: Roku 1645. stala se smutná porážka u tvrze Jankovské pod císařským generálem Götzem, kterýž poražen byl od Švédův. Jedno oddělení nepřátelského vojska, vítězstvím nadutého, přišlo do Votic, které jsou jen půl míle vzdáleny od bojiště. Obyvatelé Votičtí opustili pro strach obydlí svá a všichni, jak křesťané tak židé, muži i ženy, hledali útočiště a ochranu v pevném klášteře; ženy se umístily v kostele, muži na chodbách klášterních, což trvalo po tři dny. Vojáci švédští vpadli do kláštera a zabili v hostinském pokoji rytíře Záviše. V největším nebezpečí smiloval se Bůh a poslal samého generála Torstensona, který obměkčen úpěnlivými prosbami kvardiána P. Jeronýma Žateckého a klášterních bratří, vzal klášter pod svou ochranu a udělil mu „Salva guarda“, čili ochranný list. Až do odchodu vojska jsme tedy požívali jakéhos takéhos pokoje, ačkoliv jsme slyšeti museli mnohé rouhání od toho lidu kacírského. Říkávali: „Ejhle, Marii jste vzývali, a co vám to pomohlo?“ — Když vojsko odtáhlo (10. března), skryli se někteří houfové v blízkém lese, očekávající příznivého času k hanebnému úmyslu. Když se zvonilo klekání, jako na znamení celý houf z lesa se vyřítil a vpadl do kláštera. Někteří ohledávali svaté ostatky na velkém oltáři vystavené, slídíce po drahocenných věcech a pokladech; když však sklamáni byli ve své naději, těchto duchovních pokladů nic si nevážili. Jiní vytasivše meče, vrhli se na řeholníky i kvardiána P. Jeronýma Žateckého, jehož mocí z večeradla vyvlekli před klášter; trýznili jej, a kladouce mu meče i ručnice na hlavu a srdce žádali, aby jim vydal peníze a poklady klášterní. Ten pak nemaje, z čeho by lakotu jejich nasýtil, svou chudobu jim vykládal; ale tím je více ještě popouzel. Pročež vida jistou smrt, vrhl se nábožný kmet na kolena před obrazem Ukřižovaného, jenž umístěn byl nad bránou klášterní a na modlitbách očekával ortel smrti. Ale nebyla to vůle Boží, aby v té chvíli obdařen byl korunou mučednickou, neboť když vzýval nejsvětější jména „Ježíš, Maria“, dala se zuřivá tlupa na útěk, jakoby ji blesk byl zasáhl, a nechala kvardiána i jeho spolubratry na pokoji. Co však si pobrali k jídlu a pití, nedalo se zachrániti.

Sotva však přešlo toto pronásledování, již opět jiné hrozilo votickému klášteru. Roku 1648. dne 17. srpna přitáhl k Voticům švédský generál Wirtenberg s vojskem. V jakém strachu tam

všecko tonulo, lze si snadno představit. Ale brzy se všichni zaradovali, slyšíce od generála, že jeho vojsko nepodnikne nic nepřátelského proti městu, nýbrž že potáhne proti královskému městu Táboru. Generál se svými pobočníky přišel do kláštera, kde byl od představeného P. Bernardína Bohatého uctivě přivítán, pohostěn a všemožně obsloužen. Poněvadž se mu líbilo pohostinství řeholníků, ztrávil v klášteře zbývající část dne a také tam přenocoval. Město i klášter zůstaly beze škody, kromě potravin, jichž spotřebovalo vojsko mnoho. Mírem vestfálským (1648.) učiněn byl konec válce třicetileté. Od té doby těšil se i klášter votický pokoji. Řeholníci neustále pracovali na zvelebení kostela i kláštera. Když klášter schátral, postarali se hrabata z Vrtby roku 1766. o stavbu nového konventu. Dne 7. dubna položen byl základní kámen od vikáře sedlčanského Josefa Mayera u přítomnosti tehdejšího kvardiána P. Jos. Flora a celého kláštera, jenž tehdy čítal 16 kněží, 3 kleriky, 6 laiků a 1 terciáře. Vždy bylo jedno křídlo kláštera rozbořeno a zatím co se stavělo, přebývali řeholníci v jiné části konventu. Roku 1771. byla dokonána nákladná a důkladná stavba čtvercová, která má pevné zdi a klenuté stropy v přízemí i v prvním patře. V jednom křídle zřízena byla útulná kaple P. Marie Pasovské, v níž jest na oltáři překrásný, umělecký obraz Bohorodičky.

Klášteří kostel sv. Františka jest jednoduchá stavba slohu čistě ~~románského~~ s plochým stropem a bez obvyklých sloupů a římsy. Délka kostela a kněžiště čítá 29 m, šířka 11·8 m.

Kněžiště zakončeno jest v polokruhu a osvětlováno čtyřmi velikými, barevnými okny slohu románského a dvěma malými, kulatými okny. Ke hlavnímu oltáři stoupá se po dvou schodech; oltář jest nový a sestává z tumby, prostého svatostánku, jenž nese na dvou římsách kříž. Čtvercový obraz sv. Františka pochází z roku 1629. Dal jej malovati Jan z Talenberka, jenž také hradil náklad na celý oltář. Původní Talenberský oltář byl posunut do prostřed kněžiště; ale roku 1758. při opravě chrámu zrušen byl řeholní chor za oltářem a proto byl oltář umístěn u samé zdi. Anna Františka baronka Talenberková pořídila roku 1772. nový oltář, ale starý obraz sv. Františka byl zachován. Z té doby pochází nejspíše umělecká dřevorezba nad obrazem, ona představuje nejsvětější Trojici. Po stranách obrazu stojí zručně provedené sochy sv. Petra Alkantarského a sv. Kapistrána. —

Na konci kněžiště (epištolní strana) jest jednoduchá kazatelna, jež přenešena byla sem s protější strany roku 1759. V lodi před kazatelnou stojí oltář Božského Srdce Páně s pěknou sochou. Tomu odpovídá na protější straně (evangelní) stejně stavěný oltář sv. Josefa s polychromovanou sochou téhož světce. Asi uprostřed lodi po straně evangelní stojí mramorový oltář sv. Antonína. Uprostřed románských sloupů mramorových umístěna jest ve výklenku socha téhož světce. Oltář ten postavil Jan z Talenberka nákladem několika tisíc zlatých.

Před tímto oltářem otvírá se vchod do polokruhové kaple P. Marie Pasovské; postavil ji roku 1700. hrabě Ferdinand Leopold z Vrtby. Na románském oltáři jest úhledný obraz milostné Matky Boží, jenž přenešen byl do kaple z bývalého mariánského oltáře, který stál na místě oltáře Božského Srdce Páně. Obraz ten se těší zvláštní úctě obyvatel Votických. Po stranách kaple umístěny jsou ve výklencích kamenné sochy trpícího Spasitele (Ecce homo) a P. Marie Bolestné. Pod kaplí jest hrobka, v níž pohřbívání byli řeholníci. — V pravém rohu lodi pod chorem jest malá románská kaple, v níž bývá „Boží hrob“.

Hudební chor podpírají dva románské sloupy. Nové, pneumatické varhany o 14 rejstřících postavil varhanář Hubený z Protivína roku 1908. Až do roku 1758. používalo toho choru jen družstvo literácké, ale po zrušení řeholního choru za oltářem sv. Františka, užívali ho i řeholníci. Od té doby bylo v kostele také veliké oratorium pro rodinu Vrtbovskou, která vymřela r. 1807. Poslední potomek větve votické odkázal své jmění hraběti Františku Jos. Vratislavovi z Mitrovic. Zakladatelé a dobrodinci votického kláštera odpočívají v hrobce před oltářem sv. Josefa.

Naproti klášteru rozkládá se téměř do kruhu hřbitov františkánský, na němž vystavěn byl roku 1685. Boží hrob dle vzoru Božího hrobu v Jerusalemě nákladem dcery hraběte Sezimy z Vrtby, Marie Františky, jež podruhé provdána byla za Jana Kristiána, hraběte z Heissenštejnu, pána na Švamberce, Bezdržicích a Gutštejně. Ta poslala roku 1658. do Jerusalema P. Innocence Maryšku O. Fr. M., aby odtud přinesl nákres a rozměry Božího hrobu.

Nákres přinesen a se stavbou započato. Hrob se skládá ze dvou částí, předsíně a hrobu samého, zvenčí osmihranného. Nad hrobem ve výšce 3·7 m drží dvanáct románských sloupů, spojených po dvou, otevřenou kopuli o šesti obloucích. Boží hrob měří 9 m výšky a vystavěn jest ze žuly; obvod celý obnáší 27 m. Dvěře do předsíně jest obdélník, elipsou uzavřený, a má výšky 24 m. Podlaha v předsíni položena jest obdélnými dlaž-

dicemi. Na obmítce provedeno jest z mrtvých vstání Páně; malba jest však místy zašlá. Světlo padá sem třemi malými okny. Z předsíně vedou do hrobu dvěře 1·3 m vysoké a 0·6 m široké. Hrob má tytéž rozměry jako Jerusalemský; jest 1·98 m dlouhý a také tak široký a 2·6 m vysoký. Proti dveřím stojí dřevěný náhrobek, na němž jest socha sedmibolestné P. Marie; dole leží umučený Spasitel v životní velikosti. Kolem hřbitova jest 13 plochých kapliček s křížovou cestou, a čtrnácté zastavení jest v Božím hrobě. Kolem Božího hrobu dal postaviti hrabě Václav František z Vrtby roku 1700. zeď, a tak povstal hřbitov. Nad bránou vedoucí na hřbitov umístěn jest znak Vrtbovský (tři parohy) a Heissenštejnský (tři kopce) s nápisem: Maria Francisca comitissa de Heissenstein nata comitissa de Vrtby 1685. (Marie Františka hraběnka z Heissenštejna rozená hraběnka z Vrtby). Tento Boží hrob jest nejceněnější stavitelskou prací z celého kláštera.

V přítomné době žijí ve Voticích 2 kněží a dva bratři.

V 17. století spravovali vötičtí Františkáni faru Kunratickou v letech 1682—6. ve vikariátě Proseckém. Byl to P. Basil (1682.), P. Kandidus, P. Ambrož Yber, P. Vilém (1683.), P. Řehoř Jeřábek, P. Pavel Pakosta, P. Václav Kubíček (1684.), a P. Petronius (— 1686.).

X.

Františkánský klášter a kostel v Turnově.

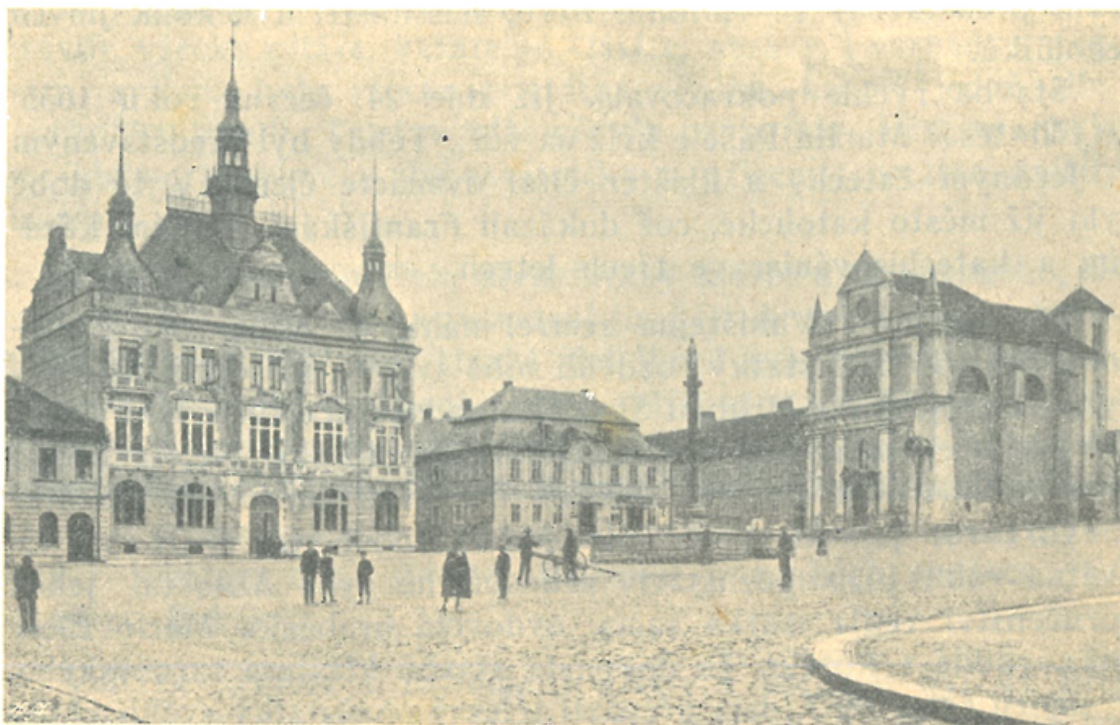

prostřed „Českého Ráje“ leží na řece Jizeře staré město Turnov. Bylo to pravěké sídlo lidí, jak svědčí mnohé vykopávky, ale dějepisná zmínka se děje o něm teprve ve XIII. století. Za reformace přilnuli obyvatelé města i okolí k víře luteránské.

Maximilián hrabě z Valdštejna a Vartenberka, nejvyšší komoří zemský a rádce císaře Ferdinanda III. i horlivý podporovatel kardinála Harracha ve snahách a pracích protireformačních, povolal na Turnovsko missionáře z řádu sv. Františka, aby tam šířili víru katolickou. Uсадil je původně v Nudvojovicích. — Dvůr a statek nudvojický držela ještě za války 30 leté paní Voršila Žofie hraběnka z Oppersdorfu, vdova po odpraveném hraběti Jáchymu Ondřeji Šlikovi. Nudvojické zboží koupil od ní trhem hrabě Valdštejn, a sotva nešťastná protestantka svůj poslední statek opustila, usadil tam missionáře františkánské. Missionáři kázali a katechisovali po

celém okolí, zvláště v Nudvojovicích, Přepěřích a Všeni s prospěchem znamenitým.

Hrabě odevzdal statek nudvojický Františkánům, aby nemusili strádati, neboť od protestantů nemohli čekati hmotné podpory. Hlavních zásluh o pokatoličení kraje turnovského získali si tři missionáři, totiž P. Jeroným Žatecký, P. Ivo Nevřelý a P. Jeroným Lantz.

Kostel a klášter františkánský v Turnově.

Když viděl hrabě požehnanou působnost Františkánů, ustanovil je povolati do Turnova. Slíbil, že jim vystaví kostel i klášter a že se postará o úplnou výživu, jen když mu vrátí dvůr a statek nudvojický. Vůle hraběte Valdštejna oznámena byla dne 24. října roku 1650. kapitole františkánské ve Znojmě na Moravě. Provinciál P. Michael Jahn přijal tu nabídku, a když dosaženo bylo dovolení od císaře Ferdinanda III. i od kardinála Harracha, vypravil do Turnova dne 17. ledna roku 1651. ještě několik řeholníků. Ti bydlili z počátku nejspíše v Nudvojovicích.

Dne 29. dubna přijel do Turnova zakladatelův syn, hrabě Ferdinand Arnošt Valdštejn, aby vyhledal vhodné místo pro klášter. Příštího dne vztýčil na tom místě staroboleslavský probošt Rudolf Rhoder z Feldsburku dřevěný kříž. Dne 1. května vyšlo po nešporách processí z farního kostela sv. Mikuláše k tomu kříži, kde položil a posvětil probošt Rhoder základní kámen, do

něhož vložil stříbrný peníz s odznaky a jménem zakladatelovým. Přítomen byl hrabě Ferdinand Arnošt Valdštejn, hrabě Vojtěch Max de Furs z Malé Skály a jeho manželka Barbora Markéta, rozená Klárová z Belesu, správce statků valdštejnských Václav Králík a celá městská rada s primatorem Janem Vodilanem. Z kněží byl tam Pavel Vojtěch Blažejovský, děkan v Turnově, Edmund Havlík, děkan hradištský, Jakub Zotinus, děkan sobotický a semilský farář Jakub Causalus; z Františkánů přítomen byl první představený P. Antonín Péro, missionáři a několik jiných řeholníků.

Stavba rychle pokračovala. Již dne 24. června roku 1655. vztýčil tesař Martin Pašele kříž na věži. Tehdy byl představeným P. Jeroným Žatecký a klášter čítal dvanácte členů. V té době bylo již město katolické, což dokázali Františkáni pouhým kázáním a katechisováním ve třech letech.

Maximilian z Valdštejna zemřel náhle ve Vídni dne 19. února roku 1655. a statky rozdělili sobě synové, při čemž sloučeny byly Nudvojovice s Hrubou Skálou a nadace pro turnovské Františkány přenešena jest na panství Hrubo-Skalské. Nejstarší syn Ferdinand Arnošt převzal závazek dostavěti turnovský klášter a vydržovati jej. Ale hrabě Ferdinand Arnošt zemřel již dne 15. května roku 1656. pozůstaviv nedospělého syna Arnošta, jehož poručenství vedla matka sama, ovdovělá hraběnka Marie Eleonora, rodilá z Rotálu. Ta dokonala stavbu kláštera turnovského. V únoru roku 1657. dala převéztí tělesné pozůstatky svého chotě z kostela sv. Tomáše na Malé Straně v Praze do františkánské svatyně v Turnově. Smuteční slavnost spojena byla se svěcením kostela. Obřad vykonal sám kardinál Arnošt hrabě Harrach dne 25. února roku 1657. Slavnosti účastnila se zakladatelka Marie Eleonora Valdštejnská, probošt Rudolf Rhoder, provinciál Jiljí Pollein, městská rada a duchovní otec kláštera Vojtěch Bernášek. Kardinál posvětil hlavní oltář ke cti Narození Páně a dva vedlejší oltáře ke cti sv. Františka a sv. Antonína. V pozdější době postaveny byly ještě dva oltáře v kostele pod chórem, totiž „Sv. Kříže“ nákladem koláře Adama Fialy a „Panny Marie“ nákladem jmenovaného Vojtěcha Bernáška.

že Františkáni turnovští nelenili, patrně z toho, že kardinál v den posvěcení chrámu biřmoval 20 dospělých a příštího dne 500 dítek.

Dne 13. června roku 1682. začalo se s přestavbou kláštera. Představený P. Vít Žárek, vymohl si k tomu svolení patrona Arnošta Valdštejna i řeholních představených. Za tím účelem

odkoupil kus zahrady od vdovy Bernáškové za 50 zl. Klášter byl rozšířen o jednu quadraturu a východní křídlo vybíhající do zahrady. Stavba dokonána byla roku 1685.

Než Františkáni netěšili se z této opravy ani 25 let. Dne 20. dubna roku 1707. stihla klášter hrozná nehoda. Kolem druhé hodiny s půlnoci vyšel na náměstí z domu kožešnice Alžběty Grossové oheň, který zničil 177 domův. Popelem lehl farní kostel sv. Mikuláše, školy, ba i most přes Jizeru. Vyhořel také kostel i klášter františkánský. Plameny vnikly do kostela, kde ztrávily všechny oltáře, kazatelnu, lavice, obrazy i varhany; v sákrstii zničena byla všechna posvátná roucha, kromě jedné alby a několika kasulí. Také v klášteře vše prohořelo. Ušetřena byla jen jídelna, kuchyně a dvě světničky v přízemí; zbytek zničily plameny.

P. Bartoloměj Kubíček, představený kláštera turnovského, slzami smáčel dopis, jímž oznamoval hraběti Arnoštu Josefu Valdštejnovi zkázu kláštera. Hrabě dal ihned povolati do Turnova tesaře z Hradiště a řízení oprav svěřil staviteli Mikuláši Reimundovi. Stavitel zbudoval nejdříve krov na klášteře a potom na kostele. Kolem svátku „Všech Svatých“ byly již obě budovy pod střechou. Vedle hraběte Arnošta měl největší zásluhy o nezbytné opravy kláštera sám stavitel Reimund a hraběcí správce Jiří Stanislav Bubák.

Vnitřek kostela a částečně i kláštera upraven byl až příštího roku. Zatím sloužili Františkáni mše sv. v sákrstii a na chodbě křížové; v neděli a ve svátek mívali služby Boží v kostele P. Marie. Roku 1708. přivezeny byly tři oltáře do kostela a kostelní prádlo darovaly zbožné měšťanky turnovské. Obrazy do kostela maloval rodák turnovský Jiří Hardt nákladem správce Bubáka. V klášterním kostele začaly služby Boží teprve ve druhou neděli po veliké noci roku 1709. Varhany opatřil hrabě František Josef Valdštejn; měly jedenáct rejstříků manuálních a dva pedální. Znenáhla zřízen byl pod chorem oltář sv. Josefa (1709.) a bolestné Panny Marie (1712.). Oltáře posvětil biskup hierapolský a opat strahovský Vít. Kazatelnu přivezli z Prahy r. 1710.

Když byly nejdůležitější opravy dokonány, obnoven byl roku 1716. třetí řád sv. Františka a roku 1734. zřízena křížová cesta. V srpnu roku 1727. konali Františkáni turnovští třídní slavnost svatořečení řádových světců Jakuba z Marchie a Františka Solána. Účastenství bylo ohromné. Okolní duchovní správcové přivedli v průvodech věřící, z nichž 11.000 přijalo sv. svátosti. Zpovídalo se i na náměstí.

Za válek pruských navštívil král Bedřich Turnov po dvakráte a zanechal ve městě nevelkou posádku, která však obyvatele neobtěžovala. Jen důstojníci pozvali se několikrát do kláštera na oběd.

Hůře vedlo se turnovským Františkánům za císaře Josefa II. V březnu roku 1785. konfiskovala vláda všechny kalichy a stříbro kostelní, jež náleželo třetímu řádu a dne 10. srpna prodáno bylo ve veřejné dražbě movité jmění turnovských terciářů. Počátkem roku 1787. zakázala vláda v klášterním kostele všechny slavné bohoslužby. Příštího roku přišla do kláštera čtyřčlenná komise, která prohlídla a spočítala veškeré místnosti klášterní. V komisi byl krajský hejtman Eberle, turnovský starosta Josef Erfurt, duchovní otec kláštera Jan Černý a městský tajemník Jan Hubatius. Františkáni tušili, že se jedná o zrušení kláštera, ale to nebylo provedeno ze známých příčin.

Sotva se Františkáni vzpamatovali ze změn a novot Josefských, překvapilo je nové neštěstí. Dne 15. října roku 1803. vyšel kolem páté hodiny odpolední oheň v domě tkadlce Josefa Künschnera, jenž zažehl dva domy při klášteře. Se střechy sousedního domu odnesl si vrabec ohrožené hnízdo na dřevěnou věž klášterního kostela a ve chvíli stála svatyně v plamenech. V kostele shořelo vše, vyjímaje hlavní oltář; klášter zůstal plameny ušetřen. Dne 27. února strhla vichřice průčelní štít kostelní do prázdných prostor chrámových, který rozdrtil chor a rozbořil obě hrobky, v nichž mnohá těla duchovních i světských osob odpočívala. Z krásného kostela zbyly jen zdi.

Představený kláštera P. Mořic Poděšanský, domáhal se opravy kostela u hraběte Karla Josefa Valdštejna, ale ten tři roky a osm měsíců s opravou odkládal. Na podzim roku 1806. byl toliko chrám pokryt, kdežto klenba, věž a štít, stály neopraveny. Kostel byl tedy opravován z milodarů.

Nástupce hraběte Karla Josefa († 1814) hrabě František Adam Valdštejn prodal panství Hrubo-Skalské rytíři Janu Lexovi Aerenthalovi, který mnoho učinil pro kostel františkánský v Turnově. —

Poslední veliké opravy kostela vykonány v letech 1869—91.

Ke konci června roku 1866. přitrhlo pruské vojsko na Turnovsko, svedlo s Rakušany šarvátku dne 26. června pod zámek Sychrovem a pronásledovalo Rakušany k Turnovu. Tam se Prusové ubytovali po domích a v klášteře přespalo jich 13. Chovali se slušně.

Posledního června strhly se menší bitvy u Libunce, odkudž přivezli do kláštera 180 raněných Prusů, Sasů i Rakušanův. Vo-

jáci zřídili z kláštera nemocnici. Dne 1. července odvezeni byli po dráze do Rychnova lehce ranění Prusové, a na jejich místo přivezli z bojiště jiné raněné; mnohé z nich přenesli do šesti občanských domů, v nichž byly upraveny nemocnice. Do kláštera přivázeli raněné až do 9. července. Bylo jich vesměs asi 1000 mužů. Františkáni bydlili po čtyři neděle v sousedním domě p. Antonína Vericha.

V turnovských nemocnicích řádil tyfus a cholera, která navštívila i domy občanské. Ve službách raněných vojinů byli dva turnovští Františkáni, totiž P. Jan Kř. Šafránek (v místě) a P. Martin Salač v Mladé Boleslavi, který zemřel na tyfus. S vojskem pruským přitáhli také 4 Františkáni vestfálští se 6 terciáři, 4 Jesuité z Kolína nad Rýnem a Paderborna a 1 Paulán z Brandeburska. Po uzavření míru odcházelo pruské vojsko pěšky do své vlasti a poslední oddíl pozňanských Poláků odjel z Turnova drahou dne 13. září 1866.

Františkánský kostel a klášter v Turnově leží na východní straně náměstí. Průčelí kostela a částečně i kláštera zaujímá severovýchodní stranu náměstí až po ulici Hruštickou.

Průčelí kostela jest velmi úhledné. Nad ozdobným vchodem umístěna jest socha sv. Františka a nad ní barevné, v polokruhu sklenuté okno, které osvětluje hudební kůr. Pod oknem vine se římsa. Nahoře vybíhá průčelí ve štít, jenž po stranách vyzdoben jest dvěma obelisky a uprostřed barevným, kulatým oknem. Na pravo od vchodu zříme za vkusnou mříží „Boží hrob“, jež vystavěl architekt Karel Knop roku 1896.; mřížku pracoval zámečník Josef Novotný.

Střecha na kostele kryta jest červenými taškami. Věž, která jest přistavěna k absidě kněžiště, jest románská stavba s nízkou, jehlanovou střechou, krytou červenými taškami. Zvony jsou dva, větší sv. Františka, menší sv. Antonína z Paduy; oba světil roku 1868. Jan Kř. Rychnovský, světící biskup v Praze. Ve výši zvonů zejí podvojná románská okna, která jsou neobyčejně vysoká a úzká.

Vejdeme-li do kostela, mníme na prvý pohled, že jsme se ocitli v jakés zámecké kapli slohu čistě barokního. Vše jest vyhlazeno, slohově vyzdobeno a vkusně vymalováno. Rozměry klášterního chrámu jsou prostřední. Loď měří 14·6 m délky a 11 m šířky. Klenba spočívá na šesti pilířích, které jsou u vrchu vyzdobeny trojnásobnou římsou. Výplň hlavic jest jednoduchá, ale velebná; sestává z rýhovaných (po délce) dříků, stojících na druhé římsě, pod níž jest štukový zubořez. Horní římsa spojuje všechny pilíře a táhne se i kolem kněžiště. Ve prorvách klenby jsou nad

římsou po každé straně dvě barevná okna do polokruhu sklenutá. Žebra prorv jsou jen mělce vyklenuta a stýkají se již před středem klenby.

Kněžiště má poměrně velké rozměry. Jestli ve světlosti 10 m dlouhé a 8 m široké. Uzavírá se v pozadí polokruhem. Klenba spočívá na šesti štíhlých pilířích, mezi nimiž září čtyři barevná okna; čtvrté okno, ústící do kláštera, jest o polovici menší. Klenba tvoří v pozadí (apsidě) krásnou konchu, sestávající ze tří stejně velikých polí. Jednotlivá pole vznášejí se nad okny, a žebra vyvstávají z římsy nad čtyřmi pilíři.

Hlavní oltář oddělen jest od kostela mřížkou, kterou postavili roku 1900. Petra Bušky synové ze Sychrova. K oltáři se vystupuje po třech stupních. Na stole oltářním stojí barokně pracovaný svatostánek, podle jehož rohů pnou se dva závitkovitě točené sloupy s korintskými hlavicemi. Na svatostánku zříme kříž. Po stranách oltářního stolu stojí po dvou patnících, z nichž vyrůstají dvě dvojice oblých sloupů se zlacenými hlavicemi korintskými. Mezi nimi spatřujeme obraz Narození Páně ve zlaceném, nahoře barokně lomeném rámu. Obraz maloval akademický malíř Otokar Skuček roku 1900. Jest to zdařilá kopie „Svaté noci“ od Coreggia. Nad sloupy vede dvojité římsa se štítem, nad nímž strmí zlacený kříž. Nad vchody za oltář stojí velké a úhledné sochy sv. Kateřiny a Veroniky. Dva velké svícny, stojící před oltářem, zhotovila lublaňská firma Samassa roku 1900.

Jednoduchá kazatelna umístěna jest po evangelní straně v kněžišti. Nese ji podélně rýhovaný sloup, zapuštěný do čtyřhranného patníku. Spodní část kazatelny ozdobena jest reliefy a soškami andílků. Nad kulatou stříškou zříme ozářené „Desatero“ a nahoře v bílých oblacích ozářené „Boží oko“.

V levém rohu mezi lodí a kněžištěm umístěn jest oltář sv. Františka, stavěný ve slohu barokním. Na vysokých patnících stojí dva štíhlé sloupce s korintskými hlavicemi, jež nesou římsu a štít. Uprostřed zasazený obraz vypodobňuje světce, jak jej objímá Ukřižovaný. Obraz maloval Jan Hrdinka z Nové Paky r. 1864. Po stranách obrazu jsou malé sochy sv. Ludvíka a sv. Alžběty. Na římsě stojí socha sv. Josefa s Ježíškem, jemuž se klánějí po stranách klečící andílkové. Sošky polychromoval malíř Jan Müller roku 1886. Na oltářním stole spatřujeme obraz sv. Jana Nepomuckého. Jest to umělecká práce neznámého původce; nemenší cenu má dvojdílný rám, do něhož jest obraz vtěsnán.

Na epištolní straně stojí stejně stavěný oltář sv. Antonína. Obraz maloval též umělec. Podle obrazu zříme sochy sv.

Václava a Vojtěcha, nahoře na římse sochu sv. Antonína. Na oltárním stole jest obraz Panny Marie Bolestné; nemá veliké ceny. Rám podobá se rámu na oltáři sv. Františka.

Hudební kůr spočívá na dvou zděných sloupech. Varhany, čítající 17 rejstříků postavil varhanář Bedřich Reis z Neugersdorfu v Sasku roku 1841. Opravil a rozšířil je varhanář Josef Koblre z Lomnice u Jičína roku 1892.

Kostel byl vkusně vymalován od akademického malíře Otokara Skučka roku 1900. V kněžišti poutá naši pozornost koncha; v prostředním poli jest obraz Panny Marie, na jejímž klíně stojí Ježíšek, v pravo obraz sv. Karla Boromejského, v levo sv. Bonaventury.

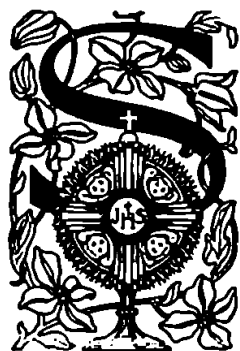
Na klenbě lodní spatřujeme veliký obraz Božského Srdce Páně. V prorvách nad okny jsou obrazy sv. Josefa a bl. Anežky České, sv. Ludmily a sv. Václava. Krása kostela zvýšena byla elektrickým osvětlením, jež zařízeno bylo roku 1905. Na stěnách v lodi visí křížová cesta, kterou maloval roku 1885. akademický malíř František Maišaidler ze Železného Brodu.

Kláster jest jednoduchá budova, která tvoří dvě nepatrné kvadratury a malým křídlem vystupuje do zahrady. Výstavnosti v něm není, ale i při té jednoduchosti vkusný soulad. Zahrada jest neveliká, ale dobře zařízená. Uprostřed zahrady stojí pavilonek, v němž jest nádržka pro vodu.

Počet řeholníků byl různý. Z počátku jich bylo 12, a v pozdějších letech obyčejně 14. Nyní tam žijí dva kněží a dva bratři.

XI.

Kostel Nejsvětější Trojice a klášter františkánský ve Slaném.

Severně od královského města Slaného, na úhledném návrší proti Slanské Hoře, stojí kostel a klášter františkánský. Se stavbou kostela počato r. 1581. dne 18. října. Roku 1598. svěřili konšelé města Slaného stavbu kostela Vlachu Jakubu Mecetovi, který ještě toho roku sklenul kruchtu na pilíře a kabřince v tesaném kameni; vystavěl kazatelnu, sklepy ve věži a kostel vydláždil. Roku 1602. byl chrám dostavěn, a poněvadž bylo Slané té doby nekatolické, sloužil straně podobojí po dvacet let. Roku 1622. byl však odevzdán katolíkům, a po roce přešel v moc hrabat Smečenských.

Po svém dostavení byl kostel gotický. Krov lodní, s vížkou sanktusovou uprostřed, převyšoval oddělenou střechu nad knězištěm. Loď byla také širší než presbytář a osvětlována po každé straně čtyřmi okny. V průčelí kostela na západní straně vystupovala mohutná věž, krytá jehlancovou střechou, a vedle ní stály dvě menší věže poboční, jež postaveny kolem r. 1610.

V té podobě zůstal kostel až do roku 1623., kdy byl zúmyslně spustošen, všech ozdob oloupen a polo sbořený uza-

Kostel Nejsvětější Trojice a klášter františkánský ve Slaném.

vřen. Válka třicetiletá (1618—1648.) zavinila, že kostel nejsv. Trojice stál pustý až do roku 1655.

Hrabě Bernard Ignác Bořita z Martinic, pán na Smečně, Slaném, Hořovicích a Komárově, nejvyšší purkrabí království Českého, zdědiv bohaté statky po svém bratru Jiřím Adamovi Bořitovi, povolal v květnu roku 1655. Františkány do Slaného, a založil pro ně klášter u nejsv. Trojice. Kapitola Znojemská vyslala tam ještě toho roku P. Alexandra Radlinského a P. Serafína Fridricha, kteří po tři léta, co se klášter stavěl, přebývali v soukromém domě u Pražské brány. Příštího roku putoval dle svého slibu Bernard Martinic do Lorety v Itálii a navrátil se dne 8. prosince roku 1657., založil v kostele nejsv. Trojice Loretu. Počátkem července roku 1658. byl již klášter dostavěn, a uvedeni jsou tam čtyři františkáni: P. Jeroným

Žatecký, P. Bernardin Bohatý, bratr kuchař Konsalvus a bratr zahradník Paškál. První mši sv. sloužil provinciál P. Jiljí Pollein dne 6. července roku 1658. v Loretě.

Teprve potom přikročeno k důkladné opravě chrámu, což trvalo necelá čtyři léta. Dne 11. srpna roku 1662. dokončena oprava kostela, a klášter upraven pro čtrnácte řeholníků. Již příštího dne přijel do kláštera kanovník Bílek z Bilenberka a posvětil zvony. Dne 13. srpna v 7 hodin ráno posvětil kostel kardinál Arnošt Harrach. Účastenství kněží, řeholníků a lidu bylo veliké. Dostavil se zakladatel kláštera s okolní šlechtou, františkánský provinciál P. Bernardin Latke, kustos P. František Beges, pražský kvardián P. Antonín Kemmler a mnozí jiní. Po vysvěcení kostela uvedl pan Bernard Martinic a kardinál Harrach čtrnácte řeholníků do kláštera. Byli to: P. Vilém Ritz, kvardián; P. Bonaventura Brauček, vikář; P. Bertrandus Sedmaník, P. Bernardinus Bohatý; P. Cyrill Postremus; P. Erasmus Noe; P. Norbert Jachník; P. Bernardus Braxelius, kazatelé a misiónáři; Fr. klerik Aleš Orent a Fr. Aleš Bučakovič, klerik z provincie chorvatské; Fr. Tomáš Gebauer, kuchař; Inocenc Mariška; Fr. Simplicius Aulík a Fr. Urban Kellner, zahradníci. — Všech kněží bylo osm, neboť Martinic založil Slanský klášter k účelům misiónářským.

Kostel nejsv. Trojice doznal nemalých změn, než obdržel nynější podobu. Tak důležitá změna stala se roku 1665. Dne 28. června vystrojili řeholníci hostinu na počest zakladatele kláštera. Pan Bernard Martinic přijel již ráno do kláštera. Přítomen byl třem mším sv., jak míval ve zvyku, a vykonav sv. zpověď, přijal nejsv. Tělo Páně. V poledne zasedli ke stolům ve velké jídelně. Purkrabí seděl na prvním místě, vedle něho jeho manželka, stranou šlechta a řeholníci. Sotva zasedli, vešel do jídelny služebník pana Martinice a přistoupiv k purkrabímu, pošeptal mu několik slov. Pan Bernard zbledl a povstav na oko klidně od stolu, pobízel hosty, aby se dobře bavili; ale v srdci byl nad míru pobouřen, neboť služebník mu zvěstoval, že klášter hoří. Martinic nechtěl hostí pobouřiti, doufaje, že se požár uhasí. Když vyšel před klášter, stála již střecha se dvou stran v ohni, a plameny šlehaly směrem ke kostelu. Nebylo již rady ani pomoci. Ve chvíli, kdy vyděšení hosté vyběhli z jídelny, vzňal se krov na kostele; plameny zasáhly dvě věže, z nichž jedna zvaná „Loretánská“ se sřítla na klenbu kostela, prolomila ji a rozdrtila Loretu, stojící uprostřed kostela. Zvony ve věžích se roztavily, v klášteře pukla klenba na chodbě a vyhořela i knihovna. Jen socha P. Marie

v Loretě a posvátná roucha byla zachráněna; vše ostatní lehlo popelem.

V té hodině hořelo ve Slaném na třech místech, ba i v domě Martinicově nalezen pod střechou založený oheň. Představený kláštera P. Bernardinus Latke, kněz tehdy již bělovlasý, vida zkázu posvátného místa zaplakal jako dítě. Než šlechtitný pan Bernard Martinic těšil jej, řka, že kostel i klášter opět vystaví. A dostál slovu. Ještě toho roku opravil na své útraty klášter a rozšířil kostel o dva postranní boky a nad Loretou vystavěl velikou kopuli. — —

Průčelí kostela zdobí tři úhledné věže. Prostřední, která stojí nad vchodem do kostela, jest gotická a z pískovcových kvádrů zděná; nad ní strmí jehlancová střecha, krytá taškami. Ve výši zvonů jsou tři gotická okna. Na rozích průčelí stojí ještě dvě věže stejně stavěné; jsou o něco nižší a mají stříšky renesanční. Ve hlavní věži visí dva zvony přelité roku 1669. od Mikuláše Löwa z Prahy. Také nad kněžištěm jest od r. 1889. malá vížka.

Loď chrámová, která jest po stranách rozšířena dvěma polokruhovými boky, čítá délky 20 metrů, šířky 34 metrů (bez výklenků jen 17 metrů) a výšky 17 metrů. Překlenuta jest velikou elipsovitou kopulí, jež spočívá na čtyřech rozích původní lodi a na mohutných pilířích. Ty končí římskou hlavicí, jejíž výplň má tvar ovoce a květů; v rozích hlavic spatřují se hlavy andílků. Čtyři elipsovitá okna v kopuli osvětlují loď a zvenčí jeví se na způsob vikýřů. V ohnisku kopule jest rovněž elipsovitá lucerna se čtyřmi okny. Nápis v lucerně hlásá tajemství vtělení Syna Božího slovy: „Et verbum caro factum est“. Lodních oken, tvaru obdélníkového, jest osm.

Pod kopulí stojí Loreta; zdělí má 10 metrů, zšíří 5 metrů a zvýší 8 metrů. Stěny její jsou zevně pomalovány obrazy ze života Krista Pána. Uvnitř jest oltář Panny Marie, jehož antependium ve stříbře tepané, jest dovedná práce slohu barokového. Stěny s vysekanou maltou znázorňují trhliny ve zdivu italské Lorety. Za oltářem uložena jest část srdce Bernarda z Martinic, kterou přinesl do Slaného kanovník Braslavský dne 17. ledna roku 1685. Hrob jeho srdce označuje kámen s nápisem: Cor excellentissimi domini fundatoris. Honori Sanctissimae et Individuae Trinitatis; obiit 1685 die 6. Januarii.

Vítězný oblouk u kněžiště sklenut jest v polokruhu. Nad ním na obíleném zdivu namalován jest znak františkánský, t. j. nahé rameno Spasitelovo, přeložené přes rámě sv. Františka s křížem uprostřed. Ještě výše spatřuje se znak města Sla-

ného, po levici znak Martinický a po pravici znak Clam-Martinický. Kněžiště stavěno jest v přechodu gotiky do renaissance. Délka jeho obnáší 8 metrů, šířka 8 metrů a výška 12 metrů. Kněžiště končí pěti stranami neúplného osmiúhelníku. Osvětleno jest třemi okny gotickými; místo však, kde obyčejně bývá kružba, jest zazděno, a plocha skla jest nahoře ukončena polokruhem. Presbytář jest překlenut šesti žebry, která se nahoře sbíhají v kulatém svorníku, jenž nese osmihrannou, zlacenou hvězdu. Žebra vystupují z válcovitých dřívků s jonskými hlavicemi.

Hlavní oltář má čtvercový obraz nejsv. Trojice od malíře Emanuela Dítěte z roku 1896. Dřívější obraz maloval P. Prokop Franc O. Fr. M. roku 1850. Nad vchody za oltář, jež nesou v barokních kartuších znak Martinický a Dietrichštejnský, stojí zručně provedené sochy sv. Františka a sv. Antonína. Mensa (hrob) oltáře, barokně prohýbaná, nese uprostřed své přídý znaky zakladatelů. Před oltářem visí barokní, stříbrná lampa. Nad oltářem ve kruchtě stojí varhany, které doplňují horní část oltáře. Roku 1674. daroval zakladatel positiv o čtyřech rejstřících, aby mohli řeholníci zpívati hodinky církevní. Roku 1776. vystavěny byly nové varhany o dvanácti rejstřících. Celý korpus (budovu) pracoval bratr Benedikt Šlechta. Stroj sám pochází od pražského varhanáře Antonína Reise. Těch varhan se již ne užívá, neboť roku 1895. nahrazeny byly novými varhanami nad vchodem do kostela.

Na evangelní straně, při barokní a úhledné kazatelně, stojí jednoduchý, ale vkusný oltář sv. Františka, stavěný ve slohu renesančním. Lomený štít nesou sloupy s korintskými hlavicemi. Uprostřed v rámci empírovém zasazen jest pod sklem umělecký obraz sv. Františka, jenž se připisuje malíři Škretovi. Na epištolní straně jest stejně stavěný oltář sv. Antonína s obrazem od téhož malíře.

V levém boku lodním postaven jest rozměrný, barokový oltář sv. Kříže, sestávající ze čtyř podvojných sloupů, neobyčejně od sebe vzdálených, které jsou závitkovitě stočeny a bohatě zdobeny římsovým a hlavicemi. Pozadí tvoří malovaná zeď s oblaky, na níž jest upevněn veliký kříž. Pod ním stojí polychromované sochy P. Marie a sv. Jana Ev. Ten oltář i dubové zábradlí sestavil bratr Tadeáš Ratayský roku 1771. Oltář sv. Kříže tvoří zároveň dvanácté zastavení křížové cesty. — Naproti v epištolním boku jest gotický oltář sv. Barbory z roku 1866. Dříve tam býval oltář Porciunkulový. Na svatostánku namalováno jest poprsí Kristovo s kalichem a hostií od malíře L. J. Bernarda roku 1867.

Na západní straně Lorety spatřuje se oltář Martinický, přenesený z hraběcí kaple u sv. Víta v Praze. Jest slohu čistě renaissančního. — Při pilířích u hlavního vchodu stojí oltář sv. Čtrnácti Pomocníků a naproti sv. Jana Nepomuckého. Výzdoba jejich jest novější.

Klášterní budova jest čtvercová, 40 metrů dlouhá a 38 metrů široká. Nad vchodem jsou vymalovány spojené znaky zakladatelů v ozdobné kartuši. Na schodišti a v jídelně umístěny jsou obrazy zakladatele v životní velikosti. — Knihovna chová cenné památky ze 17. století, ponejvíce latinské. —

Za moru roku 1713. umřeli zde dva řeholníci. Klášter také poslal dva kněze za exposity moru, aby zaopatřovali nemocné; v Lounech byl P. Theobald Hausenka a v Dobroměřicích P. Albín Kheli. Od té doby žili zde řeholníci v pokoji, a kromě misii a bohoslužeb nezapomínali na potřebné opravy kostela i kláštera. Tak větší oprava stala se roku 1731., kdy byla obě stavení nově pokryta, a v kostele založena křížová cesta.

Roku 1785. zrušil císař Josef II. třetí řád ve Slaném a jmění terciářů bylo zabaveno. Příštího roku 1786. přišel do kláštera krajský hejtman se čtyřmi komisaři a přinesl listinu, že jest klášter zrušen. Úředníci vyžádali si ode všech řeholníků přísahu a odhadli věci klášterní. Ale působením Smečenského vikáře bylo zrušení kláštera odvoláno; budoucně však smělo ve Slaném bydlet pouze sedm Františkánů.

Dne 20. května roku 1799. rozpoutala se nad městem hrozná bouře; uhodilo také do velké věže kostela františkánského kolem třetí hodiny ráno. Věž shořela a zapálila také lucernu nad kopulí. Ale společným úsilím řeholníků i obyvatel Slanských byl požár udušen. Věž a porouchanou střechu na kostele opravovali Františkáni ještě roku 1800.

Dne 2. dubna roku 1802. nemálo se zalekli Slanští Františkáni, když jim doručil krajský hejtman dekret císařský, aby svůj klášter přenechali Slanským Piaristům. Jejich kollegium bylo chatrné (ruinatum) a klášter františkánský měl jim poskytnouti nového útulku. Františkáni se bránili. Měli na své straně svého patrona, hraběte Karla Clam-Martince, který zahájil vyjednávání u samého dvora ve Vídni. Smečenský děkan a vikář kraje Slanského, P. Josef Havrlík, přimlouval se za Františkány u pražské konsistoře. Ti způsobili, že císař František vydal dne 12. května roku 1803. nový dekret, že smějí Františkáni Slanský klášter podržeti.

Za válek Napoleonských odvedl klášter přebytečné kostelní stříbro v ceně asi 1000 zl. státním úřadům. Dne 18. srpna roku

1813. založena jest v klášteře nemocnice pro zraněné vojíny na bojišti u Lipska. Bylo prý jich na tisíce. Řeholníci i představený P. Petr Morávek, známý též jako spisovatel český, bydlili v soukromém domě u Radnických až do 4. března roku 1814., kdy vojáci klášter vyklidili. Na opravu kláštera darovala vláda 2.400 zlatých.

Počet řeholníků byl ve Slaném různý. Až do času císaře Josefa II. bývalo tam obyčejně 14 řeholníků, někdy i více, neboť v klášteře bylo studium filosofické. Roku 1799. byli tam 4 kněží a 2 bratři, roku 1876. žili tam 3 kněží a 4 laici, nyní 2 kněží a 3 bratři.

Do kostela nejsv. Trojice ve Slaném putovávali věřící až z Prahy. Jednou je vedli Františkáni od Panny Marie Sněžné, po druhé Františkáni Irští (Hyberňáci) od sv. Ambrože a jindy opět Premonstráti Strahovští. Od roku 1664. konávají kněží Slanského kláštera missie ve vikariátě Smečenském.

XII.

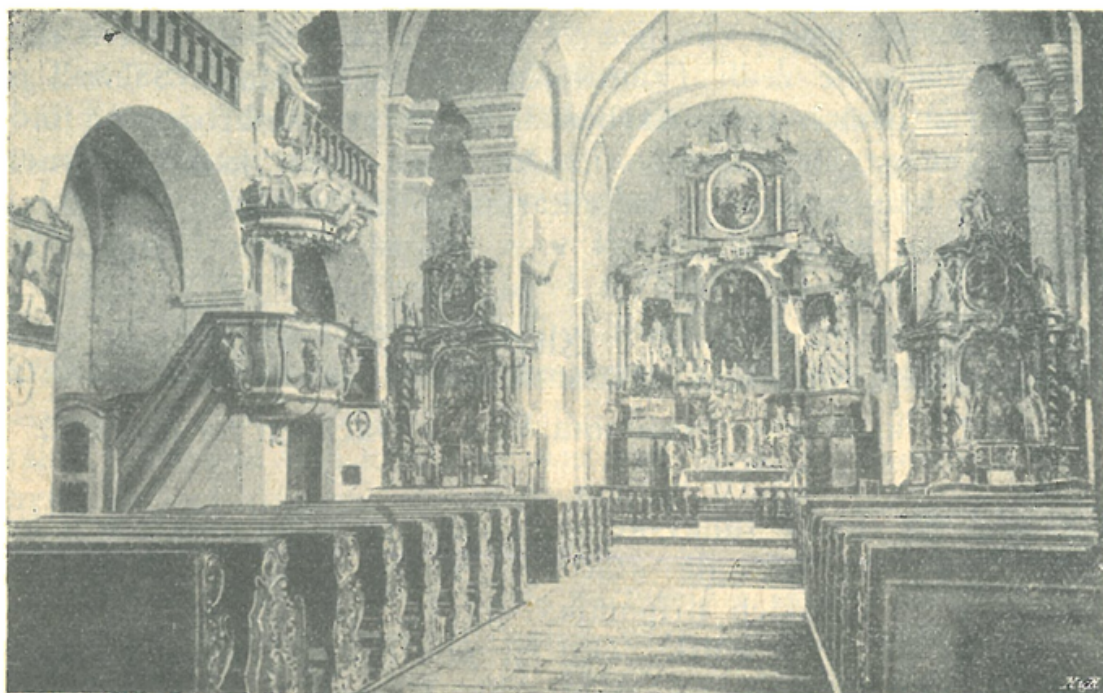
Kostel a klášter sv. Antonína Pad. v Dačicích na Moravě.

kraji Jihlavském, na řece Dyji Moravské, leží neveliké, ale starobylé město Dačice, které se v dějinách připomíná již ve XII. století.

V XVII. věku žil tam bohatý občan a majitel dvou domů Matěj Jiří Kapeta, o němž kolovala pověst, že prý pochází z rodu francouzských Kapetovců. Narodil se po r. 1600. a vyučil se u svého otce Jiřího, jenž byl v Dačicích radním, soukennictví. Převzav po svém otci dílnu, rozšířil obchod a zbohatl. Obchodoval až v Holandsku, Americe a v Indii. Matěj Kapeta požíval v Dačicích všeobecné vážnosti, že již r. 1638. zvolen byl za městského radního a po válce třicetileté za primátora čili starostu města. Ten úřad zastával až do roku 1671. osobně, potom však jmenován byv za své zásluhy doživotním primátorem, obdržel k ruce místoprimátora Jana Březinu. Matěj Kapeta užíval svého bohatství ke zvelebení města a prospěchu obyvatelstva, které za třicetileté války schudlo. Roku 1655. značně rozšířil městský špitál (chudobinec) skoro jen svým nákladem. Maje na mysli i duchovní blaho rodného města, ustanovil vystavěti tam klášter pro řeholníky řádu Františkánského.

Dne 8. září roku 1659. slavila se v Jindřichově Hradci kapitola za předsednictví P. Pavla de Tauris († 1666. v Lublani jako biskup), při níž zvolen za provinciála P. Bernardin Lattke. Na tu kapitolu obrátil se s prosbou primátor Matěj Jiří Kapeta, aby provinciál poslal do Dačic několik řeholníků. Provinciál vypravil tedy do Dačic dva kněze, totiž P. Bedřicha Brukáče a P. Václava Nedbala. Primátor ubytoval oba řeholníky ve špitále při kapli sv. Anny, jež stála na levém břehu Dyje u mostu a mínil vystavěti špitál na jiném místě. Ale Františkánům se špitál nezamlouval, že stál na místě močálovitém, i prosili

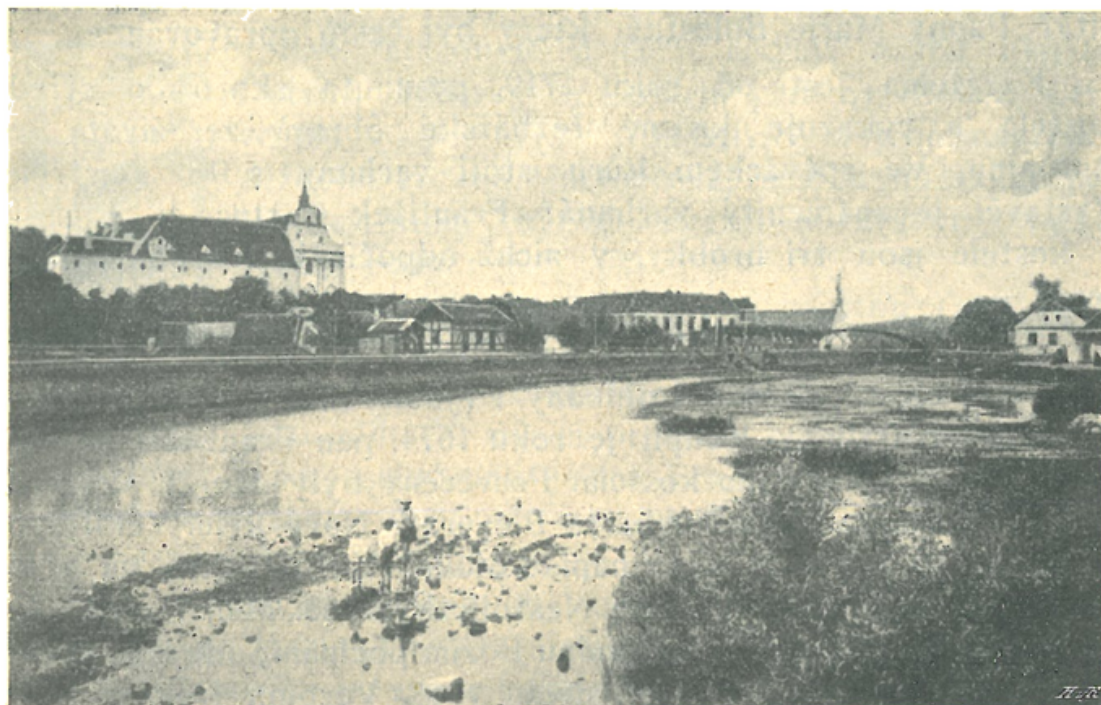
Vnitřek kláštera sv. Antonína Pad. v Dačicích.

primátora, aby jim vystavěl klášter na jiném místě. Matěj Kapeta koupil tedy za 45 zlatých dvě pole na vrchu zvaném „Na stráni“ od Eliáše Tůmy a Matěje Vlka a příštího roku 1660. dne 23. července položil základní kámen ke stavbě františkánského kláštera u přítomnosti tajemníka provincie P. Jindřicha Klára. Ve čtyřech letech byl klášter dostavěn a Františkáni se tam přestěhovali. Nemajíce však kostela, vykonávali bohoslužby ve špitální kapli sv. Anny.

Matěj Kapeta vyčerpal při stavbě kláštera své úspory a než shromáždil tolik peněz, aby mohl stavěti kostel, zemřel dne 14. dubna roku 1672. Po jeho smrti ujal se Františkánů František hrabě Fürstenberg, František hrabě Berka a ještě jiní dobrodinci, kteří položili základní kámen ke stavbě kostela sv. Antonína Paduánského dne 2. srpna roku 1672. Obřad vykonal pre-

monstrátský opat Matouš z Nové Říše. Stavba byla dokonána v sedmi letech. Dne 3. října roku 1677. přenesl slavným způsobem P. Hilarion Fišer nejsv. Svátost Oltářní z kaple sv. Anny do nového kostela sv. Antonína a od té doby konaly se bohoslužby ve chrámu klášterním. Kostel byl slavně vysvěcen (konsekrován) dne 6. července roku 1729. od solnohradského arcibiskupa Jakuba Arnošta knížete Lichtenštejna.

Kostel sv. Antonína jest vystavěn ve slohu románském a svou velikostí a výstavností zaujímá neposlední místo mezi klášterními chrámy na Moravě. Půdorys představuje nepravidelný čtverhran, který jest zdělí 52 a zšíří 25 loktů moravských. Ná-

Kostel a klášter sv. Antonína Pad. v Dačicích.

kladný vnitřek jeho vykazuje devět krásných oltářů, mezi nimiž zvláště hlavní oltář jest ozdoben obrazem nevšední ceny umělecké. Obraz ten představuje sv. Antonína Paduánského, an zázračně léčí nemocného muže; obraz ten byl zakoupen ve Florencii od znamenitého vlašského malíře za 3.000 zlatých. Nad tímto obrazem zavěšen jest menší, představující skupení andělů s hudebními nástroji a má neméně uměleckou cenu. Krásný svatostánek obklopují vkusné sochy andělů. Hlavní oltář jest dar hrabat Berků a Vrbnů, což vyjadřují dva latinské chronogramy tohoto znění: *Gloriosi Medici Antonii honori virtus Berkijana crexit* (1681.). -- Na epištolní straně jest podobný nápis: *Wrbnea pietas praesente Decore Magnificavit* (1719.). Kolem hlavního oltáře visí šest lustrů z roku 1857.

Na evangelní straně první oltář zasvěcen jest sv. Josefu, jež postaviti dal hrabě František Josef Heissler roku 1719. Dříve bývala na tom místě kazatelna. Vedle jest oltář Božského Srdce Páně; obraz zakoupen v Praze roku 1854. Třetí oltář sv. Petra z Alkantary dal vystavěti František Gürth, správce panství Dačického roku 1753. Poslední oltář sv. Barbory postaven roku 1763.

Na straně epištolní jest oltář sv. Jana Nepomuckého, který dal zříditi jmenovaný již hrabě František Geissler. Oltář sv. Františka ozdoben jest obrazem umírajícího zakladatele řádu, kterýž obraz má velikou uměleckou cenu. Oltář sv. Michaela postaven roku 1757. z příspěvků dobrodincův. Z té doby jest též oltář Panny Marie Bolestné, který byl často opravován.

Kazatelna jest od roku 1719. posunuta skoro do středu kostela a vykazuje krásné řezbářské obrazy ze života sv. Antonína. Ve zpěváckém kůru stojí varhany s 18 rejstříky. Vystavěl je znamenitý varhanář František Gartner z Tachova. V kostele jsou tři hrobky, v nichž odpočívají dobrodinci kláštera. —

Průčelí kostela ozdobeno jest čtyřmi sloupy, na nichž spočívají tři oblouky nesoucí úhledný i vysoký štít a kostelní vížku. V ní visí dva zvony. Koupil je roku 1674. pan František Antonín hrabě Berka z farního kostela. Posvěceny byly dne 22. července téhož roku od opata Norberta Pleyera z Nové Říše. Větší zvon „František, Antonín“, nesl nápis: Slovo Páně zůstává na věky. Slitý jest z poručení Václava Neatoliczky 1568. Menší zvon „Anna, Ludvíka“ měl nápis: Ve jménu Božím počínám; ode mně Honze Neipaura jest tento zvonec slíván 1568. Verbum Domini manet in aeternum. — Ke kostelu vede z ulice schodiště s 52 schody.

Klášterní budova jest jednopatrová. Kolem ní rozkládá se veliká zahrada se skleníky, pro které rozvádí se voda v dřevěných rourách ze studny klášterní, která jest 12 sáhů hluboká. Nad zahradou jest stinný lesík, odkudž jest krásný pohled na údolí řeky Dyje.

Počet řeholníků byl v různých dobách rozličný. Z počátku byli tam jen dva kněží; po vystavění kláštera roku 1678. bylo tam 8 kněží a 5 bratří. V 18. století zřízeno bylo v tom klášteře studium filosofické, proto tam bydlívalo až 30 řeholníků (roku 1746.). Roku 1783. přenesena sem křížová cesta ze zrušeného kláštera Klarisek ve Znojmě. V té době obohacena byla knihovna starými knihami a rukopisy, jež přeneseny sem ze zrušených klášterů v Olomouci, Znojmě a Jemnici. Jest tam

také plášť, hábit a kající roucho sv. Jana Kapistrána z hrněnského františkánského kláštera, jež císař Josef II. zrušil.

V té době působil v Dačicích P. Benvenut hrabě Deblin z Althardu, znamenitý bohoslovec, jenž pořádal roku 1762. v pražském kostele Panny Marie Sněžné veřejnou bohosloveckou disputaci (rozhovor), a v Olomouci čítán byl mezi nejlepší řečníky. Zemřel v Moravské Třebové roku 1816.

XIII.

Františkánský klášter v Hájku.

otomek starobylé panské rodiny, hrabě Florián Dětrich Žďárský ze Žďáru, pán na Kladně, Červeném Újezdě, Jenči a Hostivici, a jeho manželka Alžběta, rozená Martinicová, neměli mužského potomka, který by se uvázal v držení statků svého rodu.

I učinil hrabě Žďárský na počátku roku 1621. slib, dá-li mu Bůh na přímluvu Panny Marie syna, že vystaví na svém panství ke cti Panny Marie kapli Loretskou. Bůh vyslyšel jeho slib. V měsíci prosinci roku 1621. porodila paní Alžběta syna, jemuž dali jméno František Adam Eusebius.

Když se ukázala vesna na českých luzích roku 1622., vydal se hrabě Žďárský na cestu do Itálie, jednak aby vykonal v Loretě pobožnost, jednak aby opatřil si plány loretského domku Panny Marie. Dne 12. června roku 1623. vrátil se do Čech a ustanovil, že vystaví loretskou kapli v „Hájku“.

Hájek nazýván byl lesík u Litovic, ležící asi dvě míle na severozápad od Prahy.

Od nepaměti stávaly na tom místě dva ohromné stromy, v jejichž stínu rádi odpočívali rolníci i poutníci. Pan Gothard Florian ze Žďáru dal tam vysázeti roku 1589. lesní stromky a založený les obehnal příkopem. Místo mělo podobu čtverce. Když stromky vzrostly, nazýváno to místo „Hájek“; později však kdy tam už stála kaple loretská, „Svatý Hájek“.

Uprostřed Hájku postavil hrabě Florián Dětrich Žďárský kapli dle nákresů a plánů, jež z Lorety v Italii přinesl. Na slavnost Navštívení Panny Marie, dne 2. července roku 1625., vysvětil tu kapli arcibiskup pražský, kardinál Arnošt hrabě Harrach, ke cti nejsv. Trojice, Rodičky Boží Loretské, sv. Václava a sv. Ludmily. Ostatky obou českých patronů přinesl do Hájku sám kardinál. Tomu svěcení přítomno bylo mnoho svět-

ských i duchovních hodnostářů, zástupy lidu z Prahy a okolních vesnic. Ze světských hodnostářů jmenují se: Adam hrabě z Waldštejna, nejvyšší purkrabí; Jaroslav Bořita hrabě z Martinic, nejvyšší hofmistr a jeho manželka Maria Eusebia, rozená Šternberková, se dvěma dcerami Lucií a Barborou; Paris hrabě z Ladronu s manželkou Annou Marií, rozenou Žďárskou; Jaroslav hrabě ze Šternberka a konečně zakladatel s manželkou. Hned po slavnosti svěřil hrabě Žďárský opatrování kaple poustevníku pro něhož vystavěl nedaleko Lorety poustevnu.

Hájek navštěvovali od té doby četní poutníci. Byla to zvláštnost pro české katolíky, neboť po tu dobu nebylo v Čechách lorety; hradčanská loreta byla postavena teprve roku 1628.

Kostel, klášter a hřbitov františkánský v Hájku.

Sám kardinál Harrach putoval do Hájku dne 2. července roku 1628. s celým dvorem svým. Po vykonané pobožnosti obětoval Panně Marii stříbrný kříž s ostatky. Jeho zbožného příkladu následoval také královský místodržící a jiní slavní pánové duchovní a svěští. Hrabě Florián Dětrich ze Žďáru opatřil pro Loretu v Hájku celé kostelní nádobí. Zmínky zasluhuje šest stříbrných svícňů; stříbrný kříž s ebenovým podstavcem, v němž uloženo bylo 22 rozličných ostatků; dvě stříbrné korunky pro Ježíška a Pannu Marii, jež byly zdobeny českými granáty a topasy i safíry, šest reliquiářů z ebenového dřeva, kalichy a konvičky s talířem. Jeho manželka Alžběta pořídila pro kapli loretánskou v Hájku drahé ornáty, antipendia a jiná roucha. Také jiní zbožní ctitelé Panny Marie obětovali v Hájku různé skvosty. —

Když tedy pouti do Hájku přicházely v oblibu, rozhodl se pan Dětrich povolati tam řeholníky, aby konali v loretě boho-

služby pro věřící, šířili úctu Panny Marie a přísluhovali poutníkům sv. svátostmi. Ale než provedl svůj úmysl, zemřel kolem roku 1650. Před smrtí rozkázal svému synu Františku, aby v Hájku vystavěl klášter a usadil v něm řeholníky.

Dne 8. září r. 1659. slavili Františkáni kapitolu v Jindřichově Hradci řízením generálního plnomocníka P. Pavla de Tauris.

Loreta ve františkánském kostele v Hájk.

K té kapitole poslal hrabě František Adam Eusebius žďárský ze Žďáru žádost, v níž prosil generálního plnomocníka i nově zvoleného provinciála P. Bernardina Latkea, aby poslal do Hájků šest kněží; sliboval, že vystaví tam klášter a uloží nadaci, ze které by mohlo žít dvanáct řeholníků. Přál si tam ihned mít P. Donula Paleu, sv. písma doktora a P. Ivona, že by mohli bydlet v jeho zámku v Červeném Újezdě, pokud ne-
vystaví klášter.

Kapitola vyslyšela jeho žádost a poslala do Hájku P. Donula Paleu se třemi řeholníky, kteří se usadili v poustevně u lorety. Hrabě Žďárský staral se o jejich výživu.

Od té doby ještě více poutníků do Hájku přicházelo. Veliká obtíž pro poutníky byla, že nebylo v celém okolí studánky. Někteří z nich dobrovolně kopali na několika místech, ale nikde se vody nedokopali; vždy narazili na tvrdou skálu. Po mnohých a marných pokusech upustili od toho úmyslu nadobro. Divná věc! Dne 8. září roku 1662. na den Narození Panny Marie západně od lorety ukázala se na jednom místě nad zemí čistá voda, kterou poutníci do dlaní nabírali a pili. Příštího dne kopali na tom místě a našli hojný pramen čisté vody. Ta studnice zachovala se dodnes; jest při bývalé poustevně a pozdější kapli sv. Antonína. O té vodě koluje pověst, že uzdravovala lidi neduživé.

Nežli došlo ke stavbě kláštera Hájeckého, vyjednával roku 1663—4. definitor P. Patricius Pallet s hrabětem Žďárským, že Františkáni dle řehole své nesmějí a nechtějí přijímati nadace v penězích, nýbrž jen v potravinách. Když se ta záležitost urovnala, začal hrabě Žďárský stavěti klášter asi roku 1664. Po čtyřech letech stálo již východní křídlo klášterní budovy a věž s hodinami. Ale než byl klášter dostavěn, zemřel hrabě František Adam Eusebius Žďárský dne 7. dubna roku 1670. Jeho tělo odpočívá u sv. Víta v Praze, ale srdce jeho pohřbeno jest v Hájku. Před smrtí napsal hrabě Žďárský nadaci, kterou zajistil výživu pro dvanáct řeholníků.

Dědicem zakladatele hájeckého kláštera ustanoven byl pan Jaroslav Bernard z Martinic, neboť hrabě Žďárský zemřel ve věku panickém. Jaroslav z Martinic dokončil stavbu kláštera r. 1673. V měsíci květnu toho roku přesídlili Františkáni z poustevny do nového kláštera; prvním kvardiánem byl P. Basil Skriba. —

Od nádraží v Litovicích jdeme k Hájku asi tři čtvrti hodiny po silnici mezi poli. Uprostřed nedohledných lánů polí spatříme již z dálky neveliký lesík, pravý to „Hájek“. Míjíme u silnice dvůr, jehož majitelem jest císař pán, a ihned nás pozdravují šelestem mladé břízy a jedle z klášterní zahrady, že inaně dýcháme volněji v jejich stínu. Se silnice odbočíme na pravo nedlouhým úvozem mezi dvěma zdmi a přijdeme ke zděné bráně, která otevírá vchod na podélné nádvoří před východní stranou kláštera. Dobře volený nápis nad portnou dává nám naději, že budeme vlídně přijati. Nápis zní takto: „Požehnaný, jenž přichází ve jménu Páně“!

Ve fortně vítá nás představený kláštera. Provází nás nej-
dříve po chodbě, ukazuje a vysvětluje obrazy na stěnách; z
těch však žádný neprozrazuje zvláštního umělce. Potom nás u-
vádí jednoduše upravenou sákristií do kaple loretánské. V kro-
čivše dovnitř, zaražení jsme čirou tmou. Rozsvěcuje svíčku,
v jejímž matném svitu blýská se postříbřený oltář Panny Marie
Loretánské. Přída tumby oltářní jest dovedně tepána v kovu
a místy postříbřena; jest to umělecká práce slohu barokního.
Na oltáři stojí asi metr vysoká socha Panny Marie s Ježíškem,
jichž hlavy zdobí koruny. Kaple jest místnost obdélná, 10 me-
trů dlouhá, 5 metrů široká a 8 metrů vysoká. Zdi nejsou o-
bíleny; vysekanou omítkou znázorňují se trhliny a prorvy, jež
zejí ve zdivu italské lorety. Nad oltářem otvírá se polokruhové
okno do řeholního choru, v němž jsou také varhany se 6 rej-
stříky. Před oltářem na zemi jest kámen s nápisem: Sepultura
cordis Fran. Eusebii comitis a Sora (Hrob srdce hraběte Frant.
Eusebia ze Žďáru).

Odtud vede nás představený známou chodbou k těžkým dve-
řím, a když překročíme práh, ocitneme se v ambitě (chodbě),
jež vede kolem čtyřhranného dvora. Ambity jsou do dvora o-
tevřeny, a strop s vrchním zdivem spočívá na mocných pilířích.
Kráčíme jižní chodbou a stavíme kroků svých u prostinkého
oltáře Panny Marie Pasovské. Tento oltář stojí ve výklenku chod-
by, a od prachu chráněn jest skleněnými dveřmi. Dala jej po-
stavití arcivévodkyně Toskánská roku 1737. Původní však oltář
založil pan Jaroslav hrabě z Martinic roku 1671. — Zde bývá
o svátcích marianských zpívána mše svatá, při níž zpívají pout-
níci; doprovázejí je varhany v choru nad sákristií.

Rozhlížíme se po dvoře. Jest to čtyřhranný prostor, obklo-
pený čtyřmi křídly klášterní budovy, z nichž každá měří 57
metrů délky. Teprve nyní seznamujeme se s polohou lorety.
Kaple vystupuje ze středu východního křídla do dvora jako
poloostrov. Kráčíme jižní chodbou a představený upozorňuje nás
na ohražený hrob, v němž v zasklené skříni odpočívá tělo sv.
mučedníka Justína. Ty ostatky opatřila pro Hájek arcivévodkyně
Toskánská roku 1737. a dala ozdobiti skříň i ostatky. Nyní
se starají o výzdobu toho hrobu některé pražské paní a slečny.
— Západní chodba jest také do dvora otevřena; stojí tam ně-
kolik zpovědnic. V severo-západním rohu dvora jest hřbitůvek
pro hájecké Františkány. Upravené rovy, mezi nimiž vinou se
pískem posypané cestičky, obehnané jsou ve čtverci železnou
mříží. Uprostřed strmí kříž, znak budoucího vzkříšení, u je-
hož paty hlásá popsaná deska jména těch, kdo na hřbitůvku od-

počívají. Ten tichý, mlčelivý koutek vyzývá člověka k rozjímání.

Severní chodba jest proměněna v kapli sv. Kříže. Hlavní oltář stojí však posunut až do síně, jež vyplňuje severo-západní roh klášterní budovy. Na oltáři vztýčen jest kříž, u něhož jest socha bolestné Panny Marie. Ve vlastní chodbě přiléhá k levé straně (evangelní) oltář sv. Anny, kdež umístěn jest umělecký obraz světice od českého malíře pana Dítěte. Tomuto oltáři se podobá oltář sv. Františka, jenž stojí níže v kapli. Obraz na oltáři jest staré dílo umělecké.

Vracíme se opět do známé chodby (vychodní). Představený vede nás do jídelny. Jest to místnost klenutá, neveliká, s křížem v průčelí. Nade dveřmi visí trojdílný obraz sv. Krištofa, jež maloval roku 1906. český umělec Förster na památku primice pana rady Šauera z Augenburku. Uprostřed obrazu zříme obrovskou postavu sv. Krištofa (Christophoros t. j. Kristonoš), an nese na bedrách Ježíška přes mořský záliv. Stranou sedí u moře poustevník modle se z knihy; má podobu novosvěcence. Obraz nese mnohou známku chvatu; byl vymalován v sedmi dnech před primicí.

Chodby v prvním poschodí položeny jsou dlaždicemi. Světnice v patře jsou prostorné a vysoké. Knihovna jest malá a nevelké ceny.

Kolem kláštera rozprostírá se ve čtverci ohromná zahrada. Délka její čítá 475 vojenských kroků (skoro půl kilometru) a šířka asi 200 kroků. Posázena jest ze tří čtvrtí mladým lesem (3—10 letým); jedna část porostlá jest vysokými stromy listnatými i jehličnatými. Ze zahrady vidíme nový krov na klášterce a na straně východní vížku, jež postavena byla roku 1668.; asi před deseti lety byla řádně opravena. Ve věži jsou dva zvony, jež posvětil Kašpar Ermer, opat od sv. Jana pod Skálou roku 1689.

V posledních letech byl celý klášter i kostel náležitě opraven.

V dřívějších dobách chodívaly do Hájku četné průvody poutníků. Jen těch, kdož přijali sv. svátosti ze slibu, čítalo se 2.600. Dosud putují věřící do Hájku; zmínky zasluhuje processí pražské, které co rok chodívá do Hájku dne 7. září. Ke zvýšení pobožnosti postaveno bylo počátkem 18. století 14 kapliček na cestě z Prahy do Hájku.

Počet řeholníků byl různý. Obvyčně bývalo tam 12 řeholníků, někdy i více; roku 1746. bylo jich 27. Nyní tam žijí dva kněží a dva bratři.

XIV.

Františkánský klášter v Hostinném.

koro na úpatí Krkonoš, v malebném údolí podél řeky Labe, rozkládá se úhledné městečko Hostinné (Arnau). Na východní straně městečka cestovatelovu pozornost poutá čtvercová budova, klášter to františkánský, k němuž se druží malý ale úhledný kostel. V létě působí klášter dojmem záměcku, obklopeného bujně zeleným parkem. Utulný klášter jest nemalým dobrodiním pro celou krajinu, neboť tam nejraději přicházejí věřící, aby dosáhli pokoje a míru pro své duše.

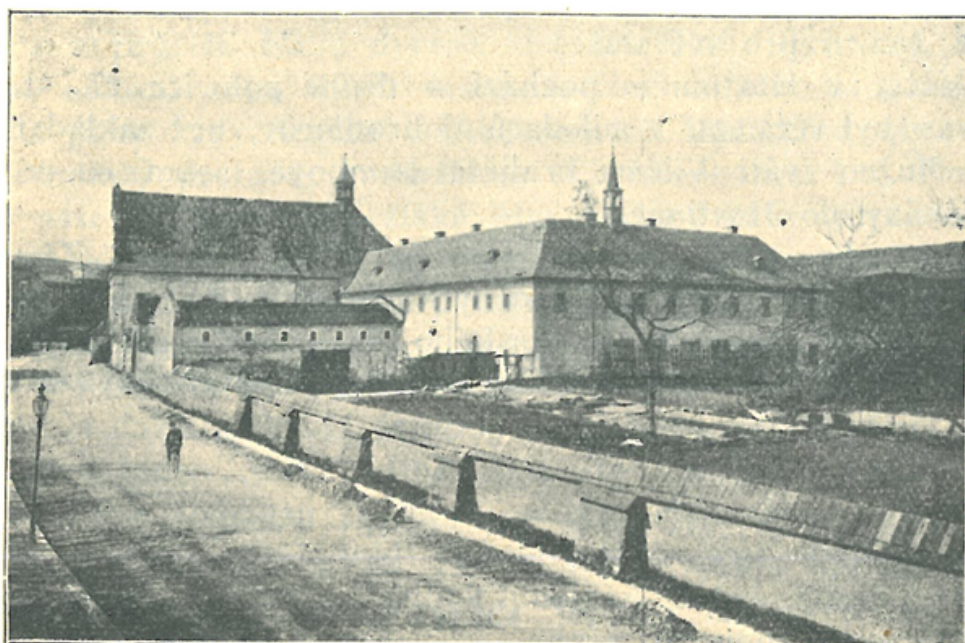
Klášter v Hostinném pochází z druhé polovice 17. století. Postaven byl většinou z milodarů dobrodincův, než zakladatelem přece dlužno zvatí Viléma hraběte Lamboye, neboť on povolal Františkány do Hostinného.

Hrabě Lamboy, pán na Hostinném a Nových Zámcích, umínal si k dobru svých poddaných povolati do města řeholníky. Vystavěl nedaleko děkanského kostela rozsáhlou budovu (residenci) a vybídl OO. Tovaryšstva Ježíšova, aby se tam usadili; nabízel jim residenci a kapitál 15.000 zlatých rýnských. Ale Jesuitům zdál se býti ten kapitál malý, neboť měli si z úroků opatřovati celou výživu, a proto nepřijali nabízené residence. Pobýli sice v Hostinném roku 1661. krátkou dobu, ale když hrabě nechtěl základní kapitál zvýšiti na 60.000, zřekli se residence a opustili město.

Zatím však hrabě Lamboy zemřel dne 12. prosince 1659. na zámku v Dimokurách. Ovdovělá hraběnka Sibilla a její syn Jan Lambert Lamboy usilovali, aby zbožný úmysl zemřelého hraběte stal se co nejdříve skutkem. Když OO. Jesuité residenci opustili, pátrala hraběnka, který řád by se nejlépe hodil pro Hostinné. O klášter se ucházeli Kapucíni a potom Karmeliti, ale hraběnka dala přednost Františkánům české provincie. Stalo se to zásluhou P. Patricia Palleta, brněnského kvardiána, jenž byl s hraběcí rodinou dobře znám, jak svědčí dopis Jana Lamberta Lamboye ze dne 19. srpna 1666. na P. Patricia. (Originál v archivu provinčním).

Zástupci české provincie, shromáždění dne 19. října při kongregaci v Praze, uvázali se v držení kláštera a ustanovili za prvního představeného P. Patricia Palleta. Františkáni uvedeni byli dne 23. listopadu 1666. do nového kláštera v Hostinném, kde je přivítala městská rada a úředníci panství Hostinnského. —

Přední starostí řeholníků bylo, vystavěti kostel, aby bratři nemusili konati bohoslužby v děkanském chrámu, a aby měli vhodné místo pro řádové pobožnosti a církevní hodinky. Dne 1. června 1667. posvětil základní kámen ke stavbě kostela biskup královéhradecký Matouš Bílek z Bilenberka, jenž byl nemalým příznivcem Františkánů již jako opat benediktinský u sv. Mikuláše v Praze. O stavbě kostela pracovalo se pilně po tři léta, a když stavba dokonána, ukázala se pravdivost přísloví: Práce kvapná, málo platná, Stavitel zvolil ke stavbě místo nevhodné, močálovité, a buď z nedbalosti, nebo nezkušenosti,

Františkánský klášter v Hostinném.

položil základy mělce. Za nedlouho ukázaly se ve zdích trhliny, a celá stavba hrozila sesutím. Veliký náklad na stavbu vyhozen byl nadarmo. To místo nehodilo se pro klášter ještě z jiných důvodů. Zahrada klášterní byla omezena farním kostelem, před klášterem vedla hlučná silnice. Za jarních a podzimních dešťů hnala se voda s blízkého vrchu Töpferberku přímo na klášter.

Zahájeno tudíž vyjednávání mezi řádem františkánským a hrabětem Maximiliánem Martinicem, poručníkem to nezletilého Jana Maximilána Lamboye, jehož otec Jan Lambert zemřel r. 1669., aby vystavěl pro Františkány klášter na jiném místě, aneb aby jim postoupen byl hřbitovní kostel Nejsvětější Trojice s pozemky. Jednání trvalo dlouho, neboť poručník musil se stran hřbitovního kostela nejdříve shodnouti se správou města, jemuž kostel náležel. Příčiněním provinciála P. Bernarda Sanniga

došlo ke shodě dne 11. prosince roku 1677. za těch podmínek: Město Hostinné přenechává OO. Františkánům kostelík Nejsv. Trojice na hřbitově u špitálu pod „Dolní Branou“ k věčnému užívání; dovoluje jim, aby si zakoupili kolem kostela tolik půdy, kolik mají potřebí pro klášter a zahradu. Vymínuje si však, že dosavadní františkánský klášter přejde i s příslušenstvím v majetek města. Bývalý klášter sluje nyní „Stará škola“.

Dne 27. března následujícího roku 1678. sloužil provinciál P. Bernard Sannig v darovaném kostelíku Nejsv. Trojice slavnou mši svatou ke cti Neposkvrněného Početí Panny Marie, a

Vnitřek františkánského kláštera v Hostinném nad/L.

po ní vykopal vlastní rukou základ pro první kámen ke stavbě nového kláštera; kostel zasvětil však Neposkvrněnému Početí Panny Marie. Roku toho a následujícího bylo na stavbě pilně pracováno. Výlohy hrazeny z milodarů dobrodinců, jichž získal klášteru velezasloužilý provincial velmi mnoho. Od hrabat Lambouův nebylo lze podpory očekávati, jelikož rodina ta velmi schudla.

Sluší se zajisté seznámiti čtenáře s P. Bernardem Sannigem, o němž byla již tolikráte řeč. Narodil se ve dvoře Bischofswaldě u Nisy ve Slezsku dne 31. ledna roku 1636. Vykonav předběžná studia v Nise, vstoupil do řádu sv. Františka a slavné sliby složil dne 12. srpna roku 1656. v kostele Nejsvětější Trojice v Kroměříži do rukou P. Urbana Hrabovského. Na kněze posvěcen byl v Praze dne 18. prosince 1662. od kardinála Arnošta Harracha. Při studiích předčil vlohami a důmyslem všecky své vrstevníky, a proto byl již roku 1664. jmenován

lektorem filosofie v Nise, po dvou letech generálním lektorem bohosloví v Praze a řádným professorem filosofie na bohoslovné fakultě pražské.

Dne 7. července 1667. měl veřej. disputaci z celého bohosloví při generální kapitole v Aracoeli v Římě na počest císaře Leopolda I. Přítomni byli zástupci celého řádu, mnoho prelátů a biskupů, mezi nimiž vratislavský biskup, kardinál Hassia. Svým vystoupením zjednal Sannig sobě i české provincii zvučné jméno v celém řádě i učeném světě.

Byl to však netoliko učenec, nýbrž i diplomat. Kardinál Harrach zvolil si jej za rádce a představený řádu jmenoval jej komisařem Svaté Země pro království České; za jeden rok (1673) sesbíral 7.661 zl., což jiní nevykonali za léta. Také v provincii uznávali jeho přednosti a zvolili jej dvakráte za provinciála (1675—8., 1684—7.). Jako provinciál vystavěl anebo zjednal řádu nemálo klášterů; byl to předně klášter v Namyslově (Namslau) ve Slezsku, v Opavě, Hostinném, Mor. Třebové, Dačicích, Ratiboři, Vratislavi, Hlupčicích (Leobschitz) ve Slezsku, Zásmukách, Hájku a opravil staré kláštery v Kadani a Tachově.

Sannig staral se také o dějiny své provincie; založil roku 1678. archiv provinční. Původní listiny uložil v Praze, opisy však zaslal do Brna, Hlohova (Glogau) ve Slezsku a do Říma (S. Franciscus trans Tiberim). Jako spisovatel vynikl P. Sannig nad všechny české Františkány od počátku až do přítomné doby. Jeho spisy jsou díla přesně vědecká. Vydal 1. „Dějiny tří řádů sv. Františka“ ve třech knihách in folio (1678.); 2. „Schola Theologiae seu Libri Sententiarum“, tomi IV.; 3. „Philosophiae Scotisticae cursus completus“, tomi III.; 4. „Controversiarum“, tomi II.; 5. „Universum jus canonicum“, tomi II.; 6. „Rituale Franciscanum“; 7. „Manuale Minoriticum“. — V rukopise zanechal Kroniku české provincie, kterou doplnil a vydal P. Severinus Wrbczanský pode jménem „Nucleus Minoriticus“ roku 1746. —

P. Bernard Sannig vyrovnal se tedy učeností a spisovatelskou činností svým současníkům: Bohuslavu Balbínovi T. J.; Pešinovi z Čechorodu; Jiřímu Krugerovi T. J. a poněkud mladšímu křižovníku Janu Beckovskému a Floriánu Hammerschmidovi. Ti ovšem pracovali hlavně ve prospěch národa českého, ale františkán P. Sannig měl širší pole činnosti, netoliko Čechy, nýbrž celý řád františkánský a celý učený svět, jelikož psal latinsky.

Za tyto zásluhy byl Sannig vyznamenáván v celém řádě, a nazván (1682.) Scriptor Ordinis a Pater Ordinis. Již roku 1682. poctěn byl úřadem visitatora provincie bavorské. Roku 1682. zvolen byl v Toledě (Španělsko) za generálního komisaře (splnomocněnce) nad celou cismontánií, t. j. nad 18 provinciemi evropskými a zároveň vikářem (místogenerálem) celého řádu sv. Františka a prokuratorem řádu; proto se zdržoval skoro celý rok v Římě. Jeho horlivost a diplomatická prozířetelnost zjednala mu důvěru a přízeň v řádě i u dvora papežského. Na zpáteční cestě konal prohlídku provincie tridentské, tyrolské i bavorské a vrátil se šťastně do Prahy dne 28. října roku 1683. Příštího roku zvolen opět za provinciála v Čechách.

Roku 1694. byl zase definitivně generálním při kapitole řádové ve Viktorii (Španělsko) a po druhé vikářem celého řádu; opět přebýval v Římě až do roku 1696. V roce 1701. stal se po čtvrté generálním definitivně a vrátiv se po třech letech z Říma do Prahy, poslán byl na odpočinek do kláštera ve Znojmě, kde tiše v Pánu zemřel dne 10. září r. 1701. — Byl to muž rázný, podnikavý, přísný na sebe a dokonalý, na cestách nepoužíval povozů, nýbrž cestoval vždy pěšky v sandálech. Jemu náleží také zásluha, že byl vykonán proces blahorečení ctihodných mučedníků pražských, ač v Římě nedošlo k jeho potvrzení. — Budiž trvalá čest jeho památce.

Sledujme opět dějiny kláštera v Hostinném! Stavba nového kláštera prováděna pomalu a důkladně, aby se nestalo to, co kostelu u děkanského chrámu. Stavitel dal nejdříve zříditi kanály do Labe, aby měla dešťová voda odpad a potom vystavěl vodovod. Když byly i mohutné základy položeny, zdvihaly se pohnáhlu do výše zdi i pilíře, které podpíraly klenbu. Nejdříve postavena byla křížová chodba (ambity), a potom první poschodí, v němž všechny chodby i světnice byly překlenuty; okna ovšem dle tehdejšího způsobu jsou malá. Do roku 1684. byl klášter zhruba dostavěn.

Dne 8. srpna 1684. přijel do Hostinného provinciál P. Bernard Sannig a ve slavném průvodu převedl své bratry do nového kláštera Neposkvrněného Početí. Slavně posvětil klášter a odevzdal jej ve správu tehdejšímu představenému P. Rudolfo Vávrovskému, za něhož pak klášter byl úplně dokonán.

Potom teprve počali řeholníci rozšiřovati klášterní kostelík, neboť bylo patrno, že pro lid, který stále více k Františkánům hlul, nepostačuje. Kostelík, který tvořil část nynější epištolní lodi od vchodu až po kazatelnu, pojal s bídou na 200 lidí.

Za souhlasu královéhradeckého biskupa Jana Františka Friedricha a provinciála P. Sanniga položil P. Rudolf Vávrovský roku 1685. základní kámen ku kapli P. Marii Bolestné, která měla souviseti na epištolní straně s kostelem. Zakladatelem té kaple jest pan Matěj Řehoř Hošínský, úředník na panství Wildschützském, jenž věnoval na stavbu 300 zl. Pod kaplí postavena zároveň hrobka.

Touto přístavbou se kostel františkánský valně nerozšířil, ale přece učiněn aspoň počátek k nynějšímu dosti velkému kostelu. Prozatím nedalo se více vykonati, neboť klášter neměl a dosud nemá patrona a odkázán byl vždy jen na milodary dobrodincův. Vnitřní zařízení v klášteře bylo z počátku tak skrovné, že klášterní představení strádali příspěvky až do roku 1743., než vše přivedli do pořádku.

Teprve jmenovaného roku 1743. rozšířen byl kostel Hostinnský stavbou druhé lodi s oltářem sv. Petra z Alkantary, jež určena byla pro zpovídání věřících („Poenitentiaria S. Petri“). Dne 22. října byl slavně posvěcen základní kámen k novému kostelu, který měl obklopovati původní kostel se dvou stran. K tomu účelu postoupilo město s dovolením biskupa královéhradeckého pozemek, a město obdrželo v náhradu kus pole, jež bylo zbožným odkazem klášterním majetkem. Ve dvou letech byla stavba dokonána. Zdi původního kostela byly na dvou stranách prolomeny a tak povstal nynější kostel. Jest to románská stavba se dvěma hlavními loděmi; jsou to vlastně dva kostelíky vedle sebe, jen že prostřední a společnou zeď nahrazují mohutné pilíře. Hlavní oltáře jsou dva. Jeden zasvěcen jest Neposkvrněnému Početí P. Marie, kdež se přechovává Nejvyšší Svátost Oltářní, druhý oltář posvěcený sv. Petru z Alkantary. Oba oltáře vynikají uměleckou prací; stavěla je známá tyrolská firma Fr. Stufleser. V epištolní lodi stojí ještě oltář sv. Antonína a sv. Františka od téhož mistra; v evangelní lodi jsou také dva oltáře, Panny Marie zvané Karlovské a sv. Josefa. Kostel nemá věže, ač by kostelu dodávala velké zajímavosti. Toliko nad kněžištěm zdvihá se malá, dřevěná vížka se třemi malými zvony. Kostel jest sice prostinký, ale za to čistý a útulný.

Klášter nevyniká památkami; vše jest jednoduché, ale čisté. Knihovna čítá 2700 svazků, mezi nimiž jest nejvíce knih kazatelských; rukopisů není. Archiv jest dosti chudý. Vše, co bylo cenného, rozvlečeno v době rušení klášterů do různých knihoven, nebo se dostalo za laciný peníz do rukou nehodných. -- Klášter sám jest výmluvným důkazem dobročinnosti

lidské, zvláště obyvatelstva města Hostinného a okolí, čehož svědkem jest pisatel těch řádků, jenž sedm let v Hostinném působil.

XV.

Františkánský kostel a klášter v Zásmukách.

dolf Vratislav hrabě ze Šternberka, pán v Zásmukách, Maloticích, Hošticích, Pučerách a Podousích, nejv. zemský purkrabí, projevil zbožné přání českým Františkánům, kteří slavili kapitolu dne 14. května r. 1690. v Jindřichově Hradci, že hodlá založiti na panství Zásmuckém klášter a kostel ke cti sv. Františka s ranami, chtějí-li jej přijmouti. Když provinciál P. Antonín Hartmann, svolil, vyžádal si hrabě Šternberk církevní dovolení ke stavbě a napsal nadační listinu.

První dva Františkáni přišli do Zásmuk k večeru dne 3. května roku 1691., totiž P. Křištof Puchner a bratr Florián Libichen. S nimi přicestoval z Prahy stavitel Ondřej Quadi, jemuž hrabě Šternberk svěřil stavbu kláštera. Oba Františkáni představili se faráři dp. Blažej Frantovi a vrchnostenskému správci p. Janu Silnému, u něhož přenocovali. Příštího dne o 7. hodině ranní dal se stavitel do vyměřování základů pro nový klášter. Řeholníci přebývali zatím, co se klášter stavěl, ve městě a sloužili mši sv. nejdříve v kostele farním, potom v kapli za městem v „Lípové aleji“.

Stavitel Ondřej Quadi pracoval spolehlivě a rychle. V červnu roku 1692. stála již větší část kláštera, že se v něm mohli řeholníci usaditi. Slavnostní uvedení do kláštera stalo se dne 10. června. Přítomen byl provinciál P. Antonín Hartmann s několika vynikajícími Františkány, zakladatel Adolf Vratislav ze Šternberka, jeho dva synové František Damián a Leopold, jeho bratr hrabě Štěpán ze Šternberka, baron František Max z Talenberka, duchovní otec kláštera (syndik) uroz. pán Přehořovský, jenž byl mincmistrem v Kutné Hoře, a také správce statků hraběcích Jan Silný. Klášter vysvětil provinciál, jemuž přisluhoval děkan Kouřimský a místní farář.

Krátce potom usadili se tam tito řeholníci: Představený byl P. Křištof Puchner, vikář konventu P. Vincenc Štingel, kazatelé P. Jakub Augustin, P. Norbert Schneider, P. Silver Gräner, P. Abraham Gregori; bratři Urban Kelner, Martin Vojíř, Mansvét Štěpán.

Základní kámen ke stavbě kostela položil opat Sedlckého kláštera Jindřich Snopek dne 12. září r. 1692. Ve dvou letech byla stavba kostela dokonána, a kostel vysvěcen slavně od téhož opata dne 1. srpna roku 1694. Přítomen byl provinciál Jan Ev. Frič s tajemníkem P. Kosmasem Zorišem a několika kvardiány, zakladatel kláštera s mladším synem Leopoldem a bratrem Štěpánem. Tehdy bylo v klášteře 7 kněží, 2 klerici a 4 laici. Příštího dne vedl opat Snopek velkolepý průvod z farního kostela do nového klášterního chrámu, kde odevzdal zakladatel kostelní klíče kvardiánu Křištofu Puchnerovi. Po té bylo „Te Deum“ a české kázání. Odpoledne se kázalo německy.

Tehdy byly v kostele jen tři oltáře: Hlavní zasvěcen sv. Františku, vedlejší na epištolní straně Zvěstování P. Marie, na evangelní straně sv. Antonínu.

Zdejší Františkáni zabývali se hlavně missiemi, duchovní správou a vyučováním ve školách. V té tiché kulturní práci nebyli vyrušováni, až teprve za války sedmileté. Dne 6. května roku 1757. po srážce u Prahy, táhli Prusové v síle 26.000 mužů ke Kouřím, kam dorazili ve třech dnech. Položili se tam táborem a odpočívali. Potom postupovali ke Kolínu (asi 4 hodiny cesty od Zásmuk), kde tábořili po čtyři neděle. Pruská jízda (husaři) rozjížděla se do celého okolí až k Zásmukám pro špiži, kterou si vymáhali hrozbami, že budou pleniti, nedostanou-li potraviny dobrovolně. V Zásmukách bývali denně a klášter františkánský nepominuli nikdy. Několikrát utábořilo se u města asi 500 mužů, kteří obmýšleli vniknouti do Zásmuk, ale vždy byli zahnáni od uherské jízdy; stálať rakouská armáda počtem 70.000 mužů u Čáslavi.

Konečně dne 13. června vyrazili Prusové z Kutné Hory k Malešovu, ale byli zatlačeni od uherské jízdy nazpět ke Kolínu. Na večer obsadil sám král Bedřich s 12.000 muži „Černé lesy“ u Kostelce; druhý oddíl utábořil se u Českého Brodu, třetí přitrlh do Sázavy pod generálem Treskovem. V Zásmukách panovalo veliké rozčilení, neboť lidé soudili z pohybů nepřátelského vojska, že rozhodná bitva svedena bude u Zásmuk. Generál Treskov vyzvídaje na Sázavském opatovi, jak daleko do Zásmuk, pravil: „Zítra budeme snídati v Zás-“

kách“. On nevěděl totiž o srážce u Malešova; teprve v noci přišel posel, aby táhl narychlo ke Kouřímí (2 hod. od Zásmuk).

Dne 14. června sjednotili se Prusové, kteří byli roztroušeni v Kolíně, Českém Brodě, Kostelci a Sázavě, a postavili se nedaleko Zásmuk u vsi Malotic. Král Bedřich vida lípovou aleji zářící ranním sluncem u Zásmuk, myslil, že to rakouské vojsko, a proto ustoupil ke Kolínu. Rakouská armáda však postupovala teprve odpoledne proti Prusům a obsadila ves Svojšice; druhá rakouská armáda pod Daunem přitrhla z Čáslavi ke vsi Indicům. V noci 16. června se naši rozestavili u Křečhoře, Chocenic a Plaňan.

Bitva strhla se dne 18. června mezi vesnicemi Křečhoří, Novou Vsí, Svojšicemi a Chocenicemi. Zásluhou rakouských vůdců a chrabrostí holobrádků i chorvatské pěchoty zvítězili naši slavně.

Františkánský kostel a klášter v Zásmukách.

Po bitvě přineseno bylo do Zásmuk několik set raněných jimž přísluhovali Františkáni sv. svátostmi celou noc. Zde třeba se zmíniti o chrabrosti čtyř Františkánů, kteří s nebezpečím života vytrvali u svěřeného stáda v duchovní správě; byl to v Kouřímí P. Fulminatus Ondráček, v Plaňanech P. Severin Janoušek, ve Svojšicích P. Didak Chvalovský, a v Chocenicích, kde se bitva strhla, P. Homobonus Hradecký.

Za války pruské roku 1778. převezeno bylo dne 23. srpna do Zásmuk 1.700 raněných vojáků, pro které zřízena byla v klášteře nemocnice. Františkáni se uchýlili do soukromých domů a zaopatřovali horlivě raněné až do 31. ledna roku 1779., kdy byla nemocnice v klášteře vyklizena. Za svou obětavost obdrželi dne 25. ledna 1779. pochvalný dekret od vrchního komandanta, plukovníka Siegla a vrchního lékaře Grossenegga.

Také roku 1866. navštívili Prusové klášter v Zásmukách, který musil živiti 500 mužů skoro dva měsíce (od 10. července do 31. srpna).

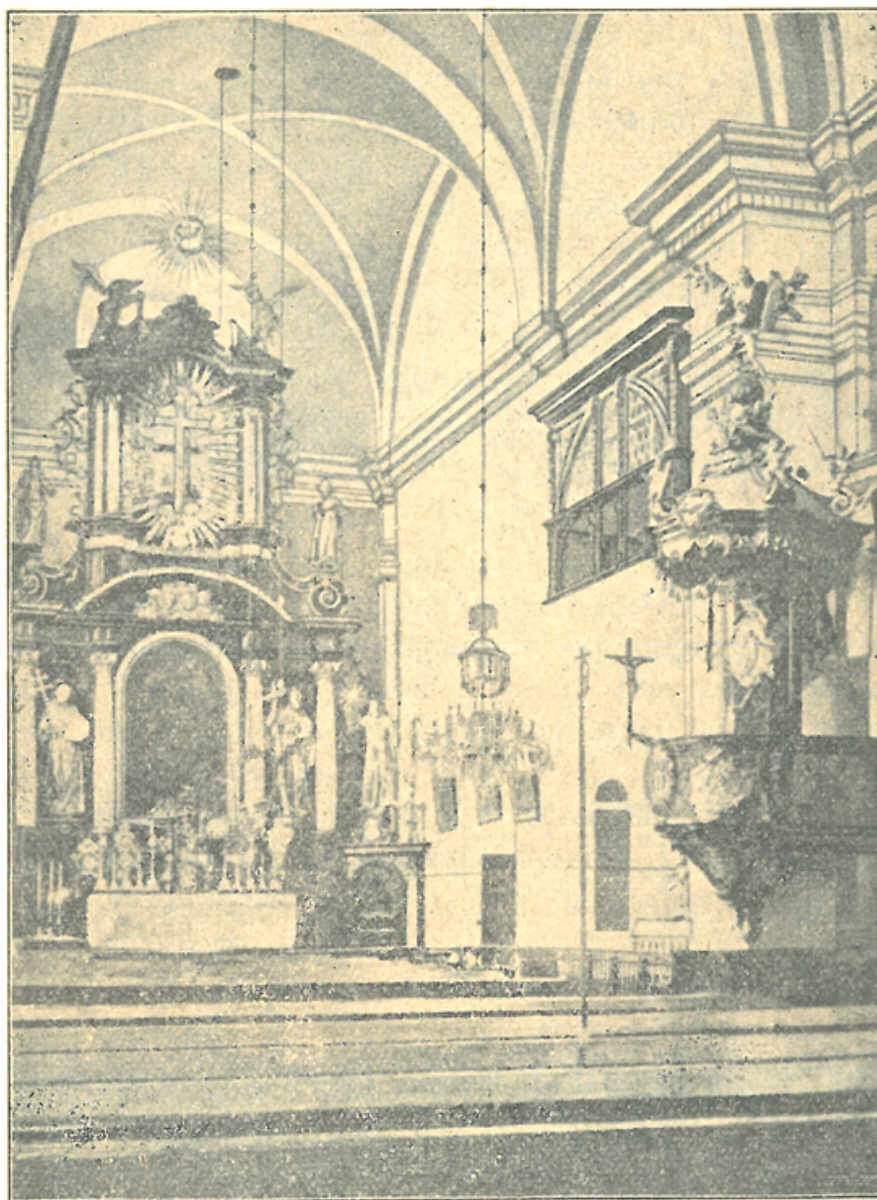
Klášterní kostel v Zásmukách jest barokový a prostředních rozměrů. Průčelí kostela jest vysoké a velmi ozdobné. Čtyřmi plochými sloupy dělí se na tři pole; v prostředním a nejširším poli otvírá se vchod do kostela, nad nímž latinský nápis, vyrytý do kamenného štítu, poučuje nás o zakladateli kostela a kláštera. Jeho znak (osmihranná, zlatá hvězda v modrém poli) stkví se nad štítem v ozdobné, kamenné kartuši. V ohnisku celého průčelí jest v polokruhu sklenuté okno, které osvětluje hudební kůr; po stranách zříme dvě okna menší. Ve výklencích stojí kamenné sochy světců řádových. Nad průčelní zdí vypíná se úhledný štít se dvěma obelisky po stranách; na štítu strmí uprostřed zlacených paprsků znak františkánský.

Střecha kostelní kryta jest červenými taškami. Nad kněžištěm zdvihá se plechem krytá vížka se dvěma zvony; větší zvon (Sv. Antonín) přelit byl roku 1823. a menší sv. Františka pochází z roku 1694.

Vejdeme-li do vnitř, spatříme jednolodní, barokní kostel, který jest neobyčejně světlý, ač nikde nevidíme oken. Jsou tam sice dvě řady oken, ale nižší řada zastřena jest štíty vedlejších oltářů a svrchní řada postavena jest nad římsou, která nám pohled na okna zastíňuje. Od základů vystávají mezi výklenky okenními mohutné, čtyřhranné sloupy, které jsou u vrchu spojeny podvojnou římsou, jež se táhne kolem celého kostela. Valená klenba prorvána jest výklenky okenními, jejichž žebra dosahují sotva třetiny klenby. Zvláštní jest, že klenba v kněžišti jest stejně vysoká jako v lodi. Délka lodi čítá 25·6 metrů délky a 13 metrů šířky.

Hlavní oltář ohrazen jest barokně prohýbanou mřížkou. Vystupuje se k němu po třech schodech. — Na oltářním stole jest podvojný svatostánek, dovedná to práce řezbářská, a na něm umístěna jest překrásná socha Božského Srdce Páně. Spasitel otevírá svoji náručí, jako by chtěl přivínouti každého zbožného ctitele k planoucímu srdci svému. — Soška pak sama jest jeden metr vysoká a jest to umělá práce pařížská z roku 1905. Po stranách svatostánku stojí dvě dvojice reliquiářů. Za nimi vystupují čtyři bílé sloupy s korintskými hlavicemi, jež rozdělují střední část oltáře na tři pole; prostřední jest největší. Do toho jest zasazen obraz sv. Františka. Světec klečí na hoře Alverně, obklopen anděly; s oblaků

vznáší se k němu božské Jezulátko, z jehož boku, rukou i nohou vyzařují světlé paprsky, jež zasahají a zraňují bok, ruce i nohy Serafa Assiského. Obraz jest tak starý jako kostel a svědčí o nevšední dovednosti svého tvůrce. V postranních dvou polích stojí sochy sv. Bonaventury a sv. Petra Alkantarského, sochy to staré, ale méně cenné. Jmenované sloupy nesou podvojnou římsu, na níž spočívá místo obvyklého štítu vkusný

Vnitřek kláštera zasmuckého.

světlík; v něm září v ranním slunci kříž. Nad světlíkem uprostřed dvou zlacených soch andělů ční skoro až ke stropu znak františkánský. Po stranách světlíků stojí na ozdobných konsolech sochy sv. Anežky Římské a sv. Kláry. Po obou stra-

nách oltáře otvírají se dva vchody za oltář, které nesou dřevěné kartuše se sochami sv. Jana Kapistrána a sv. Bernardína Sienského. Kněžiště jest zakončeno polokruhovou zdí a měří délky 8 metrů a šířky 7 metrů.

Věčná lampa jest trojboká, postříbřená nádoba s vysokým hrdlem, jež nese znaky hrabat Šternberků.

V malém výklenku na epištolní straně jest oltářík P. Marie Slované. Svrchní část oltáře nese uprostřed asi 40 cm vysoký obrázek Panny Marie Pomocné v bohatém barokním rámě. Jest to dovedná malba neznámého umělce asi ze 16. století. Na obraze jest nápis: Obrazye Pannyey Mariey Przied Welkiey Przed Borkiem. Tento obraz přivezl hrabě Adolf Vratislav ze Šternberka ze Švédska roku 1704. a dal pro něj vystavěti tento oltář. Hrabata Šternberkové měli jej ve veliké úctě a domnívali se někteří z nich, že ten obraz nesl sám Jaroslav ze Šternberka do boje proti Tatarům u Olomouce; ale stáří toho obrazu nesahá do té doby, ač jest i tak starým památkem staroslovanské úcty mariánské. — Kolem obrazu jsou bohaté dřevorezby, které nahoře vybíhají ve štít s hvězdou Šternberskou. Nad tím oltářem jest hraběcí oratoř.

Naproti (na evangelní straně) stojí oltář sv. Jana Nepomuckého. Ve výklenku, jenž jest ve dřevě řezán na způsob portálu, ozdobeného po stranách i na štítu tapetami a krajkami, stojí přes metr vysoká socha sv. Jana, jež jest dovednou kopií sochy na Karlově mostě v Praze. Nad štítem spatřujeme ozářený jazyk našeho národního světce. Pod sochou, na stole oltářním, stojí kříž a socha Panny Marie, jež pochází ze sv. Země. Kříž přinesl sám zakladatel roku 1692. a sochu Panny Marie koupil v Palestýně františkánský missionář P. Jakobonus Ambrož roku 1707. Absidu pro ten oltář dal postavit pan Višňovský roku 1704.

Pod tím oltářem přistavěn jest ke čtyřhrannému sloupu malý oltář Panny Marie Pomocné, který dalo postavit mariánské bratrstvo, založené roku 1759.; bratrstvo bylo od Josefa II. zrušeno, ale oltář obstál. Jednoduchý, zasklený obraz, který maloval Tadeáš Supper z Moravské Třebové, zasazen jest do barokního rámu, jenž vykazuje čtyři relify. Po stranách svatostánku jsou dvě anatomicky správné sochy sv. Šebestiána a sv. Ivana.

Na protější (epištolní) straně jest barokní kazatelna, ozdobená relify čtyř evangelistů a na předě větším reliefem křtu Páně. Na sloupě, k němuž kazatelna přiléhá, jest pod stříš-

kou pěkný relief sv. Františka. Stříška jest barokově prohýbaná a nese v předě znak františkánský uprostřed dvou andělů, kteří sedí na konsolích. Na nejvyšším místě stojí okřídlený anděl, jenž pravicí ukazuje k nebi, v levici třímá „Desatero“.

Za kazatelnou stojí ve výklenku mezi dvěma sloupy oltář sv. Starosty (Wildefortis). Pořízen byl roku 1723. nákladem vévody Emanuela Savojského a jeho manželky Terezie, rozené kněžny Lichtenštejnské, na místě, kde býval oltář Zvěstování Panny Marie. — Na oltářním stole vystupují dvě dvojice bílých sloupů s korintskými hlavicemi, jež nesou pěkný štít s „Božským okem“. Obraz znázorňuje světici přibitou na kříž, ona odměňuje zbožného houslistu; obraz nemá velké ceny. Na patnících sloupoví stojí sochy sv. Kateřiny a Barbory; uprostřed oltáře nová socha sv. Josefa.

Na protější straně zříme podobně stavěný oltář sv. Petra Alkantarského, jen že místo štítu spatřujeme světlík s holubicí. Obraz jest dílo v pravdě umělecké z roku 1741. od neznámého malíře. Světec kleče přijímá od andělů kříž. Obrací zrak k nástroji naší spásy, a nevystihlá svatost, klid a pokora září z jeho obličeje. Věru, dovedně vládl onen malíř štětcem! Levice světcova spočívá na prsou, pravice volně klesá k zemi, čímž velmi vhodně vyjádřena jest pokora. Na patnících mezi sloupovím stojí sochy sv. Filipa Nerejského a Terezie. —

Na evangelní straně za oltářem sv. Petra z Alkantary otvírá se v polokruhu sklenutý vchod do kaple sv. Antonína Paduánského. Dal jí stavěti zakladatel dne 12. května roku 1698. a dokončil ji ve čtyřech měsících. Kaple jest z venčí čtvercová budova, měřící délky i šířky 6 metrů; uvnitř jest osmiboká. Toho tvaru dosáhl stavitel, položiv výplň (zdivo) do rohů. Okna jsou tři, a místo čtvrtého okna vede do kaple vchod z kostela. — Na stole oltářním stojí překrásná, ve dřevě řezaná socha Panny Marie Bolestné, ona chová na klíně mrtvé tělo Spasitelovo. Obraz sv. Antonína neprozrazuje umělce zvláštního; přenešen byl z bývalého oltáře sv. Antonína, jenž stál v místech, kde je nyní oltář sv. Petra z Alkantary. Za to však rám obrazu jest neobyčejné ceny. Sestává z fantastických révových větví a listů, do nichž vpleteny jsou hrozny a růže. Prostřední větve vybíhají nahoře v ozdobný štít se znakem Šternberským. Celý rám řezán jest ve dřevě a pozlacen. Po stranách oltáře stojí na konsolích dva sv. biskupové. Ve výklencích spatřujeme sochy sv. Ludvíka a sv. Alžběty.

Na dvou bílých, dřevěných sloupech spočívá hudební kůr. Varhany čítají 12 rejstříků. Stavěl je pražský varhanář Ferdinand Schwabel roku 1748. Dostal za práci 350 zlatých. Hudební chor nad vchodem stojí teprve od roku 1737.; dříve býval chor za hlavním oltářem.

Nejdůležitější památka Zásmuckého kostela jest náhrobek Jaroslava ze Šternberka, jenž porazil Tatary u Olomouce. Zazděn jest do levé zdi v kněžišti. Na kameni náhrobním zříme mužnou postavu ve vévodském čáku a plášti, která v rukou nese osmibokou Šternberskou hvězdu ve štítu; nohy vězí v jezdeckých botách s ostruhami. Tento náhrobek převezl hrabě Kristián Šternberk roku 1785. ze zrušeného kláštera u sv. Anežky ve Starém Městě Pražském.

Klášter jest obdélná budova, která měří délky 39 metrů, šířky 35 metrů. přízemí jest klenuté, první poschodí má jen dřevěné stropy. Stavitel-skými památkami nevyniká. Při klášteře jest rozsáhlá zahrada zelinářská, štěpnice, neveliký rybník a podle kostela hřbitůvek.

Poněvadž jest klášter pokryt šindelem, byl opravován skoro každé desetiletí. Poslední veliké opravy staly se v letech sedmdesátých.

V přítomné době žijí v klášteře Zásmuckém čtyři řeholníci, 2 kněží a 2 bratři.

XVI.

Františkánský klášter v Moravské Třebové.

severozápadní Moravě, asi hodinu cesty od českých hranic, leží dosti velké a bohaté město Mor. Třebová, kde nyní zkvétá přádelnický průmysl. V 17. století bylo to nepatrné krajinské město, jehož obyvatelé živili se ponejvíce soukennictvím.

V městské knize pozemkové čteme o založení kláštera františkánského toto: Na zvláštní rozkaz jeho Jasnosti Karla Eusibia z Lichtenštejnu, říšského knížete, vládce domu Lichtenštejnského, vévody Opavského i Krňovského a pána v Mor. Třebové, přijala městská rada do Mor. Třebové OO. Františkány dne 18. května r. 1678. a dovolila jim vystavěti si na svůj náklad před „Horní Branou“ kostel

a klášter. K tomu účelu postoupila jim pozemek 100 kroků dlouhý a 74 kroků široký. Olomucký biskup Karel hrabě Lichtenštejn dal dovolení ke stavbě třebovského kláštera dne 15. září téhož roku a nařídil, že Františkáni mohou prozatím konati bohoslužby ve špitálním kostele sv. Františka.*) Všechno vyjednávání řídil zasloužilý provinciál P. Bernard Sannig.

Brněnská kapitola, konaná dne 3. září roku 1678., ustanovila pro nový klášter pět řeholníků, totiž představeného P. Arnolda Cipolta, P. Justina Lažana a Petronia Steinhausera, brata Dionysa a bratra Konstantina. Jejich úkolem bylo pracovati společně s farním duchovenstvem o rozšíření a upevnění víry katolické. Noví řeholníci přebývali zatím než byl klášter postaven v domě čís. 309. (nyní klášter sester III. řádu sv. Františka), který si koupili od jakéhos měšťana.

Ovšem městem postoupený pozemek byl pro stavbu kláštera nepatrný a proto přikoupili Františkáni domek a pozemek od Vavřince Michlicha. Měšťan Jan Lehmann daroval jim svou zahrádku a pak město přenechalo jim stavební místa od majitelů nadobro opuštěná. Roku 1702. postoupila Františkánům vdova Schlesingerová kousek pole za klášterem. Tak přešel v majetek řeholníků obdélný kus země, na níž stojí kostel, klášter a zahrada.

Dne 31. května r. 1680. položen byl základní kámen ke stavbě kostela od třebovského děkana u přítomnosti knížecích úředníků a Františkánů. Stavba rychle pokračovala, poněvadž řeholníci dostávali podpory od knížete Lichtenštejna, duchovenstva, měšťanů a okolních vesnic. V devíti letech byla stavba dokončena a kostel vysvěcen roku 1689. od olomuckého světícího biskupa Františka hraběte Braidy ke sti sv. Josefa. Ve svátek Panny Marie Andělské čili porciunkule (2. srpna) konaly se v kostele první bohoslužby. Klášter byl dostavěn teprve roku 1695. ponejvíce z darů hraběte Kolovrata a paní Alžběty Mayerové z Kempfenštejna, manželky zámeckého hejtmana. Původní klášter byla čtvercová budova při kostele, k níž přistavěli Františkáni r. 1707. křídlo při ulici (Herrengasse) a r. 1746. připojili nynější noviciát. Také kostel byl rozšířen r. 1711. přístavbou prostorné kaple sv. Petra apoštola, sákristií a síňkou za hlavním oltářem, kde se zpovídávalo.

Klášterní kostel v Mor. Třebové jest vysoká a vzdušná stavba barokní. Hlavní oltář byl navržen a postaven od mistra Jiřího Andrese ze Svitavy r. 1698. Podvojný svatostánek však zhotovil brněnský řezbář Jakub Scherz r. 1772. Nad svato-

*) Nynější kaple naproti gymnasijsní budově.

stánkem visí na zdi veliký, obdélný obraz sv. Josefa, jenž v levici chová Ježíška a v pravici drží lilii; kolem vznášejí se andělkové. Jest to umělecké dílo českého malíře Weisse z r. 1901. Toho roku byl celý klášter štafován od p. Feifara. Při svato-
stánku stojí sochy sv. Františka a sv. Antonína. Nad hlavním obrazem umístěn jest obraz sv. Floriána po stranách se sochami sv. Joachima a sv. Anny. V kostele jest šest vedlejších

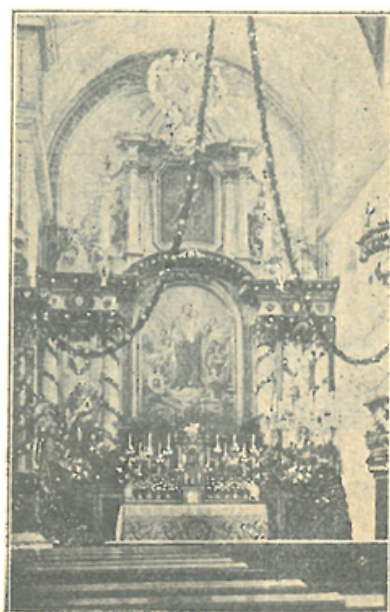

Kostel františkánský v Mor. Třebové.

oltářů a to (epišt. str.) Panny Marie Lurdské s překrásnou sochou v umělé jeskyni, sv. Františka, sv. Kříže; po straně evangelní stojí oltář sv. Jana Nepomuckého, sv. Anny a sv. Antonína. Roku 1906. byl kostel vkusně vymalován. Plány a malby obrazů pořídil františkán P. Albin Hlavatsch. Na klenbě kostelní spatřuje se obraz nejsv. Trojice, sv. Rodiny a na vítězném oblouku obraz Srdce Páně, k němuž se utíkají křesťané ve všech potřebách, jak je vybízí nápis: „Pojďte ke mně všichni, kteří obtíženi jste, já vás občerstvím!“ V kapli Petrské jest oltář knížete apoštolů, jemuž anděl rozvazuje pouta a z vězení vysvobozuje. Na zdi jest několik obrazů světců řádových: Elzeara a Delfíny, Mikuláše Faktora Paschala, sv. Františka s trojnásobnou duchovní rodinou ve slávě nebeské, potom: Zjevení Srdce Páně a Moudré Panny. Všecky ty obrazy maloval P. Albin Hlavatsch roku 1903. Průčelí kostela jest přiměřeně vyzdobeno, kostel pokryt taškami a nad zpo-
vědní sínkou vypíná se věž se dvěma zvony z r. 1869.; lity jsou v Brně od zvonaře Pavla Arksfuka. Větší zasvěcen jest sv. Rodině, menší sv. Josefu, sv. Františku a sv. Antonínovi.

Sotva se Františkáni v Třebové zařídili, nastal mor v letech 1715—16. Tři Františkáni z toho kláštera posluhovali nemocným svatými svátostmi. Byl to P. Terentius Faber, P. Modestus Krebs a P. Jiří Karriger. Nikoho z nich nezasáhla morová rána a také klášter zůstal ušetřen.

Hůře vedlo se třebovským Františkánům za válek pruských. Kvardián P. Hyacint Künischer vypravuje v pamětnici takto: Od 1. února r. 1742. až do 10. dubna trvaly neustále pochody Prusův do Moravy z Čech i ze Slezska. Dne 11. dubna při-

Hlavní oltář ozdobený na slavnost jubilejní.

táhl veliký oddíl vojska a s ním sám pruský král Bedřich; provázeli jej dva jeho bratři, Vilém a Bedřich, mnoho šlechticů a generálů. Příštího dne učinil jsem králi poklonu zároveň s P. Aureliánem. Král mne vyslechl a pravil: „Zítřa budete přede mnou sloužiti mši svatou“. — Já jsem se mlčky uklonil, a proto se mne král ostře tázal: „Ano?“ — Odpověděl jsem: „Ano, Vaše Veličenstvo poroučí“. — Král nám poděkoval a odešel. Nevím, chtěl-li se mi posmívati, anebo zkoušeti mou trpělivost, ale nedošlo k tomu. Ačkoliv toho času protáhlo M. Třebovou mnoho vojska pruského, nestalo se nám nic zlého, leč že jsme musili živiti 18 koní a 9 čeledínů po tři dny. Dne 13. dubna odešel král do Svitavy.

Pruský král Bedřich navštívil třebovský klášter r. 1758. podruhé. Kvardián P. Klaudius Pauly píše o tom v pamětnici takto: Bylo právě o poledni, dne 3. července r. 1758., kdyžtě nenadále Prusové překvapili a obsadili město. Rozneslo se, že král zavítal do města a přichází do kláštera. Ihned jsem vyšel s P. Sákristanem, abych krále přivítal a poprosil jej za

ochranu. Král mi odpověděl: „Nestane se vám nic zlého, jen dejte mým vojákům jísti a pít! Jděte jen na sbírku a pilně žebrejte, já vám k tomu dávám své požehnání“. — Učinil nad námi posměšné znamení, jakoby dělal kříž a pravil: „Já umím také dělati kříž“. — Po chvíli, prohlížeje si nás, dodal: „Modlete se, aby byl brzy mír!“ — O třetí hodině s poledne přišel důstojník a vyřizoval, že budou v klášteře ubytovány tři oddíly vojska. Takového množství nemohl klášter pojmouti, a na mnohé prosby mé upuštěno od toho záměru; jen osm světnic vykázáno bylo důstojníkům. V dolních chodbách rozložilo se však na 600 mužů. Noviciát podivuhodným způsobem zůstal ušetřen. Když totiž ubytovatel vojska chtěl vniknouti též do noviciátu, prosil jej kvardián, aby nerušil mladých lidí, kteří se zabývají studiem. Důstojník projevil přání, zda by jej mohl viděti. Kvardián mu tedy otevřel, a když je ubytovatel viděl, ani v nerušené tichosti studují, neodvážil se jich vyrušovati a odešel tiše. Až do půl noci byl klid v celém domě; kolem jedné hodiny byla však klášterní brána násilím vyvrácena od vojáků, s nimiž vnikly do kláštera i ženské. Dolejší chodby byly tak přeplněny, že nebylo možno projíti. Vůdce toho zástupu Kolonell Diringshofer přišed do kláštera, žádal ihned klíče od sklepa a vyvalil vojákům sud piva. Sám se i s důstojníky uchýlil do jídelny, kde se zdržel až do rána.

Čtvrtý červenec určen byl k odpočinku. Kolonell zavolal si kvardiána a vyzvídal, jaké má zásoby mouky a luštěnin. Nebyl však s odpovědí spokojen, až se sám přesvědčil, že představený mluvil pravdu. Na patnácti místech rozdělali vojáci ohně, — jak snadno mohl v klášteře vypuknouti požár —, všude se vařilo a peklo maso. Ovšem vojáci topili klášterním dřívím, jehož také užívali k udržení ohňů v sousedství. Ze zahrady vše, co mohli, odnesli, a co nemohli spotřebovati, zničili. Marné byly naše prosby, marné láteření důstojníků, kteří se alespoň trochu styděli. Deset našich kleriků a deset noviců bylo ukryto, aby jich Prusové nespatriili a neodvedli k vojsku.

O dvanácté hodině přišlo do jídelny třináct důstojníků (sluhové byli v kuchyni) a dostali oběd. Po jídle sezvali si 4 hudebníky a tančili v zahradě až do večera. Teprve v noci strojili se k odchodu, a každý z nich vzal si něco na památku. Kolonell dal si naložiti na vůz čtyři sudy vína; ale aby se neřeklo, podal představenému čtyři dukáty odškodněného. Vojsko odcházelo směrem ke Křenovu (Krönau). Toho dne ve tři hodiny odpoledne přišel do kláštera kníže Hessen-Cassl; prohlédl si kostel a zahradu a potom se vyzpovídal.

Když nepřátelské vojsko odtáhlo, oddechli jsme si volněji, myslíme, že jsme z nebezpečí vyvázli, když tu nastal výjev horší prvního.

V osm hodin ráno příštího dne (5. července) přitrhlo do Třebové nové vojsko čítající 12.000 mužů pod vedením pověstného Fougeta. Přes všechny naše prosby bylo nařízeno, že v klášteře bude nemocnice. Již v devět hodin dostavilo se do kláštera 12 lékařů a 40 ranhojičů s důstojníky a s celým zastupem sluhův. V jídelně se rozložili ranhojiči, v prvním poschodí ubytovali se lékaři a důstojníci. Místnosti v přízemí upraveny byly v nemocnici; k zařízení nemocnice dali jsme vše, co kde bylo, a přece dělali lékaři křik a kletby se neustále ozývaly. Když byli nemocní dopraveni do kláštera, byl všude hrůzný zápach. K večeru zemřel v dolejší chodbě jakýs lutherán a vojáci jej pochovali na dvoře u zahradní branky.

My jsme konali církevní hodinky a bohoslužby při zavřených dveřích. Ryk a hlomoz panoval pozdě do noci, vždyť i lékaři a ranhojiči se hlučně bavili: pili, hráli v karty, zpívali a potom tančili v jídelně celou noc. P. kvardián marně se dovolával pomoci a stráže k ochraně kláštera. Kdo šel silnicí, zastavil se v klášteře, a bral si, co právě našel, že jsme sami neměli co jísti. Poněvadž hovězí maso v městě došlo, prosil kvardián setníka, barona Sobecha, aby dal kuchaři kus masa, že nemá co uvařit k obědu pro lékaře a důstojníky. Setník daroval představenému dobrou čtvrtě vola, neboť u vojska nebylo nouze o maso, poněvadž poráželi dobytek co chvíle. Ale přišlo nám to maso draho. Když druhého dne vojsko odtáhlo, přišel k představenému jakýs voják, aby maso zaplatil. Co jsme měli dělati? Abychom se vyhnuli nepříjemnostem, musili jsme platiti, ač jsme vojenského masa ani neokusili.

Poněvadž se piva nedostávalo, pili nezvaní hosté víno a popřáli z něho i svým soudruhům, kteří byli jinde ubytováni. Venku se tím rozesla pověst, že jsou v klášteře asi veliké zásoby vína. Luza vojenská vrazila tedy do kláštera, nedbajíc hlídek a stráží, a vyplnila sklep. Pokradli všecko. Víno nestáceli do sklenic, nýbrž vyrazili dna sudův pažbami a nabírali si dle chuti. Co nespotřebovali, rozlili po zemi. Uzmuli však i jiné věci, které byly před vojskem ve sklepě ukryty. V klášteře byly sice čtyři studny, ale ty byly tak vyčerpány a znečistěny, že jsme toho večera nic nejedli ani nepili. Ulehli jsme bez večeře na lůžka, ale nebyla to naše lůžka, nýbrž jen na rychlo pořízená, jelikož v našich pokojích byli důstojníci. Nezavřeli jsme oka celou noc.

Nesmím zapomenouti výjev, který se stal, když Fougetovi vojáci přišli do kláštera. Jeden opilý pruský voják plivl vikáři kláštera do tváře a hrozil mu bitím, řka: „Dej sem víno, stará mrcho!“ — Řeholník strpěl tu urážku klidně, odpovídaje, že mu víno opatří, jen co bude možno mluvit s představeným. Než v tom vystoupil z pokoje jakýs důstojník, který se choval velmi šetrně a slušně, a slyše slova opilého vojáka, přísně jej potrestal. —

Vojáci dlouho vyspávali. Teprve k jedenácté hodině připravovali se k odchodu. Báli jsme se toho rozloučení, než díky Bohu, vše dobře dopadlo. Vzali s sebou jen vozík a kus sukna.

V sobotu přitrhli kořistníci, kteří se zvali Freyparthey. P. Klaudius Pauly odebral se ihned k jejich vůdci, generálu Salmonovi, a vyličiv mu útrapy řeholníků, prosil za ochranu. Obdržel šest mužů, z nichž jeden v prosté upřímnosti pravil takto: „Sám ďábel vám poradil, že jste si vyžádali stráž! My bychom byli vaše ukryté pivo a víno již našli“.

V poledne všichni vojáci odešli, aby se spojili k společnému odporu, poněvadž rakouské vojsko začalo u Křenova střílet z děl. Po pěti dnech zavřeli jsme opět bránu klášterní. Byli jsme plni radosti z jejich odchodu, ale přece jsme tonuli ve strachu, aby se nevrátili, kdyby utrpěli porážku, neboť brabě Hocke pravil nám při snídání ta slova: „Nyní se modlete, milí velební pánové, aby na nás rakušané nepřišli, nebo zapálíme město“. — Díky Bohu, již se nevrátili.

Toho dne jsme ničeho nepožili. Za všeobecného strachu nepřišlo nám na jídlo ani pomyšlení a také nebylo co jísti. Po odchodu Prusův zbyly v klášteře čtyři mrtvoly, které jsme slušně pohřbili. Vykopali jsme také toho lutherána, jenž byl na dvoře zahrabán, a pohřbili s ostatními. Dva těžce ranění vojáci zbyli ještě v klášteře, ale ti byli přeneseni druhého dne do jiného domu. Drahnou dobu to trvalo, než jsme klášter vyčistili. Škoda však, kterou klášter utrpěl, nebyla nahrazena.

Za válek francouzských použito bylo trebovského kláštera za skladiště. Budovy noviciátní upotřebil stát až do zrušení solného monopolu za c. k. skladiště soli. Tím ovšem klášter spustl. Oprávněná byla tedy slova, jež jakýs bystrý pozorovatel napsal na zeď klášterní: „Škoda rozvalin tohoto kláštera. Zub času hlodá na něm a dosud není známky, že by se na opravu pomýšlelo“. Teprve roku 1838. započato s opravami kláštera a kostela.

Roku 1784. byl klášter zrušen, ale než řeholníci klášter opustili, vše se urovnalo.

Roku 1866. navštívili Prusové třebovský klášter po třetí. Dne 3. července o 9. hodině dopolední přišel od Svitavy do Mor. Třebové jeden armádní sbor. U kláštera se zastavil. Poněvadž byla brána klášterní zamčena, vypáchili ji a vnikli do vnitř. Nejdříve se pídili po kvardiánovi a nenalezše ho (byl ukryt ve věži), žádali klíče od zásobáren, spižírny a sklepa. Když se k tomu řeholníci neměli, vyhrožováno jim, že bude klášter vydrancován. Ten oddíl vzal s sebou ze skromnosti (!) jen 10 věder piva a 12 věder vína. Sotva odešli, byla tu již druhá tlupa, jež ve sklepě hospodařila až do dvou hodin v noci. Nezbylo po nich ani kapky piva a vína, neboť co nevy-pili, rozlili po zemi. Na prosbu řeholníků, aby nechali trochu vína ke mši svaté a pro několik raněných Prusův, dostalo se jim odpovědi: „Psi, všechny vás zabijeme, prohledáme vaše kobky a odneseme skryté poklady!“ — Řeholníci, nejsouce jisti životem, odešli do svých kobek. Zásoby, kuchyňské nádobí, stolní příbor, ubrousky atd., vše se Prusům hodilo. Na konec vtrhli se i do kostela. Vyloupali pokladničky, pobrali cenné věci, ba i svíčky uzmuli, a v kostele tropili kousky, o nichž stydno mluvit. A to vše dalo se u přítomnosti pruských důstojníků! Brána klášterní byla vojskem obsazena, že nikdo nesměl vcházeti ani vycházeti. Druhého dne nemohli řeholníci sloužiti mši svatých.

Po té návštěvě nezbylo v klášteře pranic, z čeho by řeholníci mohli žít. Někteří z nich posláni byli na čas do jiných klášterů, a kteří zůstali v Mor. Třebové, dostávali výživu od šlechtné rodiny Paukertovy tak dlouho, až byly pořízeny nové zásoby.

V přítomné době žijí v tom klášteře dva kněží, tři bratři a klerici novicové. Dříve zde bývalo studium filosofické. Když Prusové zabrali Opavu, přeložil provinciál P. Wolfgang Benisch (1747—50) studium 10 kleriků se dvěma lektory nejdříve do Olomouce potom do Mor. Třebové.

XVII.

Chrám Zvěstování P. Marie a františkánský klášter v Hejnici.

Když jsem byl poprvé návštěvou v klášteře Hejnici (Haindorf) a pohlížel jsem oknem k pohoří Jizerskému, bylo mi, jako bych se octnul v Alpách. Předě mnou strměli do mocné výše horští velíkáňové s čely zachmuřenými a snivými, obklopující čarokrásné údolí, v němž jsou malebně rozloženy dvě vesnice, Hejnice a Weisbach. Nevšímaje si shonu a ruchu průmyslnického, jenž panuje v obou místech, zamyslíl jsem se v dávné časy, kdy byl v údolí prales, jímž se vinulo jen několik křivolakých stezek, kdy člověk bojoval s dravou zvěří o píd' půdy. Na mysli tanula mi legenda o založení poutního místa v Hejnici.

Před sedmi sty lety žil ve dvorci „Wildeneichen“ nábožný hospodář a veliký ctitel Panny Marie. Ten přišel jednou do města Žitavy, koupil za sedm grošův úhlednou sošku P. Marie, a vrátiv se, umístil ji na lipovém kmeni na pokraji pralesa, v těch místech, kde nyní stojí Hejnický chrám. Za nedlouho potom onemocněla se na smrt jeho žena i dítě. Zbožný muž vzýval o pomoc Matku Boží. Ta se mu zjevila ve snách a kázala, aby přivezl manželku i dítě k sošce Panny Marie na pokraji lesa. Hospodář uposlechl, a matka i dítě se uzdravili. Když se zážrak rozhlásil po okolí, pojali obyvatelé té krajiny velikou úctu k posvátné soše a putovávali na to místo. Roku 1211. stála tam již kaple, a když se úcta mariánská šířila, vystavěl tu v první polovici 14. století svob. pán Jan z Biberstejna, majitel panství Fridlantského, gotický kostel Zvěstování Panny Marie, který byl posvěcen od biskupa Jana ze Salhausenu dne 2. září r. 1498.

Dle zpráv klášterní pamětnice byla to stavba neúhledná, plná koutů a výklenků; mohutnou, starogotickou klenbu podíraly uprostřed dva pilíře. Lavice a chóry byly jednoduše ze dřeva pracovány. V kostele bylo šest malých, bezcenných oltářů; hlavní oltář stál poněkud výše a na něm spočívala zasklená skříň s milostnou sochou mariánskou. Kostel osvětlován byl deseti malými okny. Nad kostelem čněla vížka se dvěma zvony. Jako všechny kostely panství Fridlantského patřil i kostel Hejnický až do roku 1581. k biskupství míšenskému, později k diecési pražské a od roku 1784. k biskupství litoměřickému.

Kolem svatyně mariánské zvolna povstávala obytná stavení, jež od blízkého háje nazvána Hejnici, čili Haindorfem. Pro tisíce

příchozích poutníků přibývalo stavení rok co rok; ve 14. a 15. století vzrostla Hejnice ve velkou vesnici. Vzmáhající se učení Lutherovo zastavilo rozvoj poutního místa. Celé panství Fridlantské přijalo nové učení, neboť majitelé panství, páni z Räderu (od roku 1558.), byli přívrženci a šířiteli protestantství. — V Hejnici svěřili duchovní správu kněžím lutherským. Tam se udrželi katolíci nejdéle. Ale když nepřestávali ctít P. Marii a pořádati pouti do Hejnice, nařídili pánové Fridlantští zavřít kostel a milostnou sochu ukrýti. Nad bohopustým činem propukl nárek a nespokojenost mezi katolíky, kteří posílali stížnost za stížností k císaři Maximiliánovi a Rudolfovi II. Roku 1579. psal sám arcibiskup pražský pánům z Räderu a prosil, aby kostel Hejnický katolíkům otevřeli, ale jeho prosby nebylo dbáno. Deset let

Kostel a klášter františkánský
v Hejnici.

později zaslal jménem několika vážených mužů pan Jiří z Lobkovic, předseda nad appelacemi, novou žádost za otevření kostela a ještě téhož roku usiloval o to Jiří z Martinic, pán na Smečně, ale vše bylo marno. Jmenovaní stavové domáhali se práva u císaře Rudolfa, jenž vydal přísný rozkaz pánům Melicharovi a Křištofovi z Räderu, aby byli katolíkům po vůli. Ti však odbyli císaře odpovědí, že nemohou kostel otevřít, ježto se dějí při poutích mnohé nepravosti (!). Poněvadž měl Melichar Räder mocné přívržence mezi protestantskými stavy, odložena celá ta záležitost na neurčitou dobu a kostel v Hejnici zůstal uzavřen. Po smrti Melichara Rädera dala paní Kateřina přenést milostný obraz i se záslibnými dary a oběma zvony do svého vdovského sídla. Milostná socha byla v zámku v Liberci nebo ve Fridlandě po celý

měsíc. Ale když zámek vyhořel a socha marianská zůstala při požáru bez pohromy, ulekla se paní Kateřina a dala ji v tichosti přenést do kostela Hejnického. Aby však úcta marianská upadla v zapomenutí, rozkázala ji postavit na vedlejší oltář do mariánské kaple. Než všecko její počínání bylo marné. Poutníci přicházeli odevšad, z Čech, Slezska i Lužnice, a když byl kostel zavřen, konali pobožnosti pod širým nebem.

Katolictví v Čechách zvítězilo v bitvě bělohorské roku 1620. a potom se nejedna šlechtická rodina pokatoličila; i Räderové se vrátili ke staré víře a nebránili poutím v Hejnici. O rozkvět poutního místa zjednal si veliké zásluhy fridlantský děkan Šebastián Baltazar z Waldhausenu, který opravil poutní kostel a zřídil pro poutníky noclehárnu. Věřící jej vydatně podporovali, jak svědčí pamětnice kláštera. Ke konci 17. století byla zřízena klášterní křížová chodba pro pohodlí poutníků za nepohody. Část výloh převzal tehdejší držitel panství František Ferdinand hrabě Gallas. Stavbu provedl zednický mistr Abraham Leitner z Prahy.

Poutnický dům, jenž nazýván byl také farou, sloužil k hostění kněží, kteří přivedli do Hejnice processí, jakož i těch, kdož tam konali duchovní cvičení. Nade vší pochybnost bydlil tam i zástupce farářův a jeden fundovaný kaplan. Zaručených zpráv ke které farnosti Hejnice patřila v době předreformační, nemáme. V letech 1545—1624., kdy byli z Hejnice vypuzeni lutherští kněží, patřilo poutní místo k faře Raspenavské. Od počátku proti-reformace až do roku 1726. byl kostel Hejnický filiálkou děkanského kostela ve Fridlandě, a po té přidělen opět k Raspenavě. Dne 21. října roku 1785. byla v Hejnici zřízena samostatná fara a prvním farářem byl františkán P. Filip Bayerlein († 14./IV. 1835. v Hejnici).

Z toho dá se souditi, že nebylo o četně navštěvované poutní místo jak náleží postaráno. Hrabě František Ferdinand Gallas ustanovil tedy, že učiní strážci milostného obrazu a památné svatyně marianské Františkány. Vyjednával roku 1690. s provinciálem P. Antonínem Hartmannem a když se s ním shodl, napsal dne 20. února roku 1691. zakládací listinu. Pražský arcibiskup, kardinál Bedřich Waldštejn, schválil úmysl hraběte Gallasa a odevzdal dne 29. listopadu téhož roku kostel Hejnický Františkánům. —

Noví řeholníci přibyli do Hejnice dne 12. února roku 1692. a uvedeni byli slavně v držení kostela. Slavnosti přítomen byl zakladatel František Ferd. hrabě Gallas, děkan Fridlandský Bohumír Griger, faráři Matěj Schmid z Wittigu a Jan Pavel Genta z

Neustadtlu. Vikář Martin Bernard Just ze Seitendorfu odevzdal klíče kostela a posvátnou sošku Panny Marie novému představenému P. Ludvíku Zwinerovi; s ním přišli do Hejnice tři kněží a jeden bratr. Byl to P. Vítězslav Winter, P. Faustin Vrtil a P. Jan Ev. Höpperger; jméno bratra laika není známo.

Základní kámen ke stavbě kláštera položil na místě provinciála P. Amand Hermann dne 27. dubna roku 1692. Zatím, co byl stavěn klášter, přebývali Františkáni v domku poutnickém. Stavbu řídil pražský stavitel Marek Antonín Canivale, jemuž naříděno, aby ji ve třech letech dokončil. Stavitel dokončil sice stavbu kláštera v ustanovené době, ale vnitřní zařízení bylo hotovo až roku 1696. Po sepsání některých formalíí, jež žádal

Nanebevzetí P. Marie. Fresko v kostele františkánském v Hejnici.

mladý hrabě Jan Václav Gallas, uvedeni jsou Františkáni do nového kláštera dne 3. března roku 1698. Zámecký hejtman Karel Kristián Platz, jako splnomocněnec hraběte Gallasa, odevzdal jim klíče. Klášter postavil hrabě svým nákladem. Prvním kvardiánem nového kláštera byl P. Január Šidlo a vikářem P. Emerich Brenner.

Také v kostele se stavělo. Po smrti hraběte Františka Ferdinanda dne 4. ledna roku 1697. vystavěna pod kaplí sv. Jana hraběcí hrobka a vedle hrobka pro řeholníky. Roku 1699. zvýšena věž kostelní se dvěma kopulemi, v níž zavěšeny dva zvony, jeden o patnácti, druhý o jednom centnýři. Tehdy bylo v Hejnici 9 kněží, 3 klerici, 3 laici a 1 terciář.

Od příchodu Františkánů zkvétaly pouti víc a více; roku 1692. přijalo 18.000 kajících sv. svátosti, roku 1721. bylo jich 63.873. Záhy však se ukázalo, že kostel nemůže pojmouti tak veliké množství poutníků. Bylo nutno konati kázání pod širým nebem. Kostel sám i při různých opravách chatrněl. Bylo třeba postavit kostel nový a šlechtná hraběnka Johanna Emerenciána

Gallasova uvázala se postavití jej svým nákladem. Dne 8. května roku 1721. podepsala smlouvu s pražským stavitelem Tomášem Hafenekrem. Plán kostela sestavil však architekt Jan Bernard Fischer z Erlachu, jemuž byl vzorem kostel sv. Karla ve Vídni, který sám zbudoval. Se stavbou začalo se dne 4. května 1722.; poutnický dům byl zbořen, aby se rozšířilo stavební místo. Základní kámen položili dne 8. května na pravo od portálu, načež zbořili celý starý kostel, kromě starobylé kaple Panny Marie. Ve třech letech pokročila stavba tak, že dne 14. června 1725. mohl býti vztýčen na věži při klášteře kříž a zlacená báně. Posvěcení kostela stalo se dne 1. července téhož roku a po 14 dnech začaly pravidelné bohoslužby.

Kostel Hejnický jest jeden z největších a nejvýstavnějších chrámů v severních Čechách, a nejkrásnější ze všech františkánských chrámů v české provincii. Stavěn jest v podobě kříže, jehož delší příčku (72 m dlouhá) tvoří loď a kněžiště, kratší příčku (50 m) dvě poboční kaple gotické, Panny Marie a sv. Antonína. Ostatní stavba jest renaissanční. V těch místech, kde se stýkají obě jmenované kaple, loď a kněžiště, vypíná se velkolepá kopule, spočívající na mohutném zdivu lodním. V dolní části lodi jsou z každé strany dvě sobě podobné kaple. Kolem celého kostela táhne se „křížová cesta“, čili chodba se čtyřmi celtáříky.

Průčelí kostela jest bohatě vyzdobeno a hraničí v rozích se dvěma vysokými věžemi. Uprostřed na štítu stojí socha P. Marie, po stranách sochy sv. Františka a sv. Antonína; nade všemi umístěno jest „boží oko“. Do chrámu vedou tři vchody, z nichž prostřední otvírá se jen při slavnostech.

Vejděme dovnitř, vztáhněme ruku do mramorové mušle pro svěcenou vodu a pokloňme se Spasiteli, než si kostel prohlédneme! Stojíme na nové dlažbě ze žulových desek, které přetrvají věky. Rozhlédneme-li se kostelem, překvapí nás krásné freskové malby na klenbě kostela i po zdích a sloupech; ještě však větší obdiv budí v nás hlavní oltář, který se vypíná mohutnými sloupy až ke klenbě. Po obou stranách vidíme kaple, které jsou od sebe odděleny sloupy s korintskými hlavicemi, a nad kaplemi spatřujeme oratoře a empory pro lid.

V první kapli, na levé straně od vchodu, třpytí se obnovený oltář sv. Jana Nepomuckého. V druhé kapli vidíme taktéž obnovený oltář sv. Františka Serafínského. Obraz na oltáři znázorňuje světce, an klečí na hoře Alverně, a okřídlený Seraf vtiskuje mu rány Kristovy. Po stranách stojí dvě sochy svatých synů jeho řádu.

Kolem krásné, prostranné kazatelny přijdeme do gotické kaple Panny Marie, kteráž jest ohražena vysokou mříží uměleckého provedení z doby přítomné. Sluje „Gruftkapelle“, neboť pod ní jest rodinná hrobka jeho Excellence hraběte Clam Gallasa, jenž jest patronem kostela i kláštera. V té kapli stojí starobylý, gotický oltář, který pro své mistrovské provedení vystaven byl při poslední výstavě v Liberci. Jest to trojdílná stavba se dvěma křídly a středním polem, plná řezbářských ozdob, štíhlých fiál, věžiček, reliefů a soch. Uprostřed stojí socha Madonny (Matka Boží), po stranách sv. Eduarda a sv. Františka. Zvědavost cizinců budí jméno toho oltáře „Wallenstein-altar“, neboť koluje pověst, že ho Waldštejn užíval na svých válečných pochodech jako polního oltáře, ač to dějepisně není zaručeno. Na starobylé klenbě této kaple čteme letopočet 1211.

Přistupme ke hlavnímu oltáři. Teprve nyní pozorujeme, že nás u vchodu klamal zrak, neboť co jsme pokládali za oltář, jest pouze fresková malba. Kolmé a vlnité sloupy, hlavice a římsy jsou dovedně napodobeny pestrým mramorováním. Z bílého mramoru zdají se nám býti dvě symbolické postavy i sochy svatých u samé klenby. Uprostřed toho freskového oltáře visí obraz Navštívení Panny Marie ve zlaceném rámu. Freskové malby provedl Jesuita Kramolín roku 1792. Vlastní oltář sestává z tumby, zlaceného svatostánku, staré, cenné práce a dvou zářících reliquiářů. Na svatostánku stojí zlacená a zasklená skříň s milostnou soškou P. Marie, která jest 33 cm vysoká, ve dřevě řezaná. Panna Maria má na hlavě zlacenou korunu; tvář její jest milá a usměvavá, a proto se nazývá Maria Formosa (P. Maria sličná). V pravici drží zlacené jablko Evino, na levici spočívá Ježíšek, jenž obímá ručkama světokouli.

Gotická kaple sv. Antonína odpovídá rozměrem i provedením kapli P. Marie; totéž platí o všech oltářích v ostatních kaplích. Oltář jest nová gotická stavba tirolského způsobu; uprostřed vidíme relief, jak do náručí světce spěje Jezulátko. V kapli sv. Josefa jest nový oltář i socha téhož světce.

Stěny kaplí, stěny chrámové i sloupy jsou malovány v jednoduchém slohu, který místy zasahuje až do secesse. Hlavice, konsoly a římsy jsou zdobeny štukaturou.

Klenba lodi rozvržena jest na dvě pole, z nichž každé vykazuje vlastní freskový obraz. V prvním poli jest obraz „Zvěstování Panny Marie“, jemuž dodávají života zlatem psaná slova: Ave Maria. Po obou stranách vidíme evangelisty: Sv. Matouše, an píše rodokmen Ježíše Krista, a sv. Marka, jenž svědectví dává o předchůdci Páně, o sv. Janu Křtiteli.

Druhé pole nese obraz „Narození Páně“, jemuž se klánějí pastýři a v oblacích prozpěvují andělé „Sláva na výsostech Bohu“. Po stranách spatřujeme evangelistu sv. Jana a sv. Lukáše.

V pravdě velkolepé jsou dvě freskové malby v kopuli. Po straně u kněžiště zříme „Nanebevstoupení Panny Marie“. V kruhu andělů vznáší se Matka Boží na růžových oblacích k nebi, kde ji vítá nejsv. Trojice. Dole však stojí zástup smutných apoštolů u prázdného hrobu, v němž zanechali andělé jen několik rajsých růží. Na opačné straně kopule jest obraz „Ukřižování Páně“ na kříži pní mrtvé tělo Spasitelovo. Temnými mraky proráží matné světlo, které ozařuje hlouček věrných duší pod křížem: P. Marii, jež v nekonečném žalu ruce spíná, sv. Jana, zbožné ženy, za nimiž římský setník vyznává: „Zajisté Syn Boží byl tento“. Kolem lká i příroda, a nad křížem vznášejí se andělé v němém žalu. Nepřátelé Kristovi, kteří jej drze obvinili, prchají nyní zděšení od kříže s vlajícími rouchy.

Všecky tyto obrazy maloval prof. Ondřej Groll, jenž se čítá mezi nejlepší mistry v tom oboru; v kostele Hejnickém zbudoval si nehynoucí pomník slávy. Oprava kostela stála 180.000 K.

Kláster jest budova čtvercová, k níž přiléhá rozsáhlá zahrada. Knihovna klášterní obohacena roku 1724. koupí knih z kláštera Zhořeleckého (Görlitz) a po ohni roku 1761. odkazy farářů z Grunau a Neustadtlu.

Dne 1. května roku 1761. stihla klášter i kostel veliká pohroma. V chatrném komíně vznítil se oheň, který zažehl střechu na klášteře. Stropy prohořely a celé první poschodí kromě obydlí představeného bylo zničeno. Ježto nebylo hasičského náčiní, rozšířil se oheň i na kostel; shořel krov obou věží i kopule, zvony se roztavily a nákladné věžní hodiny byly úplně zničeny. Plameny, které šířaly střechu křížové chodby, vnikly oknem do kněžiště, kde strávily hlavní oltář. Otvory v klenbě padal oheň do kostela a spálil schody i lavice. Představený kláštera zachránil milostnou sochu Panny Marie a dvě cíboře s Nejsvětějším. Sákristie s paramenty zůstala ušetřena. — V sobotu před letnicemi byla opět umístěna milostná socha Panny Marie na popraveném hlavním oltáři; po svátcích začato s opravami, jež dokončeny v pěti čtvrtích roku většinou z milodarů věřících. Oprava stála tehdy 7.000 zl.

Roku 1868. uhodilo do východní věže, ale škoda byla jen nepatrná. — V Hejnici byl dvakrát noviciát, a to roku 1707. a potom v letech 1725—1734., kdy byl přeložen do Mor. Třebové. V přítomné době žijí v Hejnici čtyři kněži, kteří obstarávají duchovní správu v Hejnici a Weisbachu.

XVIII.

Kláster františkánský v Hořovicích.

Jedouce drahou z Prahy do Plzně, ocítáme se v polovici jízdy na nádraží města Hořovic. Město leží na nevysokém vrchu i na stráni, která se povlnně sklání do údolí při nádraží.

Hořovice patří zajisté mezi nejstarší osady v Čechách, ač se připomíná v dějinách teprve ve 13. století. Ve válkách husitských r. 1425. zapálili Sirotcí a Táboři město, ale hradu nedobyli. V 16. století, kdy Hořovice drželi páni z Říčan, zahnízdili se ve městě kalvíni. Roku 1626. přešly Hořovice v moc hraběte Jiřího Adama z Martinic a po jeho smrti dědil je Bernard Ignác z Martinic, nejvyšší purkrabí zemský, pán na Smečně, Slaném, Hořovicích a Komárově. Byl to muž nábožný, povšechně vzdělaný a znamenitý právník; vyznal se také v bohosloví a filosofii. Řeholníky podporoval všemožně. Ve Slaném založil pro Františkány klášter (1655.) a kollej pro Piaristy, a v Praze usadil Theatiny, čili Kajetány.

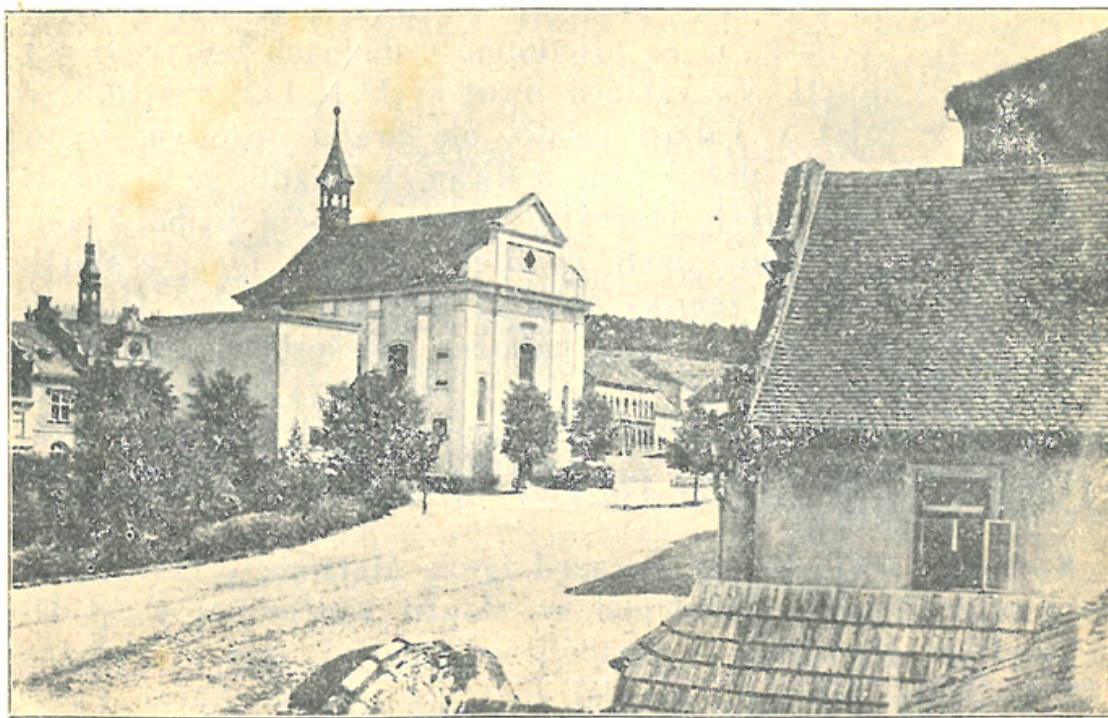
Kolem r. 1670. založil Bernard Ignác Martinic v Hořovicích kostel nejsv. Trojice. První mši sv. sloužil v něm hořovický děkan Jindřich Pecháček, v pondělí velikonoční, dne 26. března r. 1674. Hrabě Martinic povolal z Prahy několik kněží Theatinův do Hořovic, aby konali bohoslužby v kostele nejsv. Trojice, a dal jim dům „Veltrubský“ k obývání. Zdá se, že Theatíni nebyli v Hořovicích spokojeni. Když totiž r. 1680. vypukl mor a Martinic odejel se svým zetěm Janem Františkem hrabětem z Vrbny do Plzně, učinil dodatek ke své závěti, že povolá do Hořovic Františkány a zaručí jim slušnou výživu.

Theatíni pobýli v Hořovicích jen deset let; zřeknuvše se nároků na kostel i dům „Veltrubský“ odešli r. 1684. do Prahy. Již dne 28. května toho roku začal vyjednávat hrabě Martinic s františkánským provinciálem P. Bernardem Sannigem, jenž zavítal právě z Prahy do Slaného, aby vyslal do Hořovic dva kněze a jednoho bratra laika; jeden z kněží měl býti Čech, druhý Němec aby mohli v obou jazycích zpovídati a kázati. Hrabě Martinic sliboval, že bude míti péči o jejich celé zaopatření. Ke smlouvě došlo dne 3. června r. 1684. ve Slaném.

Když se provinciál P. Bernard Sannig vrátil do Prahy, vyžádal si dne 5. července dovolení od arcibiskupa Jana Bedřicha Valdštejna, aby směl usaditi tři své spolubratry v Hořovicích.

Noví řeholníci řádu sv. Františka přibyli do Hořovic dne 20. července r. 1684. Byli to: P. Kandidus Turinský, P. Jan Bindermann a Fr. Paskál Štunc.

Kostel nejsv. Trojice stojí uprostřed náměstí hořovického v utěšeném sadě. Stavěn jest ve slohu románském. Průčelí kostela jest úhledné; nade dveřmi zdobeno jest znakem Martinicko-Ditrichštejským, nahoře sochami sv. Jana Křtitele a sv. Jana Evan-

Františkánský klášter v Hořovicích.

gelisty. Střecha kostela pokryta jest od r. 1859. taškami. Nad kněžištěm zdvihá se hruškovitá věž se dvěma zvonky. Do r. 1882. stávala před vchodem do kostela dřevěná předsíň, která nebyla právě k ozdobě kostela. Okrašlovací spolek dal ji odstraniti a založil kolem kostela sady. Před kostelem stojí socha Neposkvrněného Početí z roku 1711.

Délka románské lodi čítá 21 m, šířka 9'5 m. Loď jest vydlážděná čtyřhrannými kameny. Hlavní oltář stojí v kněžišti, jež se zakončuje okrouhlou apsidou. Oltář pochází z kaple „Dražovky“, která postavena byla r. 1660; ale k rozkazu hraběte Eugena z Vrbny rozbořena byla r. 1784. za jedinou noc, aby nepřišla v ruce jinověrců. Na oltářním stole umístěn jest malý svatostánek, jehož horní část, tak zvaný trůn pro výstav nejsv. Svátosti oltářní, jest dovedná práce řezbářská. Po stranách svatostánku stojí sochy sv. apoštolů Petra a Pavla. Obraz oltářní představuje XIV. sv. Pomocníků, jest to dílo dvorního malíře Frant. Müllera. Nad obra-

zem jest dřevěné sousoší nejsv. Trojice. Dříve býval na hlavním oltáři obraz nejsv. Trojice, který nyní visí nad oratoří.

Postranní oltář na evangelní straně zasvěcen jest sv. Rodině; pořízen byl nákladem p. Jos. Schallera, měšťana. Dolní (menší) obraz představuje sv. Petra z Alkantary. Jest to dílo umělecké, jež se připisuje některému žáku školy Brandlovy. Protější oltář P. Marie Pasovské, vykazuje podobný obraz sv. Františka od téhož umělce. Oba oltáře odpovídají slohem i rozměry oltářům sv. Antonína a sv. Františka ve slovanském kostele nejsv. Trojice. Jsou slohu renaissančního; lomený štít spočívá na sloupích s korintskými hlavicemi, uprostřed nichž zasazeny jsou obrazy.

Pod chorem stojí oltář sv. Antonína Paduánského. Oltářní obraz daroval do kostela pan Antonín Sládek z Cerkovic r. 1684. Ten obraz visel na jeho domě, a když 1678. celé město vyhořelo, zůstal obraz sv. Antonína neporušen. Sládek vážil si obrazu nad zlato a před svou smrtí daroval jej hořovickým Františkánům.

Hudební chor spočívá na zděných pilířích, jež pořízeny roku 1710. místo dřívějších dřevěných. Varhany pocházejí z r. 1787.; postavil je Františkán P. Volfgang Schwertling s varhanářem Gutthem. — Posledně byl kostel důkladně opraven r. 1859. od Eugena Odlá, rodáka hořovského, jenž získal kostelu tolik dobrodinců, že opravil věž, střechu i vnitřek kostela.

Západně od kostela stojí Loreta; svou úpravou i rozměry podobá se Loretě hájecké, hradčanské (v Praze) i slánské. Loretu hořovskou založil Bernard Ignác z Martinic, vrátiv se do Čech z italské pouti r. 1657., ale nedokončil začaté stavby; zemřel r. 1685. a tělo jeho pochováno u sv. Víta v Praze. Teprve dcera jeho Teresie Františka, provdaná za hraběte Jana Františka Vrbnu z Freudentálu, hořovskou Loretu dostavěla. Posvětil ji světicí biskup pražský Jan Ignác Dlouhoveský dne 2. srpna r. 1697. Socha loretánská P. Marie byla v děkanském chrámu sv. Jiljí posvěcena a ve slavném průvodu přinešena do Lorety. Tehdy byl také vysvěcen (konsekrován) kostel nejsv. Trojice. Od toho času vzrůstala se úcta k loretánské P. Marii v Hořovicích, která své ctitele odměnila pěti zázraky, jak svědčí zápisy v klášterním archivu. Oltář a svícny bývaly v Loretě ze skla; když však časem pohromu vyzaly, nahrazeny jsou nynějšími. Malé varhany (positív) v Loretě postavil jmenovaný již P. Volfgang Schwertling r. 1789. Každou sobotu a před mariánskými svátky bývá v Loretě odpolední požehnání.

Kláster (hospic) v Hořovicích jest neveliký dům měšťanský. Na tom místě stával dům „Pohanovský“ zvaný po zakladateli Janu Pohanovi, konšelu († asi 1540) a dům „Przníkovský“, jenž

náležel Janu Przníkovi. R. 1624. vyhořelo město a také oba jmenované domy; spáleniště obou domů koupil r. 1627. Jakub Veltrubský z Veltrub, správce čili regent panství hořovského, jenž tam postavil dům „Veltrubský“.

Jakub Veltrubský nejednal s městem poctivě. K založení urbáře vypůjčil si od města mnohé původní listiny, jichž nevrátil, a tajně vybral si též z hraběcího důchodu peníze, pročež se dostal do vyšetřování.

V náhradu za ty peníze, nebo dle jeho slov „z jistých příčin“, postoupil dům svůj v Hořovicích hraběti Bernardu Ignáci z Martinic. R. 1678. učinil hrabě Martinic poslední vůli, ve které odkazuje své dceři Teresii Františce město Hořovice, Podluhy a Komárov; poručil, aby dům Jakuba Veltrubského, jemu „z jistých příčin“ postoupený i s příslušenstvím (totiž 105 strychů pole) odevzdala k nadaci kostela nejsv. Trojice a zároveň k ošacení a výživě pěti sirotek. Kdyby však za svého živobytí klášter založil, má výživa připadnouti řeholníkům, vyjímaje, že by jim jinou výživu zjednal.

Dům „Veltrubský“ podrželi Františkáni doposud, ale nadace, (čili pole) k domu příslušná, byla klášteru odňata. Když zemřel hrabě Jan Frant. Vrbna († 1705.), manžel Martinicovy dcery Teresie Frant., uvázal se ve správu statků hrabě Maximilian Kolovrat Krakovský, který přepsal statky regenta Veltrubského k majetku vrchnostenskému. Od té doby dostávali Františkáni některé poživatiny, které byly r. 1852. také odepřeny a zastaveny. Potom dostávali řeholníci od vrchnosti 200 K almužny, ale i ty v letech 1880. odpadly. —

Počet řeholníků v Hořovicích pohybuje se mezi 3—7 členy. Z počátku byli tři, r. 1688. byli tam tři kněži a 1 bratr lajk, r. 1746. přebývali tam 4 kněži a 3 lajci. Nyní tam žijí 2 kněži a jeden bratr. Františkáni působili od počátku ve správě duchovní a vypomáhali v okolních kostelích jako v „Dražovce“, Lochovicích, Cerhovicích; činní byli také ve škole městské a vísecké. Dosud obstarávají společně s farním duchovenstvem duchovní správu v městě a přifařených obcích.

XIX.

Klášter Skalka na Mníškem.

okrese Zbraslavském, severně od města Mníšku, vypíná se lesnatý chlum, jemuž dříve říkali Rochoty, nyní Skalka. Na temeni toho chlumu stojí bílý kostelík sv. Maří Magdalény.

Jest to svatyně rozměrů skrovných, majíc ve světlosti asi 13 metrů délky a skoro 9 metrů šířky; leč ve stavitelském provedení jest zajímavá. V půdorysu jeví podobu elliptickou, na severu a jihu zkomolenou a po obou stranách portálu spatřují se dva mírně vypouklé rondely. Výška stavby i s cihelnými krovem rovná se délce. Úhledná, jehlancová věž, červeným plechem pokrytá, v níž visí dva zvonky, strmí na straně jižní. Tamtéž přiléhá ke svatyni skrovná sakristie a pod ní ve skále neveliká krypta. Před vchodem do krypty stojí na skalním terasu votivní kříž s pozlaceným obrazem Spasitele, na památku smrti hraběte Ignácia Unverta. Odtud jest velkolepý rozhled na jih až k Šumavě.

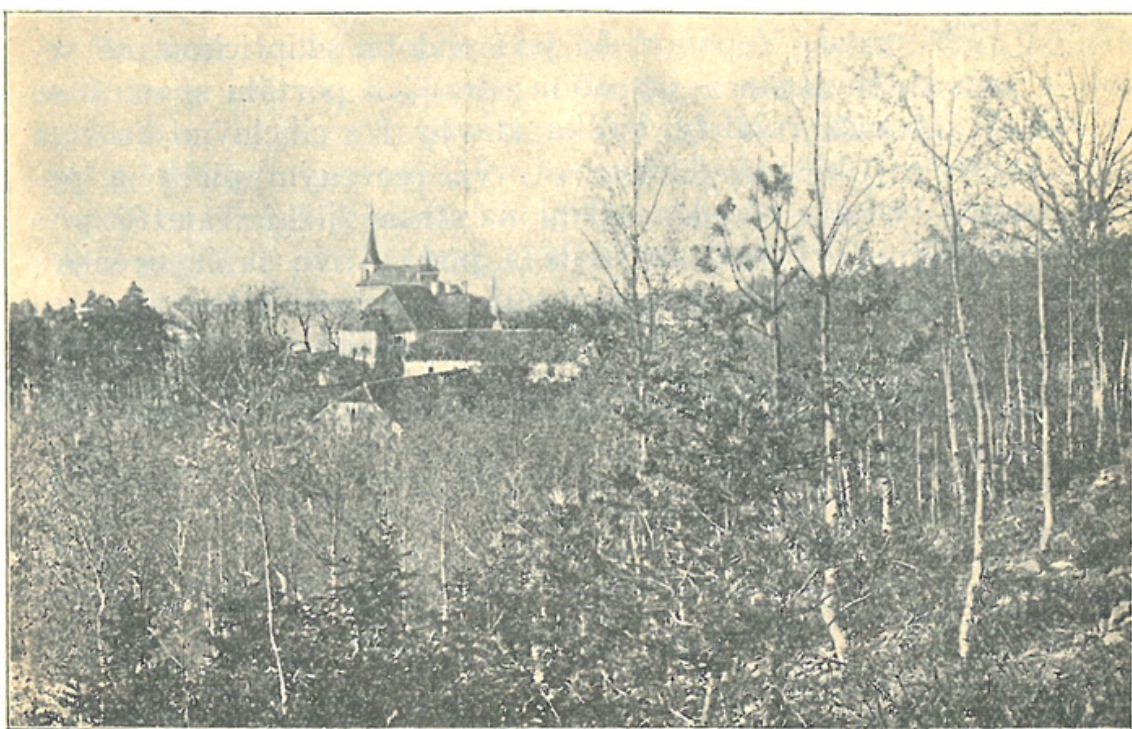
Nade dveřmi kostelními jest pamětní deska se jménem zakladatele: Velevzácný pán Servác Ignác svobodný pán z Engelflussu, Božího hrobu rytíř, pán na Mníšku a Velké Hrašticí, Jeho Milosti Císařské rada a slavného soudu manského a komorního přisedící, též přední královský hejtman kraje Podbrdského založil roku 1693.

Vejdouce do svatyně, spatříme se jako v krápníkové jeskyni. Od obého klenutí a po všech zdech visí vápenné rampouchy, nápodobené z visutých cihel žlábkovitých a cementem obmícených. Čtyři okenka vejčitá a neveliká okna na kruchtě i za oltářem způsobují posvátné šero a chlad. V jednom ze severních rondelů jsou točité schody na kůr s malými varhanami, v druhém jest Boží hrob. Na hlavním oltáři jest dřevěná socha klečící sv. Maří Magdaleny, zdařilá to práce pražského řezbáře Jiřího Bendla. Po straně stojí oltářík sv. Františka a Matky Boží dobré rady. Na druhé straně jest kazatelna; ve výklencích ve zdech se spatřují sochy svatých poustevníků, Pavla, Antonína, Ivana a Prokopa. I tyto sochy mistrně udělal Jiří Bendl. Kostel jest kulatými kačery pěkně do mosaiky dlážděn. Celá svatyně působí na člověka dojmem pobožnosti.

Vyjdeme-li z kostela, uzmíme před sebou veliký sad ovocného stromoví, obtočený kolkol borovým lesem. Po pravé straně jest

přízemní budova klášterní, šindelem krytá, zdělí 50, zšíří 17 kroků, při ní na jižní straně zahrádka. Od kostela vzhůru stojí v řadě 14 kapliček křížové cesty a nad nimi, na nejvyšším temeni Skaleckém, stojí skrovná budova, jež slove „Poustevník“.

Pamětní deska nade dveřmi kostelními hlásá nám, že původcem kostela a kláštera jest nábožný pán Servác Ignác Engel z Engelsflussu, jenž v letech 1674—1704. byl majitelem bývalého panství mníšeckého. Ten byl od mladosti vroucím ctitelem sv. kajicnice Maří Magdaleny a zvěděl, že ve francouzském městě

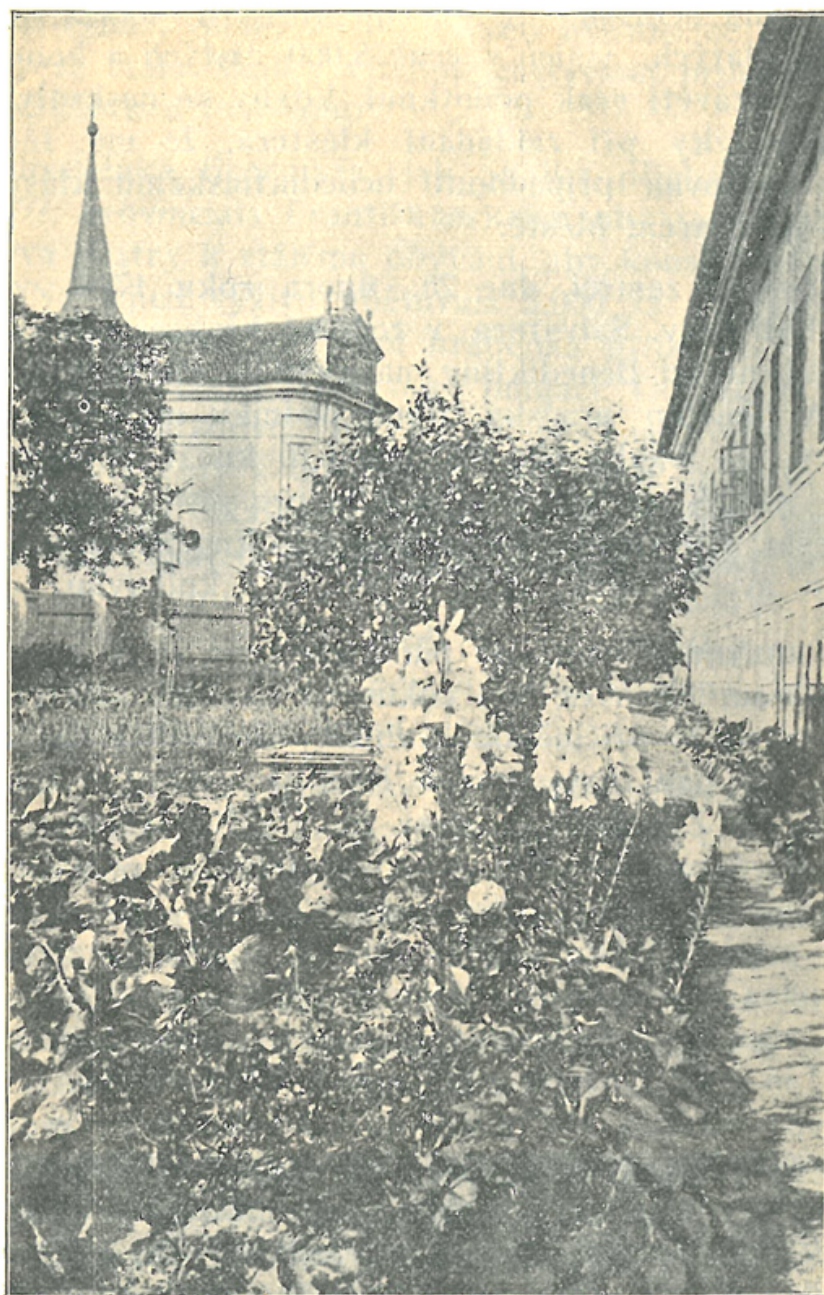

Kostel a klášter na Skalce.

Marsilii stojí památný kostelík na tom místě, kde sv. Maří Magdalena po 33 let z hříchů se kála, poslal tam výtečného stavitele pražského Křištofa Dienzenhofera, aby mu přinesl dokonalý nákres oné svatyně. Stavitel tak učinil. Zatím byl pan Engelsfluss koupil les na hoře Skalecké a umínil si vystavěti tam kostel sv. Maří Magdaleny dle vzoru Marsilského a při něm malý klášter pro Benediktiny z Pražského kláštera u sv. Mikuláše na Starém Městě. Práci stavitelskou vedl řečený Křištof Dienzenhofer. Roku 1693. dokonána stavba kostela, potom i kláštera a hořejší kapličky Bolestné Matky Boží. Náklad obnášel 30.000 zlatých.

Od té doby nazývala se Skalka horou sv. Maří Magdaleny. Do kostela a kaple opatřil pan Engelsfluss výtečné sochy od

umělců na slovo vzatých; a na stropě v zadní komnatě klášterní dal vymalovati od malíře Petra Prantla (1660—1739.) mistrný obraz sv. Maří Magdaleny. Do poustevny dal postaviti uměleckou sochu Matky Boží Bolestné, kterou vytesal slavný pražský sochař Jan Brokoff. Nyní (od roku 1907.) jest ta socha v

Kostel a klášter na Skalce.

zadní síni klášterní. Pro kostel opatřil zakladatel vzácný poklad posvátných rouch a nádob. Potom strádal pan Servác prostředky, aby tam mohl usaditi čtyři Benediktiny a založil pro ně poplužní dvůr. Než bratrovec pana Serváce, Ignác Karel Engel

z Engelsflussu, jenž měl po něm nastoupiti v držení panství Mníšeckého, činil zakladateli nemalé překážky a zanesl tu věc až k soudu zemskému. Zatím se rozstýnal pan Servác k smrti a pořizuje dne 25. února roku 1704. poslední vůli, přiměl nástupce svého, že slíbil dopřáti klášteru nejen místa na Skalce, ale i výročního deputátu. Za to jmenoval pan Servác svého bratrance hlavním dědicem. Budoucímu klášteru odkázal v poslední vůli 10.000 zlatých, vinici v ceně 5.000 zlatých a konečně svou knihovnu. V závěti však podotknul, kdyby se naskytly nepřekonatelné překážky při zakládání kláštera, že má těch 15.000 zlatých i knihovna připadnouti benediktinskému klášteru u sv. Mikuláše na Starém Městě.

Pan Servác zemřel dne 26. února roku 1704. v Praze a pohřben byl u sv. Salvatora v rodinné hrobce. Jeho dědic tedy ihned chtěl uvést Benediktiny na Skalku, ale potkal se s těžkostmi. Arcibiskup pražský tomu podniku nepřál, a proto žádal, aby se na Skalce usadilo aspoň 6 kněží. Benediktini však shledávali nadaci za příliš skrovnou pro šest řeholníků a tak z toho sešlo. Pan Ignác Karel Engel z Engelsflussu vydal tedy klášteru u sv. Mikuláše těch 15.000 zř. i knihovnu.

Když uplynulo více než půl století po smrti pana Serváce z Engelsflussu, obnoven byl pokus na osazení kláštera Skaleckého. Dělo se to přičiněním hraběnky Benedikty Čejkové z Olbramovic. Ta paní byla dcerou Rudolfa rytíře z Bínova (Bünau), pána na Zbynicích a paní Jolenty Benedikty rozené hraběnky z Bredova. Narodila se roku 1695, a provdána byla v mladém věku za hraběte Františka Morzina, ale za málo času ovdověla, nemajíc věku ani 19 let. Po druhé se vdala za svobodného pána Karla Filipa Čejku z Olbramovic, jenž byl generálem ve vojště rakouském a později velitelem města Neapole v Itálii. Ten však zemřel před rokem 1748., zůstaviv syny: Jáchyma, Jana Michala a Františka, a dceru Marii Terezii. Téhož roku byl rod Čejkovský povýšen do stavu hraběcího. Hraběnka Benedikta žila nejdříve v Praze, kde měla dva domy a náležitě zaopatřila své děti; potom se věnovala výhradně pobožnosti a vstoupila do III. řádu sv. Františka. Když pak zeť její, Ignác svobodný pán a později hrabě z Unvertu, stal se roku 1755. pánem na Mníšku, přestěhovala se k němu a ubytovala se v opuštěném klášteře na Skalce, obývajíc v zadní komnatě pod Prantlovým obrazem sv. Maří Magdaleny. Tam v lesní samotě žila podle řehole sv. Františka na modlitbách a rozjímání. Nechtíc býti bez zpovědníka, vyžádala si na řádu františkánském, že k ní poslán

byl P. Vavřinec Hlaváč, učený lektor bohosloví a konal každodenně v kostelíku služby Boží. Po něm byl jejím zpovědníkem na Skalce P. Amarant Procházka, později P. Václav Mařátka, oba z kláštera Hořovského. R. 1761. P. Hygin Svoboda, r. 1762. P. Bernard Schamberger. Tehdy dala postavit hraběnka Benedikta 14 zděných kapliček křížové cesty. Její příklad a horlivost františkánů vábil sem lidi celého okolí, že i zatvrzelí hříšníci se tu dali na pokání. Brzy se stala Skalka vítanou zástavkou processí, která chodila na sv. Horu u Příbrami.

Vidouc hraběnka Benedikta, jak Skalka přichází v oblibu, žádala r. 1757. provinciala Františkánského, aby tam usadil jednoho nebo dva bratry k stálému obývání, aby konali služby Boží a zpovídali. Na jejich výživu obětovala 3.000 zl. Provinciál přijal její žádost, ale chtěl, aby tam hraběnka přijala 4—5 bratří, pro něž se chtěl spokojiti podávanou fundací. Doufal, že se najdou dobrodinci a příznivci, jež by přispěli na výživu nového kláštera. Hraběnka tedy s dovolením svého zetě hraběte z Unvertu, jemuž vlastně Skalka náležela, podala žádost císařovně Marii Teresii, aby směl býti na Skalce založen klášter pro 4—5 bratří z řádu sv. Františka. Císařská kancelář odkázala ji však na arcibiskupa Pražského. Týž však té věci nepřál a radil hraběnce, aby raději učinila nadaci pro místního kaplana (lokalistu), kterýž by byl poddán mníšeckému faráři.

Mezi tím, co byly ty námitky ve Vídni uvažovány, stanovil řád Františkánský, aby P. Leopold Schluderbach z Kadaně byl superiorem kláštera Skaleckého, a ten byl vskutku poslán na Skalku r. 1758. Ale dne 20. ledna r. 1759. přišla nepříznivá odpověď z kanceláře císařské, aby hraběnka nechala pobožnůstkářství (Andächtelei) a učinila raději za ty 3.000 zl. nadaci pro místního kaplana. Hraběnka však neustoupila a dala napsati od pražského advokáta Dr. Františka Konráda novou žádost k císařovně, na níž přišla příznivá odpověď ze dne 8. listopadu r. 1760., aby směli býti usazení na Skalce superior a dva kněži Františkáni. Potom vyprosila hraběnka i na arcibiskupovi svolení, takže nadační listina byla dne 12. října r. 1762. sepsána, a provinciál P. Alipius Barthele, P. Řehoř Roken a P. Liberat Keck přijali od svob. pána Ignace z Unvertu kostel i klášter v držení. Arcibiskup podepsal nadační listinu dne 21. října r. 1762.

Když uplynul smutný čas války sedmileté (1756—1763) uvedení byli Františkáni na Skalku dne 23. května r. 1763. Byl to superior P. Leopold Schluderbach, P. Placidus Graf, P. Václav Mařátka a jeden bratr lajk.

Hraběnka Benedikta dosáhnuvši svého cíle, vyprosila na papežovi Klimentovi XIII. plnomocné odpustky všem, kdož v neděli po 22. červnu vykonávají na Skalce sv. zpověď a přijmou nejsv. Svátost Oltářní.

Františkáni, uvedeni byvše do nového kláštera, opravovaly úsilně cely a jiné místnosti, vykopali ve skále studni, obehnali plotem zahradu a r. 1764. postavili sakristii a rok po tom zřídili v kostele poboční oltář a kazatelnu. Podporováni byli při všem hraběnkou Benediktou, která ukončila svatě pozemskou pouť dne 16. září 1768. Sám provinciál P. Lucius Hornyš ji pochoval v hrobce pod sakristií. Její skrovný nábytek připadl klášteru, mezi jiným její podobizna, umělecký to obraz, a jiné věci.

Císař Josef II. zrušil klášter Skalecký, ale když se prokázalo, že odtud Františkáni pomáhali ve správě duchovní, bylo zrušení odvoláno. Od té doby však směl na Skalce bydlet jen jeden kněz s bratrem lajkem. V letech 1854.—1884. působil na Skalce P. Vincenc Lichtblau. Byl to kněz horlivý, řeholník vzorný, nadšený vlastenec a hledaný znalec starých mincí. Tehdejší numismatikové (znalci starých mincí) Hanka, Neumann, Miltner a Parýs brávali u něho radu. Byl však více oceněn v cizině než doma, neboť i z Vídně, Berlína a Hamburku dostával zásilky mincí římských, řeckých a zvláště středověkých, aby rozluštil jejich původ co do času, místa a osob. Lidu byl upřímným rádcem a přítelem, a jako horlivý vlastenec budil lásku mezi lidem k českým knihám, jež půjčoval ze své bohaté knihovny. Jeho jméno nevymizelo proto z paměti lidu.

